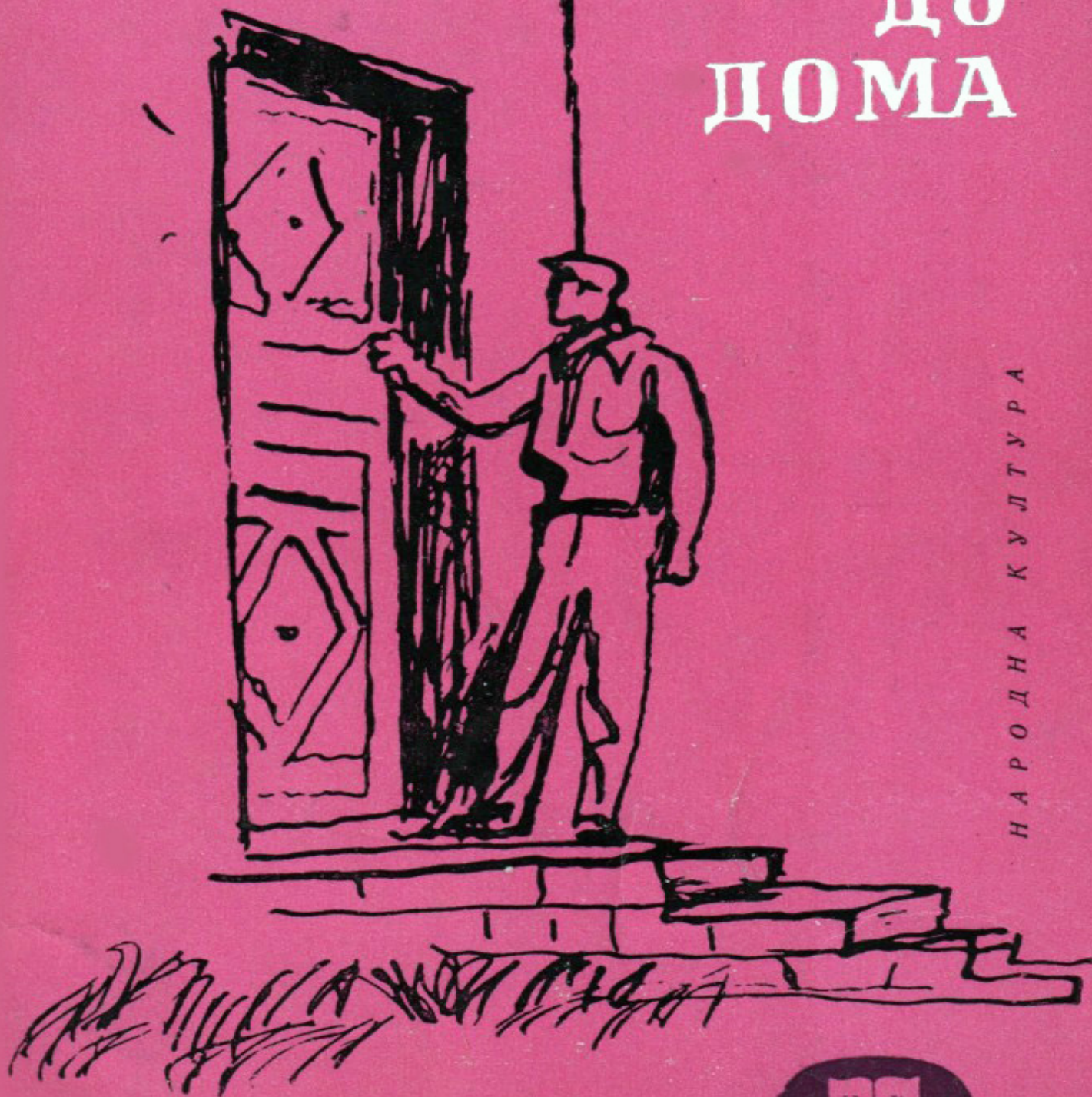

ЪРСКИН КОЛДУЕЛ

БЛИЗО ДО ДОМА

НАРОДНА КУЛТУРА

ЪРСКИН КОЛДУЕЛ БЛИЗО ДО ДОМА

Превод: Иво Николов

chitanka.info

1

Както често казваха мнозина от хората в Пелмира — някои озадачени и недоумяващи, а повечето със завист, — Нейтив Ханикът беше несъмнено най-големият щастливец в града.

Сам Нейтив смяташе добрата си звезда за природен дар — природата го награждавала със земните блага, защото бил такъв, какъвто е. Затова, казваше той, щял да си остане такъв, никога нямало да се подведе по увещанията на другите и да промени начина си на живот. („Вече толкова много хора се опитват да променят някого или нещо. Добре, че има и някои като мен — задоволени и готови да оставят слънцето да изгрява и залязва както трябва, вместо да се мъчат да го окачат отгоре като електрическа крушка без ключ за загасване. Ето защо не бива да караме по гайдата на агитатори и политици. Ако ги оставим, те ще объркат всичко, ще подпалят войни и ще докарат нещастия на простите хора като мене и тебе, които искат да си живеят и да оставят другите на мира.“)

Нищо не говореше за последователност или целенасоченост в проявите на щастието му, нито за някакви негови предпочитания към определена област — късметът като че ли търсеше Нейтив Ханикът и го следваше по петите, където и да беше той и каквото и да правеше. Чудно беше, че докато мнозина копнееха и се молеха за щастие, дори прибягваха до магии и непочтени средства, за да се докопат до него, Нейтив сякаш трябваше само да го чака и то идваше.

Не беше необичайно например, когато Нейтив спре на улицата и се заиграе на ези-тура с някого, да спечели от три хвърляния две и да си тръгне, с повече пари в джоба. Нещо повече, често той печелеше три хвърляния поред и не губеше нито веднъж. Някои от загубилите неминуемо го обвиняваха, че хитрува като дърта лисица с проскубана опашка, но все едно, никой в Пелмира не беше хванал в него монета с две еднакви страни. За да покаже колко е честен, преди да започнат, той винаги предлагаше да играе с монетата на другия.

— Знаете ли? — обичаше да казва след някой особен успех Нейтив, според навика си широко ухилен. — Ако моето късметче все ме гони по петите, както досега, може да стана най-големият щастливец в целия окръг. Какво ти окръг! Ако все така ми върви на хубаво, може да стана най-късметлията кучи син в целия щат — от край до край — и да ми изкарат портрета във всички вестници. Ако тогава пък не може да се хвали човек наляво и надясно, не знам кога може!

Нейтив се гордееше и с най-малките сполуки, които съдбата му пращаше, и говореше за тях надълго и нашироко с всеки, който имаше желание да го слуша.

Обичаше да се хвали как на лотарията в църквата на преподобния Уокър спечелил двоен парцел за гроб („Винаги съм обичал да спя в голямо и широко двойно легло, защото мога да се въргалям, колкото ми душа иска, и ще бъде много хубаво да имам на разположение двоен гроб, когато ме погребат“), с удоволствие разказваше за рядко големия улов на плоскоглав костур в река Риди Крик („Право да ви кажа, стана нужда да платя на едно негърче четвърт долар, за да ми помогне да откарам нагоре по реката триметровата мрежа — сам човек не можеше да се справи с толкова много риба“), вечно повтаряше как веднъж на панаира взел петдесет долара в брой за една магарица, която струвала пет, защото на купувача трябвало незабавно едно кротко магаре, което той давал на децата да яздят за по десет цента („Не казвам, че аз съм станал причина гръм да убие едно от магаретата на човека, но случи се да мина оттам точно когато той страшно бързаше да намери друго магаре, за да не му спре альш-веришът“).

Освен всичко това Нейтив беше навикнал да печели всеки път, когато слизаше до центъра на града, десетина и повече безплатни игри на някой от мониксите с автоматични електрически табла в бирарията и салон за развлечения на Ед Хауърд. Понякога беше нужно само да стои и да дърпа ръчката, но все печелеше и машината никога не му изменяше.

Най-много му харесваше мониксът, наречен „Момичета на плажа“. Когато Нейтив съумяваше да постигне на него резултат над петстотин хиляди точки, на електрическото табло почваха да светват снимки на момичета в много нескромни червени и сини бански

костюми, което му даваше право на нови безплатни игри. Когато точките се увеличаваха още, момичетата започваха да лудуват и да играят на прескочикобила. Тогава вече около моникса винаги се струпваше голяма тълпа хора, които наблюдаваха движенията на краката и извиването на тялото на Нейтив и се стараеха да научат как се събират толкова много точки. Така или иначе, никой не можеше да си обясни как той постига това, ако не с чист късмет.

Рано или късно Нейтив винаги набираше един милион точки. Тогава той печелеше бутилка бира, а момичетата преставаха да играят на прескочикобила. Вместо това те заставаха неподвижно без бански костюми и се усмихваха на всички присъстващи, докато Нейтив увеличаваше точките.

Ед Хауърд твърдеше, че губи пари всеки път, когато Нейтив Ханикът влезе в кръчмата му и салона за развлечения, но това бяха негови шеги. („Неговият късмет ще ме остави без препитание и ще ме направи беден като църковна мишка.“) Шегите настрана, Ед трябваше да признае, че навакхва загубата и даже печели от бирата, продадена на голямата тълпа, която винаги се трупаше и гледаше как Нейтив събира по един милион точки на моникса „Момичета на плажа“. И както всички знаеха, Ед продаваше десетки бутилки кока-кола на ученици, които не допускаха в бирарията и затова стояха отвън и се мъчеха да видят нещичко през прозореца.

— Откъде бе, Нейтив, откъде имаш този късмет? — го попитаха една сутрин, когато той беше спечелил близо два долара от игра на стотинки, с които мъжете целеха една резка на пода в пощата. Той имаше навика да ходи в пощата по няколко пъти седмично, макар че не получаваше нищо, освен някоя случайна реклама за нов вид лекарство против стомашни болки или кожни рани. — Просто не ми е ясно. Идваш тук с няколко стотинки, а си отиваш с един-два долара като гладно куче след торба кокали всеки път. Какъв е той, тоя твой късмет, дето върви след теб не знам, но ще трябва да го наречем Ханикътков късмет, защото никой никога не е имал чак пък такова нещо.

Нейтив извади кестена си, изтри с палец и показалец шарената кафеникава черупка и тя заблестя като кварцов кристал на слънце. Любимото му кестеново дърво растеше до самия град и той отиваше там всяка година през октомври, за да откъсне най-хубавия плод, който

намираше на него. Винаги хвърляше стария си кестен, защото се опасяваше, че ако има в джоба повече от един, щастieto ще му измени.

— Ще ти кажа каква е работата — отвърна той, като премести кестена в другата си ръка и пак го залъска. — Още когато бях ей такава мъничко пеленаче, тате ми казваше, че най-сигурният начин да успееш на тази земя и да си наредиш живота най-добре е да се движиш цяла крачка пред всички други, дори ако рискуваш да стъпиш от време на време в някоя говежда купчинка. Тате казваше, че само най-окаяните хора хукват на сушина, за да не се намокрят от няколко капки дъжд, и обикалят ту отгук, ту оттам, за да не си пооцапат обувките в говеждите купчинки.

Той прибра кестена в джоба си и прокара пръсти през рядката си пясъчноруса кося. Бузите му се опънаха в присъщата му широка усмивка, която се появяваше винаги когато имаше възможност да говори за баща си.

— Никога не съм забравял какво казваше тате и тези четиридесет и няколко години съм правил, каквото той ме е учил. Невинаги избягвам говеждите купчинки, защото ги има много на този свят, но и не им обръщам внимание. Гледам само да бъда пред другите, за да грабна всичкия късмет, който ми попадне, преди друг да го докопа. Затова съм винаги една крачка напред и чакам следващата порция. Винаги мога да разчитам на порция щастие, ако вървя пред следващите, и съм нащрек да го видя там, където то се крие от хората, които криволичат отзад и гледат само къде ще стъпят. Ето защо ще ме видите винаги да крача широко отпред и да гледам пред себе си, без да ме е еня за говеждите купчинки.

— Добре де, но защо вечно вадиш от джоба този кестен и го триеш, като че е талисман? Сигурно помага нещо, иначе няма да си правиш труд да го носиш в себе си от толкова време и да го триеш. Той носи ли ти късмет, Нейтив?

Нейтив поклати глава, а широката усмивка не слизаше от лицето му.

— Право да ти кажа, той нищо не значи — отвърна Ханикът. — Съвсем нищо, щом искаш да знаеш. Нося го в мен само защото сега по света има много суеверни хора, които мислят, че трябва да имаш някакъв талисман, който да ти носи щастие. Някои казват, задният крак на сив заек можел да служи за талисман, а пък левият крак вършел

повече работа от десния. Други твърдят, че е по-добре да имаш крак от мъжки заек, отколкото крак от женски. Това са празни работи. Все едно да носиш в джоба си гребен на петел или свинска зурла. Нищо няма да ти помогне, ако не си роден с късмет. Затова аз разчитам само на това, което си е в мене.

— Щом имаш такъв късмет, защо не се захванеш с покер или зарове, та да спечелиш куп пари?

— А, не! Аз — не! — каза Нейтив изразително. Усмивката изчезна от лицето му и той сериозно се намръщи. — Тате ми е казвал, че светът е пълен с мошеници и измамници, които играят покер и зарове с честните хора. И съвсем не е сбъркал. С очите си съм видял белязани карти и подправени зарове. Не могат ме излъга да се насажда на тях. Аз винаги разчитам на природния си късмет, и той ми стига. Когато го имаш, всичко е честно и почтено — няма мошеничества, няма опасност да те изиграят. Аз съм доволен да си остана, какъвто съм, и да взема своя дял от щастието, което ми се пада, както ме е учил тате.

— Все пак, ако аз имах Ханикътвия късмет, щях да рискувам няколко долара в една жива играчка на зарове.

— А, не! Аз — не! — повтори Нейтив и поклати глава. — Знам кога ми е добре и винаги ще правя, каквото ми е казвал тате. Не съм като някои да мисля, че най-важното в живота е да бъдеш богат и големец. Такива хора все се ядосват, че са бедни, че нямат власт и изпускат най-хубавото в живота. Моята голяма амбиция е да остана, какъвто съм. Досега съм имал късмет и искам да го запазя.

Свикнали на това, почти всички в Пелмира считаха внезапните сполуки и щастливите успехи на Нейтив Ханикът за предопределени, неизбежни, обичайни и по всякакъв начин твърдо установени от природата. Затова само малцина в града бяха изненадани, когато той се ожени за Мейбъл Бауърз, много скоро след като тя остана вдовица, и наследи хубава двуетажна къща на улица Чери стрийт и почти четири хиляди декара обработваема земя и сечища в окръга. Всички знаеха, че Френк Бауърз, съпруг на Мейбъл в продължение на тридесет години, преди смъртта си беше един от най-богатите хора в Пелмира.

Щом вестта за брака се разчу, почти всички бяха на мнение, че щастието на Нейтив е не само вярно на себе си, но е дори по-добро от всякога. Мейбъл беше бездетна и нямаше роднини, освен няколко

далечни братовчеди. Следователно изглеждаше сигурно, че Нейтив — почти петнадесет години по-млад от Мейбъл — ще я надживее и ще вземе целия имот, когато тя умре. За Ханикътовия късмет започна да се говори и извън Пелмира — чак до каменистите хребети в горната част на окръга Сикъмор.

2

Щом залезе слънцето, Нейтив взе пушката, риболовните принадлежности и вързопа с дрехите си и отиде в голямата тухлена къща на Мейбъл на Чери стрийт.

Бяха се оженили малко по-рано същия следобед, и той се бе надявал да се върне в къщи с нея веднага щом преподобният Уокър приключи брачната церемония в молитвената стая на църквата. Обаче Мейбъл го изпрати у дома му и му каза да чака там до залез-слънце — докато тя пригответи всичко за сватбената им вечеря. Нейтив, гладен още откак се беше събудил сутринта, я запита не може ли да хапне нещо веднага, но тя беше твърде развълнувана, за да го слуша. Нейтив вървя след нея почти до втората пресечка, обясняваше ѝ колко е гладен и я молеше да се откаже от намерението си, но тя не погледна назад нито веднъж.

Както Мейбъл беше обещала, вечерята беше готова, когато той дойде в къщата ѝ. Тя беше наредила на Джозин да сготви цял пресен бут, голяма тенджера шарен грах и да опече три-четири нарязани сладки баници с картофи само за него. Той се намести на масата тази вечер и яде месо, грах и сладка картофена баница дотогава, докато най-после не беше в състояние да преглътне зальк повече.

След това Нейтив отмести стола си от масата, отпусна една дупка на колана си и каза на Мейбъл, че през целия си живот не е вкусвал по-хубаво ядене и че най-умното нещо, което изобщо е правил, е, гдето се е оженил за нея. Докато тя сияеше и се усмихваше, слушайки тези думи, той ѝ каза, че сега най-разумно за него ще бъде да направи една дълга разходка и да даде на стомаха си възможност да смели всичката превъзходна храна, която е изял. Мейбъл го слушаше с такава наслада да хвали вечерята, която беше поръчала на Джозин да сготви, и беше все още така замаяна от възбудата около брачната церемония, та после само смътно си спомняше да го е чула да казва, че докато се разхожда, може да отиде малко на лов за опосуми^[1].

Всъщност предишната седмица Нейтив беше обещал на Ал Дид и Джордж Дауни да отиде с тях на лов за опосуми тази нощ. Той излезе около девет часа и се върна в къщата на Мейбъл чак за закуска на следващата сутрин.

Бродил цяла нощ из гъсталаци и блата от двете страни на Риди Крик, Нейтив беше уморен и очите му се затваряха. Но призори хрътките на Джордж Дауни бяха изкарали от дупките четири опосума и той се чувстваше добре и си мислеше за късмета, който са имали да хванат толкова много опосуми за една нощ. Така рано през ловния сезон мнозина ловци от окръга Сикъмор трябваше да се задоволят само е по един опосум, ако изобщо хващаха нещо.

Мейбъл, вързала косата си с розова панделка и облечена в нов басмен халат с щампосани цветчета, закусваше на масата, когато Нейтив влезе и седна. Обувките му бяха изкаляни от тресавищата, а по избелелите му жълто-кафяви панталони и синьото, изподрано от тръните яке се бяха впили бабини зъби. Преди да окачи на облегалото на стола стария си сив каскет, той очисти от него няколко бодли от къклица. Все още, без да поглежда Мейбъл, той притегли стола си до масата.

Мейбъл беше затаила дъх и ако се съди по изражението ѝ, се опитваше да не диша, докогато може. Лицето ѝ беше зачервено, а устните — силно свити.

— Здравсти — каза Нейтив с присъщата си широка усмивка, която откриваше златните зъби дълбоко в устата му, и за първи път погледна право в нея. — Здравсти, Мейбъл.

Тя отвори уста и най-сетне пое дъх, раменете ѝ потрепнаха, а ръцете в скута ѝ се вкопчиха силно една в друга. Известно време тя седеше и гледаше как той си сипва топъл булгур и наденици. Розовата панделка на главата ѝ се бе свлякла малко и кичур коса бе паднал на челото ѝ. Тя го отметна с нервен замах на ръката.

— Къде беше цяла нощ? — попита тя.

Кръглото ѝ лице бе все още зачервено от гняв и тя дишаше често и тежко.

— Ами, нали ти казах снощи. След като изядох най-хубавото ядене, което изобщо съм виждал, тръгнах да се разходя малко, за да помогна на стомаха ми да смели...

— Защо не се върна цяла нощ? Отговори ми! Какво прави през това време? Къде ходи? С кого беше?

Като се въртеше неловко на твърдото седалище на стола, той огледа критично червените рози по тапетите в стаята, преди да отговори. Накрая спря поглед на една китка рози, бавно ги преброи на ум и чак тогава отвори уста.

— Ами, истината е — смънка той, като избягваше свирепия ѝ поглед, — че преди около седмица Ал Дид и Джордж Дауни ме срещнаха на улицата и ми казаха, че искат да отида с тях на лов за опосуми. Питах ги кога, те казаха, и то се случи да бъде снощи. Виж ти какви работи стават! Както и да е, обещах им да отида, а никой никога не може да каже, че съм от тия, дето не удържат честната си дума. Моята честна дума е свята. Разбира се, когато им обещах да отида на лов за опосуми снощи, нямаше как да знам, че ще се женя за теб, защото тогава не съм мислил за това. Във всеки случай ти сама знаеш колко дълго време отнема ловът на опосуми. Той е безкраен — трае дълга нощ. Всеки що-годе опитен ловец ще ти каже същото. Опосумите са хитри и много-много не се показват рано вечерта. Те изчакват времето от полунощ до призори и тогава оставят пресни дири, които хрътките подуват и проследяват. Тате ме е учил тези неща за опосумите, когато бях едва пеленаче. И аз съм ловил опосуми сегиз-тогиз в живота си и знам, че това е чиста истина.

Мейбъл го гледаше и примигваше.

— Това ли е всичко, което имаш да кажеш?

Нейтив се ухили.

— Май толкова може да се каже на жена за лова на опосуми.

Мейбъл се облегна на стола, притвори очи и се поотпусна.

— Е, ако мъж искаше да разговаряме за лов на опосуми... — започна Нейтив.

— Аз имам да ти говоря много — прекъсна го Мейбъл и широко отвори очи. — А ти стой там и ме слушай, Нейтив Ханикът! — Главата ѝ започна да се поклаща бавно, а очите ѝ го гледаха студено. — Не знам какво ме прихвана да се омъжа за тебе. Коя жена с целия си ум ще се излъже да се омъжи за човек с чудновато име^[2] като твоето. Никой, освен тебе няма да иска и да има такова име. Това ти е лошото. Ти спекулираш с това особено име, фокуси правиш с него, за да получиш нещо за нищо. Но аз ще ти кажа и друго, а ти най-добре

слушай и помни, докато си жив. С това странно име ти няма да откопчиш от мен нищо, нито игла — каквито и претексти да измислиш, каквато и лукавщина да кажеш и колкото и сладкодумно да я кажеш. Ако имах малко ум в главата си, ти още щеше да си ми чужд.

Навел глава и подпрял левия си лакът на масата, Нейтив се беше надвесил над чинията и ядеше булгур, наденици и пресни бисквити. Той мислеше за многото пъти в миналото, когато бяха говорили за неговото необикновено име. („Когато чух това име за първи път, бях сигурен, че е шега или прякор, или нещо подобно. Но след като го чух три-четири пъти, то започна да ми звучи съвсем естествено, както да наречеш неделата — неделя, или коледата — коледа. Такова име трябва да повториш на себе си няколко пъти, и ти се струва познато от памтивека. После, когато му свикнеш, виждаш, че е по-хубаво от Роберт или Клод Ханикът. Сега, ако искаш да наречеш Нейтив друго, няма да измислиш нищо, което да му приляга.“)

Той хвърли бърз поглед, за да види какво прави Мейбъл.

— Ти по-добре не мърдай от този стол и мисли, както никога досега не си мислил! — каза тя веднага. — Не знам какво се върти в главата ти, ако там изобщо нещо се върти, но аз мога да й отворя много работа. Ако не друг, аз мога да пресека целия ти късмет, с който толкова се хвалиш. И не мисли, че няма да го направя. Не знам какво си смятал да получиш, когато ме склони да се омъжа за теб, но каквото и да е било — сбъркал си. Ако си предполагал, че е достатъчно да имаш особено име и да бъдеш последният Ханикът, за да получиш нещо за нищо, почвай отново и измисли по-добро оправдание!

Нейтив се наведе над масата още повече, за да може да загребва по-добре булгура с лъжицата. („Семейството Ханикът никога не е имало много членове в окръга Сикъмор, а след като умря бащата на Нейтив, той остана единственият. Отгоре на всичко той ми каза, че цял живот е искал да има син, за да остави името си, но белите жени просто не го блазнали. Така или иначе, това май накара Нейтив да се откаже от всякакво желание да замине за Джексънвил или Атланта и да си намери добра работа. Като че го беше страх да отиде далеч от дома, защото знаеше, че е последният Ханикът и искаше да запази името колкото се може по-дълго в Пелмира и окръга Сикъмор. Може би за това не е придирвал, а остана близо до дома цял живот и едва изкарваше сиромашка прехрана, като поправяше радиоапарати и други

такива неща.“) Нейтив вдигна очи от чинията и за миг те срещнаха втренчения поглед на Мейбъл.

— Искам да знаеш положението — каза ѝ той твърдо. — Аз много се гордея с името си. То е единственото нещо, което никой, освен мен няма. Тате казваше, че ми го е дал, защото на света има вече твърде много хора, наречени Джон, или Тем, или Джо и с други такива обикновени имена. — Той пак погледна Мейбъл, после отхапа от наденицата. — И тате ми каза на всяка цена да запазя името, което ми е дал, до края на живота си и да не допусна някой да ме накара да се срамувам от него и да го сменя с нещо обикновено. Тате ми каза, че не може да ми остави наследство от един милион долара, но пък ми е дал щастливо име, което никой друг няма. Аз вярвам само, каквото ми е казал тате, и никой няма да ме убеди в друго.

Мейбъл се усмихна пресилено и се наведе напред над масата. Лицето ѝ още гореше с трескава червенина, но изглеждаше, че тя прави всички усилия, за да бъде любезна и приветлива. Тя хвана ръката му и я потупа нервно няколко пъти.

— Аз нямах нищо против да променя името си от мисис Бауърз на мисис Ханикът, когато се омъжих за теб вчера — каза тя и се усмихна благо. — Ще бъде много мило, ако и ти пожелаеш да смениш собственото си малко име с нещо благоприлично. То ще бъде най-хубавия сватбен подарък, който можеш да ми направиш, и винаги ще ти бъда благодарна. Не искам хората да ме наричат мисис Нейтив Ханикът. Няма да мога да издържа. Ще бъде прекалено унизително да се търпи. Срам ще ме е да ходя по улиците и да ме наричат така пред хората. Даже най-добрите ми приятели ще се подсмиват всеки път, когато го чуват. — Ще го смениш заради мен, нали?

Тя му се усмихна пак и стисна, ръката му с потръпващи пръсти. Мейбъл чакаше търпеливо, давайки му предостатъчно време да каже нещо, но той остана безмълвен и непреклонен.

— Знаеш ли — каза тя с надежда и побутна соса по-близо до него, — ако си промениш името на Теодор, ще те наричам галено Теди. Харесва ти, нали? Или друго хубаво име, за което се сещам, е Рандолф. Наистина мъжествено име, само като мислиш за него. И ще мога да те наричам Ренди — галено. Какво ще кажеш? Ако искаш, мога да измисля и други хубави имена.

Нейтив протегна ръка и взе шепа пресни бисквити.

— Аз, не! Аз — не! — каза той и тръсна глава решително. — А, не! Тате ми казваше, че от име като моето ще спечеля повече, отколкото човек с обикновено име може да вземе от касата на Първа национална банка или от хиляда декара земя и сечища през целия ей живот. А, не! Аз не забравям какво ми е казал тате!

Мейбъл се отпусна на стола и въздъхна обезсърчено.

— Стига си дрънкал за тоя твой тате! Писнаха ми ушите от него!

С треперещи устни и сълзи в очите тя гледаше през прозореца, без да вижда ярката светлина на утринното слънце.

---

[1] Опосум — полска мишка от рода на торбестите. — Б.пр. ↑

[2] Нейтив на английски значи „туземец“. — Б.пр. ↑

3

— Ти само за това се ожени за мене — да туриш ръка на земята и сечищата ми — хлипаше безпомощно Мейбъл. Очите ѝ се бяха налели със сълзи. — Пък аз, лековерната, все мислех, че се стремиш към повъзвишени неща.

Тя избърса със салфетката сълзите си, за да го вижда по-добре.

— Ако предишният ми мъж не беше починал и не беше ми завещал тая ценна земя и къщата, нямаше и да ме погледнеш повече от веднъж. Ти си долен мошеник, Нейтив Ханикът! Де да бях имала ум да послушам най-добрите си приятелки! Те ми казваха, че ще съжалявам, ако се омъжа за човек с по-низко от моето положение.

Сълзи течаха по бузите ѝ, но тя беше твърде съкрушена и не правеше усилие да ги изтрие.

— Трябва да има закон против мъже като тебе, които подлъгват безпомощни вдовици като мене.

— Е де, Мейбъл, съвсем не беше така. — Нейтив я погледна и поклати глава. — В това нямам вина, не съм направил нищо повече от кой да е друг в града. Когато те видях за пръв път след погребението, не мислех нищо — само усещах вътре в себе си, че пак ще имам късмет. Изпитвал съм това чувство толкова пъти в миналото, че го познавам, както знам името си. Затова не чаках по-дълго, а дойдох толкова скоро в къщата ти, за да се запозная с теб и да поприказваме. Можех да почакам още няколко дена, но аз не съм от тия, дето чакат. Помня как тате ми казваше да се движа една крачка, един скок пред другите и да не обръщам внимание на говеждите...

Мейбъл захвърли салфетката на масата, после грабна една лъжица и я запокити с всичка сила към другия край на стаята. Лъжицата се удари в стената, а после шумно издрънча на пода.

— Само да беше жив тоя твой тате и да ми беше паднал — повиши глас тя, — щях да му откъсна главата като на пиле! Заради него се мъча като грешен дявол! Този твой тате! Хич да не беше имал

тате! Ако той не беше ти казал всички тези неща, нямаше да ме склониш да се омъжа за тебе.

— Е де, Мейбъл, много добре знаеш как беше. Само си спомни! Цялата истина е, че единствената дума, която ти казах в началото, беше „здрости“. Аз само седях на предната веранда, мислех за теб и се любувах на хубостта ти, а ти заговори за това сама. Точно така беше. И тогава каза, че като на всяка друга жена откровено ти се иска още веднага да си намериш някой приятен мъж. После каза, че се безпокоиш, защото някои съседни може да са те видели да влизам в къщата ти и да говоря с теб на предната веранда и че искаш да се омъжиш по-скоро, преди клюките да плъзнат из града.

Мейбъл избърса сълзите от очите си. („Хора като него има много — навсякъде по света. Разни нехранимайковци с широки усмивки и нито долар в джобовете. Живеят, сякаш мислят, че днес е още вчера и не знаят, че утре е друг ден. Да са кутрета, ще кажеш, че са родени последни — съвсем са мършави и не могат да попречат на по-големите кутрета да ги тъпчат и да вземат най-хубавото от всичко. Докато се доберат до някоя задна цицка, за тях не останало нищо да сучат. Но такива хора не можеш да удавиш като мършави кутрета и те все се въртят наоколо и чакат някой пак да ги нахрани. И все се намира някой да мине, да ги съжали и да им даде най-хубавото в живота“.) Тя внимателно сгъна салфетката и се усмихна без следа от гняв на месестото ѝ лице.

— Бях страшно самотна, Нейтив — каза тя интимно, като се наклони по-близо до него и му сипа още булгур и наденици. — Трудно е да се обясни на мъж колко самотна може да бъде една жена, защото езикът не е пригоден за такива разговори, но истината е, че исках да ми бъде приятно с теб. Имала съм това приятно чувство много пъти като млада мома, но на моите години не го усещам често. Обаче за момичето е толкова хубаво чувство, че нищо друго няма значение и то ще направи много безразсъдни неща, за да не го загуби. Само така мога да го обясня на мъж. Не ме е еня да призная, че на моята възраст съм все още като момиче и знам колко е хубаво това чувство. Аз го изпитах, когато ти почука на предната врата. Спомням си, толкова исках да ми бъде приятно с теб, че се тресях от главата до петите. Когато възрастна жена бъде самотна като мен и има нужда да ѝ бъде приятно с мъж — е, това значи, че не лъже себе си. Сега сме женени и мога да ти разкрия

такава лична тайна. Само като говоря за това ми става приятно на цялото тяло. Така се чувствам и сега. Добре, че женени хора като нас могат да говорят за тези неща насаме, без да се объркват и сконфузват. Нейтив, ти не чувстваш ли същото?

Мейбъл говори толкова много, че трябваше да спре и да поеме дъх. Докато мълчаха, тя се наведе към него и нежно потупа ръката му.

— Май се сещам какво разбираш под приятно чувство — каза той — и ми е ясно всичко, което ми каза. Доста често и мъжете усещат такава буйно чувство и започват да гледат какво могат да направят.

Мейбъл пое дъх и го задържа, колкото можеше.

— Тогава защо не се върна цяла нощ? — запита тя с изблик на яд. — Това ми кажи!

Преди той да отвори уста, от кухненската врата влезе Джозин и Мейбъл се облегна на стола и сви устни. Джозин носеше още горещо кафе и изстинала сладка картофена баница с нарязана кора. Тя постави кафето на масата до Мейбъл, а баницата — пред Нейтив. Когато се наведе над него, той почувства на рамото си допира на ръката ѝ.

Широка усмивка опъна бузите му, когато видя баницата. Той погледна Джозин и закима глава одобрително. Тя остана права близо до стола му и му се усмихна.

— Ей че хубаво ядене поднасяш — каза той, като пак погледна баницата, после вдигна глава и кимна на Джозин. — Много обичам изстинала сладка картофена баница за закуска, пък и по всяко време на деня. Де да можеше все баница да ям. Завиждал съм на богатите само за едно — че ако поискат, могат да имат баница на всяко ядене. Ако някога стана много богат, ще си построя грамадна фабрика за баници и няма да произвеждам нищо друго — само сладки картофени баници. Тате казваше...

— Не искам да слушам повече за това! — сръза го Мейбъл и чукна с ножа по масата.

— Аз само казвах колко съм доволен... — понечи да обясни Нейтив.

— Връщай се в кухнята и си върши работата, Джозин — заповяда Мейбъл остро, като ѝ даде знак да си върви. — Чу, нали? Недей да стоиш и зяпаш! И без тава никой не говори на тебе. Хайде, прави, каквото ти казах, Джозин! Знаеш си мястото.

Джозин бавно се отдалечи от масата.

— И няма защо да идваш тука пак, преди да те извикам.

— Добре, мисис Бауърз — каза тя и се обърна да излезе от стаята.

— Престани да ме наричаш така, Джозин! Чуваш ли? Такова нахалство няма да търпя. Знаеш много добре, че съм мисис Ханикът от вчера следобед. Да не си ме нарекла иначе още веднъж!

Нейтив вдигна очи към Джозин и погледите им се срещнаха. Беше сигурен, че видя на устните ѝ лека усмивка.

— Извинявам се, забравих — каза припряно Джозин, като се отдръпваше заднишком към вратата на кухнята. — Ще се постарая да помня отсега нататък... мисис Ханикът.

— Най-добре ще е да помниш занапред!

Когато Джозин излезе от стаята и се върна в кухнята, не беше казана нито дума, докато Нейтив не сложи в чинията си четвъртината от баницата и отхапа първия залък. Той се облегна на стола и задъвка блажено ухилен. Не след дълго започна да клати глава одобрително.

— Няма, няма по-добра опора за мъжа от сладката картофена баница.

Мейбъл галеше ръката му.

— Не исках да ти правя скандал преди малко — каза тя и понижи глас интимно. Тя се наведе към него и се усмихна. — Когато ме опознаеш по-добре, ще разбереш, че не съм от тия жени, дето правят скандали. Не знам каква дяволщина влезе в мен и ме накара да говоря така. Май е било обтегнати нерви. Половината нощ не ме свърташе и все се надявах, че ще се върнеш в къщи всеки момент. Съвсем не можах да спя, както обикновено. Само позадрямвах от време на време, а после се събуждах изведнъж и се чудех колко ли е часът и кога ли ще се върнеш. Така беше цяла нощ — по-дълга нощ не съм прекарвала. Като че не бяхме се оженили вчера — приличаше повече на кошмар.

Мейбъл галеше ръката му.

— Затова бях възбудена и сприхава, Нейтив. Не ми е присъщо да съм такава. Когато ме опознаеш по-добре, ще разбереш, че съм жена като всички други. Ако не бях спала толкова малко снощи...

— Май малко съм няма да ми дойде много и на мен — каза Нейтив. Той сложи в устата си последния залък сладка картофена баница, сдъвка го, усмихнат със задоволство, и го преглътна. — Ако може да подремна някъде, ще ми бъде много добре. Сега не мога да

карам с толкова малко сън като на младини, когато вилнеех нагоре-надолу по всяко време на деня и на нощта. Помня, веднъж преди няколко години, аз...

Мейбъл сграбчи здраво ръката му, избута стола си назад и се изправи.

— Ела с мен, Нейтив! — каза тя настойчиво и не спря да го дърпа за ръкава, докато той не стана. — Приготвила съм ти изненада. Ще те заведа с мен, ще те завия удобничко в леглото и ще спусна кепенците — все едно, че пак е нощ. Само жена знае какво да направи за мъжа в такъв момент. След тази възбуда хубав дълъг сън ще се отрази добре и на двама ни.

Здраво стиснала ръката му, тя го дърпаше след себе си. Те бяха стигнали хола и отиваха към спалнята.

— За каква възбуда говориш? — попита Нейтив, докато пресичаха хола. — Не си спомням нищо особено.

— Знаеш каква — кискаше се Мейбъл и го дърпаше към вратата на спалнята. — Всички се вълнуват, когато се женят, но ти няма защо да се срамуваш от мен. Можеш да ми кажеш всичко, каквото поискаш — няма да те оставя да се чувстваш затруднен.

— Нищо не мога да се сетя да питам сега — продума Нейтив.

След като влязоха в спалнята, Мейбъл затвори вратата и я заключи.

— Знам точно как се чувстваш — каза тя. — Когато човек се ожени, нервите винаги се напрягат много — особено първия път. Ще имам пред вид, че си бил ерген цял живот досега и ще ти помогна да свикнеш с разликата.

Тя го заведе до леглото в дъното на стаята.

— Хайде сега, бъди съвсем естествен — каза тя. — Така е най-добре да се започне.

Нейтив седна на края на леглото и свали калните си обувки. После започна да вади с палец и показалец бабините зъби от панталоните си и да ги подхвърля към тапетите на жълти и бели райета. Обаче колкото и внимателно да се прицелваше и да се мъчеше да ги лепне на тапетите, всяко трънче падаше на пода.

— Снощи в тая същата стая, докато те чаках да се втурнеш, щях да се разболея от тревоги, Нейтив — чу я той да говори някъде зад него. — Вместо да ми бъде приятно, както ми се искаше, чувствах се

по-нещастна от всякога. Когато каза, че може за малко да отидеш на лов за опосуми, не обърнах внимание, защото бях сигурна, че ще искаш да се върнеш при мен — преди полунощ поне. А времето минаваше ли минаваше...

— За да си струва трудът, ловът на опосуми винаги трябва да трае цяла нощ — каза той поучително. — Толкова време си трябва, за да се поотпуснеш. Нали ти казах одеде, когато споменах за първи път? Опосумите са хитри. Ако не се покатерят на дърво, или в хралупа ще се сврат, или дупка ще си изкопаят под някой сух пън и много не се показват преди зори. Всеки, който им знае навиците, ще ти каже същото. Смятат, че дотогава хрътките ще са изморени от напразно тичане наоколо и ще се задъхат толкова, че няма да подушат дирите на опосума. Виждаш — хитри са, затова трябва толкова много време и търпение, за да ги принудиш да се покатерят на дърво. Разбира се, само хора, които ходят редовно на лов за опосуми, знаят тези неща.

Когато той свърши, в стаята настъпи дълга тишина. Накрая, от любопитство, той се обърна да види какво прави Мейбъл. Облякла вече нощница, тя седеше на другия край на леглото и решише косата си.

Внезапно в задната част на къщата нещо силно издрънча. Джозин, изглежда, беше ритнала тенджерата в кухнята или я беше чукнала в печката. Мейбъл се обърна и видя, че Нейтив я гледа.

— Защо ме гледаш така, Нейтив? — попита тя, сякаш дори не беше чула шума в кухнята. — Няма защо да се стесняваш. И аз съм като всички останали дами.

— Какъв беше този силен шум?

— Не чух нищо. Сигурно ти се е сторило. А ти защо не побързаш да си легнеш? Няма защо да седиш така. Време е да ни стане приятно.

— Мисля си — каза той.

— Какво?

— Тате ми беше казал нещо.

— Мейбъл пое дъх рязко. След това известно време мълча, като хапеше нервно устните си.

— Какво ти е казал? — попита тя с надежда.

Нейтив се поколеба.

— Да, ама не знам дали е уместно да го кажа на теб...

Мейбъл се изкикоти:

— Хайде, хайде, Нейтив, кажи ми! Сега сме женени. Искам да разбереш, че на мен можеш да говориш всичко — като на кой да е друг. Сега е време да свикваш. Хайде, кажи ми какво е то!

— Е, толкова искаш да знаеш, тате казваше, че човек може да се ожени за огромна дебела жена само по две причини — защото тя ще му готви и ще го топли през студените ноци. Аз мога да ям готвено всеки ден, но истински студените зимни ноци още не са започнали.

Мейбъл зарида и се хвърли по очи на леглото.

— Да не си споменал тоя твой тате в тази къща още веднъж!

4

Когато Нейтив отвори очи след дългия отморителен сън, беше късно следобед през ранния есенен ден. Събуди се напълно, чак след като се прозя няколко пъти и разтърка очите си. После вдигна глава от възглавницата и огледа непознатата стая. Опита се да си опомни кога за последен път е спал не в своето легло, но то беше толкова отдавна, че му струваше много усилия да мисли за това. Главата му отново се отпусна на възглавницата.

Разбра точно къде е, когато позна жълтите и бели райета на тапетите и видя на дървения стол до леглото синьото си палто и стария сив каскет. Той слушаше тежкото дишане на Мейбъл, чешеше се ту тук, ту там, където го сърбеше, и се чудеше кое ли време е. Кепенците бяха спуснати и само тесен лъч дневна светлина проникваше пред един от прозорците.

След малко, като внимаваше да не събуди. Мейбъл, той бавно се изхлузи от леглото, докато усети под краката си килима. Най-напред посегна за шапката си. После намери обувките — все още с полепнала тиня и влажни от мочурищата — и облече безшумно изподраното от тръните яке. След това внимателно завъртя ключа в ключалката, излезе от мъждиво осветената стая и затвори вратата, без да събуди Мейбъл. Премина съвсем тихо на пръсти през хола и излезе на задната веранда.

Слънцето още грееше, но дните ставаха по-къси през това време на годината и дълги тъмни сенки вече се разстилаха над острата трева в двора. Беше виждал много пъти къщата на Мейбъл отпред, но за пръв път се намираше в задната част на квадратното здание, изградено от червени тухли. Задният двор обаче приличаше на повечето други, които беше виждал в тази част на града, и Нейтив не се изненада, че изглеждаше точно такъв, какъвто очакваше.

Старо чепато магнолиеве дърво с изпочупени от вятъра клони растеше до единия ъгъл на къщата, а плачеща върба — до другия. От двете страни на верандата имаше лехи с цветя, а под прозорците — розови храсти и слънчогледи, но стъблата и листата бяха започнали да

стават кафяви, а бурените бяха високи едва ли не до колене. Четирипет посивели от времето дървени стола със счупени дъсчици бяха наслагани безредно под увисналата асма. От другата страна на моравата беше гаражът, където Мейбъл заключваше с катинар лъскавата си четириместна лимузина. До него имаше навес за брани, мотики и други градинарски сечива. Оттатък въжето за прани дрехи, до портата, се виждаше купчинка смет.

Докато стоеше на верандата и се мъчеше да свикне с дневната светлина, Нейтив се заслушваше напрегнато, за да разбере къде е Джозин. От къщата не се чуваше никакъв звук — нито дори тракане на чинии и тенджери от кухнята, където Джозин би трябвало да бъде по това време на деня. Хрумна му да влезе пак вътре и да я потърси в кухнята, но се боеше да не се препъне в нещо, да вдигне много шум и да събуди Мейбъл. Вместо това слезе по стълбите и тръгна по тревата към дървената порта за уличката.

Когато стигна купчината смет, обхвана го такова желание да знае какво може да има в нея, че спря да я види. („Цял живот съм виждал Нейтив Ханикът да рови в купчини боклук. Не познавам друг човек, който толкова любопитства да узнае какво изхвърлят хората. Обаче никога не съм го виждал да извади нещо от купчина боклук и да го отнесе. Струва ти се, че човек като него винаги ще намери нещо да продаде на старо или да отнесе в къщи, но Нейтив не прави нищо подобно. Сякаш му стига да види от какво другите нямат нужда.“)

Той взе пръчка и разрови купчината, но намери само магнолиеве и върбови клонки, много изсъхнали бурени и глухарчета, десетки консервени кутии и пръснати парчета от счупени чаши и чинии. Каза си, че от боклука на Мейбъл по-безинтересен не е виждал, хвърли пръчката и побърза да излезе през портата на уличката. По никакъв начин не искаше да се мерне пред Мейбъл, ако тя излезе на верандата, за да го застави да се върне вътре.

Разстоянието беше късо и само за пет минути той отиде от къщата на Мейбъл на Чери стрийт до двустайния си дом и работилница в края на глухата уличка зад градската пожарна команда.

Тясната уличка нямаше и никога не беше имала табелка с название, името ѝ не беше дори вписано в картата на града, но откак се помнеше, всички я наричаха Биг бой слот^[1]. („Никога няма да има нужда да се слага табелка на Биг бой слот. Питай, когато искаш в

Пелмира и ще ти кажат защо. Не бях пораснал много, когато разбрах защо я наричат Биг бой слот. А щом е могла да изкара четиридесетпетдесет години, без да ѝ се пише името, сигурно има доста сериозна причина да я помнят хората. Нарекли са я така, защото там на времето имало десетина колибки и барачки, наблъскани една до друга като сандъци, и в тях отивали възрастни бели мъже и момчета, които вече започват да се бръснат, за да прекарат времето от залез до изгревслънце с дружелюбни негърки. Това са минали работи, от всичко е останала само къщичката, където Нейтив Ханикът живее и поправя радиоапарати и всякакви други електрически уреди. Сега човек трябва да урежда нещата другояче, ако иска да прекара времето по същия начин.“)

По пътя до Биг бой слот Нейтив видя Фети Летимор, Милърд Уест и още неколцина познати, но наведе глава и тръгна по-бързо, за да не може никой да го спре и да го заговори. Слънцето вече залязваше, а той искаше да се прибере в работилницата си и да свърши работата над някои радиоапарати, които беше обещал да поправи още миналата седмица.

Когато зави на ъгъла зад пожарната команда и тръгна по Биг бой слот, той видя Клайд Хефлин, който седеше на прага на къщата му. Клайд беше бивш професионален борец. На времето беше пътувал из целия щат, за да се бори по селски панаири и карнавали, но министърът на правосъдието на щата му беше забранил да се занимава с борба до края на живота си, след като на един панаир той се беше ядосал и удушил другия борец. Беше се женил два пъти, но и двете му жени го напуснаха — не им достигна издръжливост на бой.

— Време беше да се домъкнеш и насам — провикна се Клайд със силния си боботещ глас. — Цял час те чакам вече. Ти пък за какво се мислиш? Аз не съм свикнал да си губя времето да чакам хора като тебе.

Той се изправи и се намръщи, когато Нейтив се приближи.

— Здравсти, Клайд — рече Ханикът и вдигна ръка за поздрав. — Как си?

— Махни това! Ако не беше дошъл, щях да отида в оная голяма тухлена къща на Чери стрийт и да те измъкна. Какво се залисваш толкова с тая жена — голяма работа, че си се оженил за нея. Да те

вземат мътните, искам си радиото! Сега, веднага! Човъркаш го вече цяла седмица.

Клайд Хефлин беше едър як мъж с гъста кестенява коса и силен глас — по-силен, отколкото на кой да е друг в града. Обичаше, когато говори, да го чуват от единия до другия край на площада пред съда и всички познаваха звука на мучащия му глас, както познаваха обедната сирена на дървопреработвателния завод. Работеше като щатен помощник-шериф, а същевременно беше извънщатен полицаи към градското полицейско управление. Полицията го използваше да помага на уличните патрули през съботните следобеди и вечери, когато градът беше препълнен с хора от околностите. Затова той винаги носеше белезници, палка и пистолет. Клайд обичаше да се хвали, че винаги може да намери оправдание, за да свали с юмрука си на земята някой негър, преди да му сложи белезниците и да го откара в затвора. През последните десет години беше убил няколко негри, но винаги, твърдеше, че изпълнявал задълженията си и защищавал собствения си живот, и затова никога, не бяха го давали под съд за убийство. („Не знам защо, но Клайд Хефлин мрази черните повече, отколкото поповете мразят дявола. Много хора съм виждал в живота си, но не съм срещал човек и с половината от злобата на Клайд.“)

— Влез вътре, Клайд! — покани го Нейтив и отключи вратата. — Няма да се бавя много с твоето радио. Ей сега ще го приготвя. Знаем къде точно е повредата.

Влязоха и Нейтив запали електричеството. Из работилничката бяха разхвърляни разглобени радиоапарати с всевъзможни размери и цветове, макари и спирали изолирана жица висяха от забити в тавана гвоздеи, прашни дребни части от сухарници, котлони и настолни лампи бяха пръснати на пода. Няколко пъстри стари календара и многобройни ярко оцветени снимки от списания бяха закачени на стените. Широка дървена работна маса заемаше голяма част от стаичката. Отвор без врата водеше към другата стая, където имаше двоен креват. Мебелировката на втората стая се допълваше само от небоядисан дървен шкаф, окачен на стената на гвоздеи.

Преди да отиде до работната маса, Нейтив свали каскета и якето си и ги закачи на пирон зад вратата. Той потърси в купищата дреболии на масата, като същевременно ги пренареждаше, и накрая намери малко червено радио с името на Клайд на поставения етикет.

— Скоро ще стане — увери той Клайд, седна на малко столче и се наведе над масата. — Сещам се къде точно е повредата. Май някои винтове и проводници са се разхлабили — друго я има, я няма. Преди няколко дена го гледах, спомням си. Така става, защото сега радиоапаратите ги правят много набързо. Такива повреди са чести. Проводник се разхлаби, винт изпадне, а поправиш ли го, почти винаги става по-хубав от нов. Аз не съм от тия, дето вземат пари за нови лампи, ако трябва само да се затегнат винтовете.

— Защо тогава не си се хванал да го поправиш, когато си го гледал, да те пита човек! — избоботи Клайд.

— Нямам съм време сигурно.

Клайд се намести на покритото със сиво одеяло разнебитено кресло, с напълнена с памук седалка. Облегна се, но креслото изскърца и се наклони на една страна.

— Едно ти признавам, макар че си само загубен радиопоправяч — рече Клайд след малко. Той се хилеше, а креслото започна пак да скърца и да се клати.

— Какво искаш да кажеш? — попита Нейтив.

— Ти превари много други келепирджии в града. Пак сигурно с тоя твой късмет, дето винаги ми разправят за него. Колко от тях щяха да се мъкнат сега на Чери стрийт и да се увъртат около вдовицата на Френк Бауърз, за да ѝ спипат парите, ако ти не беше стигнал пръв. Все пак жалко, че Френк пукна преди времето си и остави толкова имот на своята вдовица, че тя да го даде на човек, който не е изработил и стотинка от него. Никак не е важно, че ти с твоя късмет си се оженил за нея — срамота е и толкова. Е, да го вземат мътните! Винаги става така, когато някой умре и остави жена с малко пари. Ето за това аз няма да се женя пак. Няма да оставям вдовица, та някой никаквец да я спипа и да изхарчи всичките ми пари, за които съм лял толкова пот.

Клайд стана и отиде при работната маса. Изправи се до нея и загледа как Нейтив затяга винтове по радиото.

— Я ми кажи нещо, Нейтив — обади се той след малко. — Само между нас двамата. Какво ще правиш със земята и сечищата, заради които се ожени за вдовицата? Ще ги работиш ли, или ще ги продадеш?

Нейтив веднага поклати глава.

— Ще си гледам своята работа, както досега, и толкоз. Не ми се става фермер извън града. Там не е за мен. Аз обичам града и градския

живот. Сега ли ще взема да си меня навиците, да се забутам там и да живея в мръсотията като фермерите!

— Кой ще те кара, бе Нейтив, с тая земя! Колко неща можеш да правиш, без да трябва да живееш на нея! Продай част от нея за много пари и само се разкарвай из града с ръце в джобовете. До края на живота си ще бъдеш рентиер — богаташ. Няма дори да броиш рестото, когато купуваш нещо — толкова богат ще бъдеш. Аз ако бях, така щях да направя. Да те вземат мътните, де аз да имах твоя късмет!

Нейтив поклати глава.

— За мен това не е важно. Аз обичам да човъркам електрически уредчета. Откак се помня, съм такъв и ако спра, е се чувствам като загубено куче на чуждо място. Няма да знам какво да правя от сутрин до вечер, ако не мога да човъркам радиоапарати и други такива неща в работилницата си, както съм правил цял живот. Да си имам аз това тук — и раят не ми трябва. Ако искаш да знаеш, аз съм си по-доволен тук, отколкото ще бъда в рая. Затова не искам да мърдам оттук.

— А медения месец, Нейтив? Нали ще ходиш някъде? Тя ще плаща всички сметки, на тебе нищо няма да струва.

— А, не! Аз — не! — поклати той глава решително. — А, не!

— Защо не?

— Тя да ходи сама, ако иска. Аз съм си доволен и тук.

— Значи, падна ти такъв късмет и няма да го използваш?

— Тук оставам аз, в Пелмира, тук ми е мястото. Никога не съм искал да си оставя дома и да се забутам някъде, където не познавам жив човек. Всички ще ми бъдат непознати. И имената им дори няма да знам. Страх ме лови, само като си помисля.

— А тя какво каза?

Нейтив поклати глава.

— Не съм чул да е казала нещо.

— Какво, още не е споменала за медения месец?

— Пред мен не е.

— А какво ще правиш, ако спомене?

— Нищо.

Клайд се отстрани от масата и отиде в другия край на стаята. Застана там и дълго се визира в тила на Нейтив, преди да заговори.

— А за какво приказвахте, откак се оженихте вчера? — запита той любопитно от дъното на стаята.

— Главно за лов на опосуми.

Клайд се изсмя.

— Те ти и сватба с богата вдовица! Смешна работа, казвам аз! Да се ожениш и да прекараш цялото си време, като говориш на жена си за лов на опосуми! Знаеш ли какво щях да направя аз на твое място?

— Какво?

— Щях да ѝ кажа да изтегли от банката една бала от парите си и веднага тръгнахме да ги харчим в някой голям хотел в Атланта, или Нови Орлеан, или дори в някое от скъпите места долу във Флорида. Колко неща съм чул и чел за Маями, във Флорида. Там да отидеш, при богатшите. Щях да им покажа как се харчат парите на богата вдовица. Щях да пръскам пари, както трохи се пръскат на кокошките.

— Тя да ходи във Флорида или където иска — каза Нейтив. — Аз оставам тук, близо до дома. Мен никой няма да ме види да напусна Пелмира и да отида на някое чуждо място, където никога не съм ходил. Тате беше доволен да остане тук цял живот, и аз съм доволен.

— Май съм сбъркал — каза Клайд. — Май с труд печелените пари на Френк Бауърз няма да се изхарчат, както мислех.

Клайд се върна до масата, защото видя, че Нейтив се изправи и отмести инструментите настрана.

— Готово е — подаде той радиото на Клайд. — Ще ти работи дълго време като съвсем ново.

— Чакай, чакай — рече Клайд. — Още нещо искам да те попитам, преди да си отида. Защо се ожени за нея, ако не за да сложиш нещо в джоба? Не искаш, казваш, да ти плаща за сватбено пътешествие и няма да продаваш земята. Не мога да те разбера! Защо се ожени, Нейтив?

— Струваше ми се, че трябва да направя нещо, за да поддържам късмета си в добра форма, та да не ръждясва и да не намалява. И излезе от хубаво по-хубаво. Ядене като у нея — със свещ да търсиш. Освен това, не обичам да отказвам на хората, когато ме помолят за услуга. Когато направя на някого услуга, усещам много хубаво чувство тука вътре.

— Какво искаш да кажеш? — попита Клайд. — Тя ли каза, че иска да се ожениш за нея? За такава услуга ли говориш?

— Е, работата беше така, поравно. Аз отидох у тях, защото смятах, че ще ми излезе късметът. Когато, отидох, приказките бяха от

нея.

— А, така, значи, било!

Нейтив кимна.

— Горев-долу.

— Пак Ханикътовият късмет! — възкликна Клайд. — Не мога да разбера как иначе ще бъде толкова лесно бедняк от Биг бой слот като тебе да отиде на Чери стрийт и да се ожени за богата вдовица като нея.

Клайд взе радиото си под мишница и тръгна към вратата.

— Колко ти дължа? — попита той.

— Два долара — отговори Нейтив.

— Ще ти ги приготвя непременно по това време утре вечер. — Той отвори вратата и излезе отвън. — Напомни ми да не забравя да ти ги платя.

— Чакай малко, Клайд! — рече Нейтив и го последва до вратата. — Не си ми платил и за миналия път, когато ти поправях радиото. Помниш, нали? Още два долара ми дължиш.

— Непременно ми напомни и за тях другия път, когато стане дума за това.

---

[1] Биг бой слот (англ.) — късметчета за големи момчета. — Б.пр. ↑

5

Когато Клайд Хефлин изчезна от погледа му зад ъгъла на Биг бой слот, Нейтив затвори вратата и пушна електрическата печка. Беше средата на октомври и нощите ставаха все по-мразовити, след като слънцето залезеше в края на късите дни. След две-три седмици при изгрев-слънце щеше да има скреж по покривите и ледена корица щеше да покрива локвите кал. Като стоеше близо до печката и топлеше ръцете и краката си, той започна да мисли за Мейбъл. Интересуваше го какво ли е казала, когато се е събудила и е разбрала, че той е станал от леглото и е напуснал къщата. Беше сигурен, че тя ще бъде разтревожена и сърдита и знаеше, че е разумно да не се връща до сутринта. За следващия ден и онова, което ще му каже тя тогава, не се безпокоеше. Реши на следващата сутрин да отиде у дома ѝ рано, за да не изпусне закуската. Междувременно Мейбъл щеше да има достатъчно време да се успокои, да се зарадва, когато го види пак при нея, и да му поднесе още едно хубаво ядене.

Стоплил се добре, вече от близо час той седеше на работната маса, където разглобяваше и сглобяваше един радиоапарат, когато чу зад себе си скърцането на вратата. Никой не беше почукал и той си спомни, че беше забравил да заключи.

Веднага скочи на крака, блъсна назад столчето и в бързината го обърна. Единствената му мисъл беше, че Мейбъл е дошла на Биг бой слот, за да го застави да се върне у тях и тъкмо нея очакваше да види изправена до вратата.

Влезе Джозин с увит във вестник пакет в ръка и бързо затвори вратата зад себе си. Тя застана до входа, усмихна му се и го зачака да ѝ заговори.

С все още треперещи ръце той посегна за падналото столче и го изправи на мястото му. Тръпките не спираха и затова се облегна на масата, за да дойде на себе си.

— Не знаех, че си ти, Джозин — опита се да говори спокойно той. — Като чух вратата да се отваря, помислих, че сигурно...

Джозин се усмихваше както винаги, когато влезеше в къщата му и затвореше вратата след себе си. Тя беше стройно двадесет и няколко годишно момиче, средно на ръст, със светла кожа на окторонка^[1]. Имаше права тъмна коса, която нощем изглеждаше черна, но на слънчева светлина придобиваше кафеникав оттенък. Очите ѝ бяха също кафяви, а на бузите си имаше няколко дребни лунички. Имаше навик, когато се усмихва, да накланя леко главата си на една страна. Тогава равните ѝ бели зъби светваха с изненадващ блясък. („Нищо съществено не може да се каже против връзките на бели мъже с негърски момичета. Както всеки знае, те са обичай в страната от край време, но, разбира се, сега не е прието да се говори много за това. Като обмислиш всички причини, изглежда естествено, че белите мъже се залавят с негърки. Затова не може да се каже право ли е, криво ли е. Те съществуват и толкоз. Главното е, че можеш да задържиш някое от тези момичета, без да трябва да се жениш за него. А захвани се с бяло момиче и, току-виж, то се опитало под някакъв повод да те подмами да се ожениш за него, или отиде в съда и каже, че е забременяло от теб и после ти вземе всичките пари. Само едно неудобство знам на връзките с цветни момичета — ако си създадеш навик и продължиш дълго време, има опасност да се разглезиш и да не останеш доволен, когато после решиш да се задомиш с бяла жена, колкото и да желаш това.“)

— Радваш ли се, че съм аз? — попита тя.

Нейттив кимна поривисто.

— Иска ли питане, Джозин.

Тя дойде до работната маса и застана до него. Беше облякла ново изгладена памучна рокля, светложълта и плътно прилепваща към тялото ѝ, а отгоре носеше незакопчан черен пуловер.

— Донесох ти ядене — каза тя и подаде пакета, — защото знаех, че си гладен. Искаше да ти донеса, нали?

— Много се радвам, че си донесла, Джозин. — Той погледна пакета в ръката ѝ. — Залък не съм хапвал от сутринта.

— Но недей да ѝ казваш! — заговори Джозин бързо и тръсна глава. — Нищо не ѝ казвай! Тя още не знае. Изнесох го от задната врата, тя не ме видя. Ако разбере, ще ми направи нещо — не знам какво, но ще ми направи. Тя винаги казва, че ще ми сплеска лицето с шамари, ако изнеса нещо за ядене.

— Нищо няма да ѝ кажа — отговори той бързо. — Ти знаеш, че няма да ѝ кажа дума, Джозин. Няма какво да се плашиш.

Джозин се отдалечи от работната маса и отиде в другата стая. Нейтив тръгна след нея. Когато стигна до вратата, тя беше седнала на леглото и развиваше пакета. Първо отвори голямо блюдо с няколко парчета пържено пиле, после извади изстинала сладка картофена баница. Когато свърши, погледна Нейтив.

— Доста дълго време работя у нея и знам, че когато ми се ядоса за нещо, всичко може да направи. Миналият петък ми се разсърди и започна да ме удря с метлата. Избягах от нея в задния двор, а тя застана на верандата и започна да вика по мене с цяло гърло.

— Е, някои жени са такива, какво да правим! Сега за сега не ми се мисли за свадливия ѝ нрав — пилето и баницата изглеждат много вкусни.

Нейтив седна на леглото до Джозин и заяде голямото парче пържено пиле, което тя му подаде. Мълчаха, докато той не свърши първото парче и тя му подаде крака на пилето.

— Тя какво каза, когато се събуди и започна да ме търси? — попита той, като дъвчеше лакомо.

— Не бях я виждала толкова ядосана. Беше по-зле от миналия петък. Дойде в кухнята — хвърля съдове по пода, рита ги, после удари с всички сила тигана в печката, а накрая грабна каната за кафе и я хвърли по мен. През цялото време викаше и обвиняваше мен, че ти си напуснал. Казваше, че знам къде си отишъл да се криеш. Аз те видях как мина през задната порта и тръгна надолу по уличката, знаех, че ще бъдеш тук, но не ѝ казах нищо. Как пък да не ме накара да ѝ кажа!

От няколко години Джозин Медъкс и четиригодишната ѝ дъщеря Елън живееха с овдовялата ѝ прабаба в една от малките небоядисани бараки в негърския квартал на Пелмира. Майка ѝ заедно с по-малките ѝ братя и сестри живееше в голяма зърнодобивна ферма в долната част на окръга Сикъмор, където вторият ѝ баща работеше срещу надница и безплатно жилище. Джозин беше завършила негърското училище в Пелмира и след раждането на дъщеря ѝ работи като прислужница на няколко семейства в града. От една година беше прислужница и готвачка на Мейбъл Бауърз. През това време баба Медъкс — прапрабабата на Елън — се грижеше за момиченцето, защото Джозин работеше от рано сутринта до късно през нощта.

С изключение на Елън, която имаше очебийно светли кожа и коса, Джозин беше по-светла на цвят от всички други в семейството ѝ, дори от братята и сестрите си. Няколко пъти Джозин пита майка си за истинския си баща и успя да научи как му е името, но после майка ѝ каза, че не иска да говори повече за неща, станали толкова отдавна. Баба Медъкс обаче говореше охотно и беше казала на Джозин всичко за него. Той беше Делтън Бароуз — адвокат в Пелмира, директор на Първа национална банка и сенатор на щата в продължение на осем от петдесетте години, които беше преживял. Делтън, който се беше омъжил за дъщеря на богато семейство, беше предлаганият от демократическата партия кандидат за Конгреса^[2] на общите избори през ноември.

Джозин и Нейтив се видяха за пръв път на ъгъла до градската пожарна команда една вечер през тази година, когато тя си отиваше в къщи след работа, а той се връщаше от заведението на Ед Хауърд. После им стана навик да се срещат на ъгъла по няколко пъти седмично и когато тя разбра колко силно я желае той, охотно се съгласи да отиде у дама му. Първия път, когато отиде у него, възнамеряваше да стои час-два, но си отиде чак призори на следващата сутрин. След това тя винаги правеше така.

През топлите дни на дългото лято, когато мълчаливо седяха заедно на прага под светлината на звездите или лежаха сънливи и задоволени в леглото, чувствата ѝ към него ставаха по-интимни, по-силни и тя скоро разбра, че е влюбена в него. („Интересни са връзките между бял мъж и негърка. Някой път е само «здравей» и «довиждане», но така става предимно с учениците, защото тях ги е страх да не ги хванат майките им. Когато възрастен мъж се привърже към някое от тези момичета, не е чудно, ако връзката не свърши първата година, а продължи. Не знам защо е така — може би защото мулатките знаят по-добре от всички други как да накарат белия мъж да се чувства на седмото небе.“)

Много пъти през лятото те бяха говорили за желанието си да живеят заедно, но и двамата знаеха, че не е възможно да се намери начин за това в Пелмира. Джозин казваше, че е готова да отиде, където и да е, стига да могат да живеят като мъж и жена, ако не и да се оженят. Нейтив обаче не искаше и да слуша за възможността да напусне Пелмира и да отиде на непознато място в друга част на страната.

Казваше, че е роден в Пелмира и е живял там цял живот, както и баща му преди него, и че ще бъде постоянно нещастен, ако направи опит да живее къде да е другаде.

Тя и сега го обичаше както винаги, но след като той се ожени за Мейбъл, Джозин знаеше, че трябва да се грижи за собственото си бъдеще. Тя беше почти двадесет и пет годишна, все още неомъжена и без собствен дом. След няколко години щеше да стане тридесетгодишна, а после четиридесетте щяха да дойдат бързо.

Джозин му даде последното парче пържено пиле. Тя не беше проговорила, докато той ядеше, и все още обмисляше по какъв начин да му каже какво считаше за необходимо да направи, за да осигури дом за Елън и за себе си. Няколко мъже бяха поискали да се оженят за нея, а особено един и сега не беше се отказал от надеждите си. Името му беше Харви Браун. Беше двадесет и осем годишен и имаше добра работа — пренасяше товари на гарата.

— Какво друго каза Мейбъл за мене? — попита Нейтив и глътна последния къс от пилето.

Тя го погледна смутено.

— Какво?

— Какво друго каза Мейбъл?

— Нищо особено. Беше твърде разтревожена и раздразнена, не говореше много. Само се заяждаше с мен, за каквото ѝ хрумне. Сама счупи една чиния, а обвини мен. Тя ме обвинява дори когато забрави къде е сложила очилата си. Казва, криела съм ги от нея. Ти внимавай, когато се върнеш. Може да започне да хвърля по теб, още като отвориш вратата.

— Може да не стане нужда да бера грижа за това — позасмя се той. — Но ще помисля първо. Никак няма да се учудя, ако реша да остана тук до края на живота си и да не се връщам там никога. Ако ти все ми носиш хубави неща за ядене като тази вечер, няма защо да се връщам там изобщо.

Джозин обърна глава настрана, за да скрие сълзите, бликнали в очите ѝ.

— Сега ти си женен за нея — каза тя напрегнато и тревожно. — Разликата е голяма. Вече не е същото.

— Кое не е същото? — попита той незабавно.

Тя сложи ръка на лицето си.

— За какво говориш, Джозин?

Тя криеше лицето си с ръце, а главата ѝ се поклащаше.

— Искам да знам какво искаш да кажеш! — настоя той. — Кое няма да бъде същото?

Той и хвана ръцете и ги дръпна от лицето ѝ. Тя нямаше как да скрие сълзите си.

— Добре. Ще ти кажа. Сега трябва да ти кажа. Защото се ожени за нея. А за мен не можеше да се ожениш. Ето това е. Мразя я! Мразя я! Тя нямаше да се отнася към мен така, ако аз не бях такава, каквата съм...

— Но каква е разликата, Джозин? Това няма никакво значение за нас — за мен и за теб.

След тези му думи тя не можа да сдържи плача си. Бузите ѝ се измокриха от сълзи и тя пак покри с ръце лицето си.

— Има значение. Ти не разбираш. Вече не е същото. Никога пак няма да бъде същото. Аз не съм по-лоша от нея, но не съм родена бяла като нея. Ти можеш да се ожениш за нея, а за мен — не. Даже не ни дават да живеем заедно... освен така, а то не е достатъчно. Затова никога вече няма да бъде същото.

Тя сложи глава на рамото му и той почувства как пръстите ѝ здраво стиснаха ръката му. Тя продължи да ридае, докато цялото ѝ тяло се затресе.

---

[1] Окторонец — човек с 1/8 негърска кръв. — Б.пр. ↑

[2] Конгрес — законодателният орган на САЩ. — Б.пр. ↑

6

— Трябва да ти кажа нещо — чу той Джозин. Тя беше спряла да плаче и гласът ѝ беше спокоен. — Нещо много важно.

— Какво е то, Джозин? Нещо за Мейбъл ли?

— Не, не за нея. За нас.

— Какво за нас?

Тя стисна силно ръката му.

— Ще престана да идвам тук. Тази вечер е за последен път. Вече никога не ще мога да те виждам. Никога вече няма да те видя... така.

Тя се обърна към Нейтив, прегърна го и се притисна към него отчаяно. Когато ръцете ѝ се стегнаха около него, той усети колко е напрегнато тялото ѝ.

— Недей, Джозин, не казвай това — помоли той. — Няма да ти позволя. Толкова дълго изкарахме, а сега...

— Трябва.

— Защо?

Тя не отговори.

— Защото се ожених за нея ли? Затова ли?

— Това е една от причините. — Тя спря и задиша често. — Да, това е една от причините. Как да издържа да стоя в онази къща от сутрин до вечер всеки ден и да те виждам с нея! Много ще ми е тежко.

— Можеш да си намериш работа на друго място за през деня.

— Не. Няма да помогне. Никак няма да помогне. Все едно, ти пак ще останеш женен за нея. — Ръцете ѝ пак се стегнаха около него. — Пък има и друга причина.

— Каква друга причина?

— По-важна от всичко друго. Аз ще се омъжа...

В стаята настъпи дълго мълчание. Единственият звук, който се чуваше, беше далечното свирене на идващия в Пелмира нощен товарен влак.

— За кого ще се омъжиш?

— За един от нашите.

— Защо искаш да направиш това?

— Няма друг начин. Знаеш, че няма.

Той погледна баницата, която тя беше донесла. Тя беше дебела, препечена отгоре, и нарязана, но като никога не му се ядеше нищо.

— Защо да няма друг начин, Джозин?

— Искам Елън да има дом. Баба няма да живее дълго — тя е толкова стара и слаба, а после няма да има кой да се грижи за Елън, докато работя. И не искам Елън да израсне без баща, всяко момченце и момиченце има нужда от баща. А той трябва да бъде от нашите. Другояче не може да бъде.

— Не го прави сега, Джозин! — замоли той, като я привлече плътно до себе си. — Почакай малко, съвсем малко! Моля ти се, не го прави сега! Аз не искам да го правиш! Толкова време прекарахме...

— Сега е времето. Не мога да чакам повече.

— Няма да ти позволя! Чуваш ли!

Тя клатеше глава.

— Така трябва. Знаеш, че те обичам, но аз съм негърка, а ти си бял. Нищо не може да промени това... никога. Няма да ни дадат да живеем заедно. А иначе не е редно. Няма да ни пречат, ако съм тук през нощта, но през деня не бива да оставам. Ако остана, ще започнат неприятностите. Ще кажат, че се опитвам да живея като бяло момиче. А трябва да се държа според това каква съм. В Пелмира не мога да мина за друга.

Той седеше мълчаливо и мислеше как да я убеди да се откаже от намерението си. („Изпълнявах си дълга на пастор, докогато можах, но ми дойде до гуша да се разправам с Нейтив Ханикът, загдето допуска негърка да отива в къщата му и да прекарва там нощта по няколко пъти седмично. Говоря му, че е лошо, че прилича на старите дни на Биг бой слот, а той си знае неговото — баща му казвал, че и сега белите мъже имали право да държат някое от тези момичета, също както имали право да държат хрътки за лов на опосуми. Затова се отказах от опитите да го накарам да промени навиците си. Той е най-твърдоглавият човек, на който съм попадал. Всеки път, когато го предупреждавах, че постъпките му са греховни и го карах да обещае, че ще се откаже от връзките си с негърки, той разправяше, че баща му казвал това или онова за нравите в страната и той щял да вярва на баща си, а не да слуша какво аз му казвам за нравите на праведните

хора. Казвах му, че и той, и баща му преди него са тръгнали по пътя за ада и ще свършат там, но това няма значение за човек, твърдоглав като Нейтив Ханикът.“)

— Искам да живея с някого през цялото време — и ден и нощ — чу той Джозин. — За това жадувам. А друг начин няма. Нима не разбираш? Затова, ще се ожения... за някой от нашите. Знам какъв ми е цветът и знам какво трябва да направя.

— Но ти всъщност не си, каквато се изкарваш, Джозин. Само отчасти, сама знаеш.

— Знам каква съм.

— Ти можеш да минеш и за бяла. Виждал съм бели хора с потъмна кожа от своята.

— Кожата не е всичко — белите нямат пред вид само нея. А аз искам да бъда, каквато съм. И знам какво значи това. Момичета като мен не са достойни за белите мъже... освен на тъмно... и да им работят... но аз не се срамувам от расата си. И отсега нататък ще бъда такава, каквато съм... каквато съм родена.

Той стана от леглото й закричи нагоре-надолу из стаята.

— Джозин, идвай пак, недей да преставаш, след като изкарахме толкова дълго! Няма защо. Ще ми липсваш много. Няма да мога да свикна с никоя друга. Това е чистата истина, Джозин! Вярваш ми, нали? За мен няма на света по-добра от теб. Никога не е имало друга като теб, няма и да има. Не ми е все едно дали си тук, или те няма. Ето, това е важното!

Тя стана, отиде до него и опря бузата си до лицето му.

— И за мен е така — каза тя. — А сега съм тук, както винаги.

Той се опита да я прегърне, но тя се отдръпна, свали пуловера си и разкопча светложълтата рокля. Той седна на леглото. („Ако ти се е случвало да бъдеш с някоя от тях, знаеш какво искам да кажа. Те са някак си непринудени и отпуснати — имаш чувството, че след тях с никоя друга на света няма да изпиташ същото. Как да го обясниш на друг човек — можеш само да му кажеш да опита сам. Ще разбере, че разликата между тях и другите е от земята до небето. Лошото е само, че след тях обикновените бели момичета не струват нищо — винаги искаш да се върнеш при някоя от тях, за да изпиташ чувството, което знаеш, че никоя друга няма да ти даде.“)

Тя остави роклята си и се изправи за момент, преди да се приближи. Винаги, когато я видеше така, той си мислеше колко тялото ѝ от кръста до колената прилича на голямо сърце.

— Целуни ме! — каза тя шепнешком. — Целуни ме силно! Както винаги.

Той обви с ръце пламтящото ѝ тяло и я притисна към себе си с всичка сила.

— Не спирай, мили! — чу я той да казва. — Целувай ме още!

Той я притегли напред и двамата паднаха на леглото. Лежа дълго в пламтящата топлина на тялото ѝ.

— Никога няма да ме оставиш, Джозин! — каза той после. — Ще те задържа! Не ме интересува какво ще става — няма да ти дам да ме оставиш!

Тя сложи ръка на устата му.

— Не говори сега за нищо друго, мили! Не искам да слушам! Продължавай да ме целуваш!

На външната врата се почука силно. Те чуха, отначало им прозвуча нереално и невероятно, но чукането стана по-силно, по-настойчиво и те не можеха да го оставят без внимание.

Той се изправи и седна на леглото.

— Забравих да заключа. Сега всеки може да влезе.

Джозин го тикаше да стане.

— Не давай на никого да влезе! Кажим им да си вървят!

Той изтича навън от стаята и отиде бързешком до външната врата на къщата. Преди да я е стигнал и завъртял ключа, вратата се отвори и Мейбъл влезе вътре. Той гледаше безпомощно как тя затваря вратата зад себе си.

— Знаех си, че ще те намеря тук в тая барака — каза тя остро със силно стиснати устни. Косата ѝ падаше на челото и тя я отметна със замах на ръката. — Какво правиш тук? Защо избяга?

Мейбъл не го чака да ѝ отговори.

— Кажим нещо! — сопна се тя. — Какво става с теб? Защо не говориш?

— Ами бях обещал да поправам няколко радиоапарата и не исках да наруша думата си. Моята честна дума...

Мейбъл гледаше зад него към зеещата вътрешна врата. Тя тръгна напред, но той бързо застана пред нея.

— Чакай, Мейбъл! Недей.

— Какво става там отзад! — попита тя.

Той се опита да я спре, но тя го избута леко с един тласък на ръката.

— Не влизай, Мейбъл!

Но тя беше вече до портала и влезаше в другата стая. Когато Нейтив стигна там, тя стоеше до леглото. Джозин се беше свила в ъгъла на стаята и държеше пред себе си светложълтата рокля. Тя нямаше откъде да избяга и къде да се скрие.

— Безсрамна гола мръсница! — изрева по нея Мейбъл, посегна към жълтата рокля и я грабна от Джозин. — Гола си като скубана кокошка!

Тя погледна за миг роклята и я запрати на пода.

— Знаех си аз, никакъв морал нямате вие, безсрамни мръсници, но и през ум не ми е минавало, че ще видя някоя от вас чисто гола като тебе сега! Не съм виждала по-противна гледка!

Джозин се опита да вземе една възглавница, но Мейбъл ѝ я изтръгна от ръката и я хвърли в другия край на стаята.

— Усъмних се в нещо подобно, когато отидох в кухнята, след като ти излезе, и видях, че пърженото пиле и сладката баница ги няма. Погледни се, ма! Храна ще крадеш от къщата ми! Гола ще се криеш тук с бял мъж! И то с него! — Тя се обърна и изгледа Нейтив свирепо, но продължи да говори. — Знам какво правиш тук, Джозин Медъкс. Ти си като всички други от твоята раса. Само гледате да примамите някой бял мъж с голотата си!

Мейбъл трябваше да спре, за да поеме дъх. Тя пак погледна Нейтив свирепо и с отвращение.

— Да не си стъпила в къщата ми още веднъж! Чуваш ли ме, Джозин Медъкс? Другаде си показвай безсрамните голоти! Дано не те видя пак, докато съм жива!

Мейбъл се обърна, погледна Нейтив и му се закани с пръст.

— А! Сега пък на тебе да ти кажа нещо, Нейтив Ханикът! Утре сутринта отивам право при адвоката си и ще се разведе с тебе — с тебе, долен никаквец! Расово смешение, а! Тебе никога не те е било еня за мен. Ти никак не зачиташе гордостта ми и любещия ми нрав. Ти дори не знаеш как да се държиш с порядъчна жена като мен. От мен искаше само парите ми, за да можеш да държиш тая безсрамна гола

Джозин Медъкс тук в тая барака. Това щеше да стане с парите ми, ако не бях дошла тук и видяла тая срамна гледка със собствените си очи. Дръж я сега — и тя е долна като теб — да прави расово смешение! И да не си посмял да дойдеш в къщата ми да си търсиш дрехите! Ще ги изхвърля на улицата, там им е мястото. Потърси на улицата пушката си и всичко друго, ако ти трябва. Гаден долен безсрамник — расово смешение, а! Не искам и да те видя!

Преди да излезе от стаята, тя се обърна и плю в Джозин.

— Ето какво мисля за всички вас, безсрамни голи мръсници! Само за това живеете, да примамвате белите мъже с голотата си!

Когато Мейбъл стигна външната врата, тя се обърна и погледна Нейтив.

— Властите трябва да ви арестуват и двамата за расово смешение. Позорите всички порядъчни хора! Аз ще направя нещо. Ти и тая безсрамна гола Джозин Медъкс само чакайте да видите, дали няма да направя! Ще ти върна аз на теб! Ще съжаляваш!

До единадесет часа на следващата сутрин, тръгнаха от площада пред съда по всички посоки с бързината на пожар, обхванал поле със суха трева през октомври, мълвата за късия семеен живот на Нейтив Ханикът с Мейбъл Бауърз и клюки за това как тя намерила Джозин Медъкс гола с него на Биг бой слот, преминаха от улиците в магазини и канцеларии из целия град.

След това вестта, че Мейбъл отишла на Биг бой слот и намерила Нейтив да се сношава с Джозин, се повтаряше и обсъждаше по бензиностанции, бръснарници и в къща след къща от единия край на града до другия.

Новината се разнасяше бързо от уста на уста с преувеличени подмятания и произволни добавки, както ставаше обикновено с неща от подобен характер в Пелмира. В резултат, подробни сведения за случилото се предишната вечер — верни и изопачени — се разпространяваха по-бързо и по-нашироко от коя да е новина, публикувана за сведение на порядъчните семейства в седмичника на окръга „Сикъмор каунти нюз енд обзървър“.

Много малко от семейните жени бяха изненадани, когато чува тази новина, защото подобни произшествия не бяха необичайни в Пелмира от време на време, но това ги накара да станат по-бдителни и по-подозрителни към собствените си съпрузи. Повечето мъже, които говореха за станалото, дори и когато изразяваха съжаление, загдето Нейтив бил хванат с гола негърка, се тревожеха повече за собствената си свобода след настъпване на тъмнината, отколкото за каквото и да е друго, и се опасяваха, че може да дойде време и те да бъдат заловени при подобни обстоятелства.

Тъй като Пелмира беше градче с по-малко от хиляда жители и населението беше почти поравно разделено на негри и бели, вероятно беше, че почти всички хора от двете раси от петнадесет-шестнадесет години нагоре щяха да имат възможност да научат до края на деня

какво беше станало на Чери стрийт и на Биг бой слот през последните двадесет и четири часа.

— Много съжалявам, че са хванали така Нейтив — изрази мнението си Ал Дид, когато му казаха, — но стана добре поне заради едно нещо. Хубав урок ми даде — няма да го забравя, ще го помня отсега нататък. Освен това показа, че човек е често небрежен — не заключва вратата и не взема други такива предпазни мерки. Ще се държа много добре с моята бабичка — както никога досега — и ще стоя в къщи тия няколко вечери. Не искам да й хрумне да тръгва след мен и да ме дебне, когато изляза от къщи да се поразходя след вечеря. И тая хубава, да не може човек да излезе от собствената си къща и да се присламчи тук-таме по тъмно, ако му се иска. Това пък, ако вземе да стане, дано не съм жив. Все едно да те заключат в затвора, в някоя от килиите с железни решетки.

Но да започнем с началото на сутринта. Милър Хайът беше отговорен за всички приказки и клюки, които обикаляха града. Милър не можеше да си държи езика, колкото и да беше поверително по характер споделеното с него, и винаги се изпущаше да каже всичко, което знае, на първия срещнат. Без да губи време, той съобщи на Ал Дид, Джордж Дауни и няколко други мъже на улицата, че Мейбъл идвала в адвокатската му кантора на втория етаж в зданието на банката тази сутрин малко след осем часа и му казала, че иска да се разведе с Нейтив Ханикът, веднага щом той може да уреди това.

Милър Хайът беше пълен мъж, среден на ръст, с прошарена тъмна коса и кръгло румено лице. Той беше адвокатът и търговският съветник на Френк Бауърз през последните двадесет години. Познаваше Мейбъл през цялото това време и искаше да я смърти, загдето така непредпазливо се омъжила повторно толкова скоро след сърдечната атака и внезапната смърт на Френк. Той обаче знаеше, че не е разумно да я укорява в такъв момент — опасяваше се, че ако не й изрази пълно съчувствие, когато тя беше ядосана и разтревожена, може да я накара да направи необмислени неща — например да излезе от кантората му и да наеме друг адвокат. Той вече държеше сметка за значителното възнаграждение, което се надяваше да вземе от нея.

Милър изслуша внимателно всичко, което Мейбъл му каза, за станалото от времето на брачната церемония дотогава. Когато тя свърши, разпита я по-конкретно за нещата, случили се през последните двадесет и четири часа. След като помисли, Милър я посъветва да иска анулиране на брака, което при обстоятелствата било за предпочитане пред развод и се получавало по-лесно и по-бързо.

Мейбъл седеше, без да каже дума. Тя създаваше впечатление, че се готви да стане и да излезе от кантората всеки момент. В Пелмира имаше още осем или девет адвокати и той знаеше, че всеки от тях би желал да има клиент, богат като нея.

— Повечето адвокати, ако не специализират в бракоразводни дела, не обичат да се занимават с подобни случаи — каза той със сериозно изражение на лицето, — но за щастие аз съм в състояние да те посъветвам относно подходящата процедура и като стар приятел на семейството ще бъда много доволен да го направя. Сега, вземайки под внимание нещата, които изложи пред мен, аз съм на мнение, че бракосъчетанието не е било юридически консумирано докрай според буквата на закона. При тези обстоятелства и според предвиденото в юридическите статuti ти имаш право на анулиране на брака. Това означава, че няма да бъдеш изложена на устните нападки и оскърбления, които са обикновено неизбежни при оспорваните бракоразводни процеси. Като дългогодишен приятел на семейството и от най-дълбоко уважение към жената искам да предпазя доброто ти име и да предотвратя всякакви зловни и клеветнически клюки, които непременно ще плъзнат, ако бъдеш принудена да повториш пред съда изявленията от деликатен личен характер, които направи напълно конфиденциално пред мен преди няколко минути.

Милър се усмихна и почака тя да кимне с глава в знак на съгласие или да изрази одобрението си на постъпките, които той възнамеряваше да предприеме, но Мейбъл продължаваше да седи неподвижно изправена на стола си, без да каже дума или направи жест. Милър се изкашля нервно.

— Има и друго важно нещо, което искам да ти кажа във връзка с това, Мейбъл — каза тогава Милър. — По една случайност аз съм в много добри отношения с председателя на съда. Само ще отскоча отсреща до съдилището и ще поговоря с него неофициално, но поверително. Ще му обясня защо бракосъчетанието не е консумирано

юридически и според закона докрай, след като е изминало толкова време — без ти да имаш някаква вина, разбира се — и съм уверен, че той ще успее да уреди анулирането на брака, без да изисква ти да даваш подробни показания пред съда. Иначе — това трябва да знаеш — в случай, че съдиш Нейтив Ханикът за развод и ако той оспори делото, ще бъдеш принудена да изваждаш на бял свят неща от интимен характер относно изпълняването на съпружески актове, или пък липсата на такива актове. Сега съм сигурен, че ще пожелаеш да приемеш съвета ми по този въпрос. Приемаш го, нали, Мейбъл?

Той спря и я почака да каже нещо, но тя продължи да мълчи, силно свила устни.

— Хм... да... най-добре да ти обясня по-пълно обичайната процедура при оспорваните бракоразводни дела, Мейбъл — продължи той бързо и с припряна усмивка. — За да получиш съдебно решение за развод при тези обстоятелства, с абсолютна сигурност ще бъдеш призована да дадеш показания за нежеланието или физическата неспособност на Нейтив Ханикът за съпружески или взаимни отношения и актове. Нещо повече, съдът ще ти нареди да опишеш подробно какво си видяла, когато си заварила съпруга си заедно с Джозин Медъкс, а тя е била гола. И дори след като изтърпиш това изпитание, винаги съществува рискът съдът да реши въпроса в полза на обвиняемия. Ако това стане, ще бъдеш принудена от законите на щата да останеш омъжена за Нейтив Ханикът до смъртта си. Можеш да си представиш колко ще се стеснява жена с твоята чувствителност при всичко това. А ако направиш, каквото те съветвам, бракът ти ще бъде окончателно разтрогнат чрез анулиране, ще попречим на непристойните неща да станат публично достояние и ти ще запазиш тайната си, докато си жива.

— Дойдох тук за развод, а не за някакво друго нещо, което измислиш — обади се Мейбъл с внезапна острога в гласа. — Не знам за какво приказваш и не ме интересува. Аз знам какво искам и нищо по-малко няма да ме задоволи. Има много други адвокати...

— Мейбъл — прекъсна я Милър, като се усмихна приветливо, и се наведе над бюрото си. — Мейбъл, мъча се само, като дългогодишен приятел на семейството и адвокат, на който ти се доверяваш, да запазя неприятните факти от случилото се в тайна, за твое добро. Знаеш как при най-малък повод клюките могат да извратят и изопачат истината.

Хората много обичат да слушат и повтарят всякакви неща от непристоен характер. Сама знаеш какви непристойни клюки вървят от единия край на града до другия, щом стане нещо подобно. Повярвай ми, Мейбъл, из града ще има много по-малко клюки, ако...

— Знам по-добре от тебе какво искам да се направи — каза тя. — Няма нужда да ми разправяш други работи. Взела съм си решението и няма да го променя.

— Имаш пълно право на своето мнение, Мейбъл, но фактът остава — ти сама каза, че обичайните брачни актове и отношения от интимен физически характер не са били извършени. Според закона бракосъчетанието е юридически консумирано докрай само когато...

— Казах ти вече, че бях там на леглото с него през цялото време, след като той се върна от опосумите, дето ги гонил цяла нощ, и ако това не е законно, не знам кое е. Макар че беше ден, аз бях пуснала кепенците и беше тъмно като през нощта. А за разрешителното за брак платих с мои собствени пари и на преподобния Уокър дадох десет долара за церемонията. Освен това вече се обадох по телефона на най-добрите си приятелки и им казах, че съм се омъжила.

Милър се облегна на стола и внимателно избърса с длан двете си бузи.

— Мейбъл, законът определя строго и точно брачните отношения и твоите тълкувания, колкото и да са прегледни, няма да имат никаква тежест пред съда. Няма да цитирам точните юридически термини, но уверявам те, че те засягат физическата страна на въпроса. Така, значи, ако се стигне до дело и ако предположим, че Нейтив Ханикът ще се защитава и ще каже, че не иска да се развежда с теб, ще бъдеш призована да отговориш под клетва на няколко необходими въпроса. Ако това стане и за да мога да те представлявам добре, доколкото ми позволяват способностите, трябва да бъда уведомен предварително за всички отнасящи се до случая факти. И забрави, че си платила за разрешителното и си дала десет долара на преподобния Уокър! Тези неща са неуместни, несъществени и не интересуват съда. Така, аз не мога да предприема каквито и да е разумни мерки в твоя полза, докато не ми разкриеш някои нужни факти — те ще останат в тайна, разбира се — във връзка с твоето брачно и взаимно общуване с Нейтив Ханикът. Сигурен съм, че разбираш колко е необходимо това.

Мейбъл го гледаше с недоверие.

— Какво искаш да знаеш? — попита тя предпазливо. — Но внимавай какво ще те питаш, Милър Хайът! Има някои неща, за които няма да говоря пред теб или пред кой да е друг мъж.

Милър затвори очи за известно време — мъчеше се да намери форма за въпрос, на който тя няма да откаже да отговори. Дълбоко замислен, той търкаше ли, търкаше румените си бузи. Когато заговори, очите му бяха още затворени.

— Мейбъл, ти — като съпруга — предостави ли се, както подобава на Нейтив Ханикът — твоя съпруг — по времето, когато ти и той бяхте заедно в спалната? Или в гостната, или къде да е другаде в къщата? С други думи, беше ли облечена или необлечена по такъв начин, че да бъдеш достъпна като жена на желанието му по всяко време или за част от времето?

Мейбъл подскочи и седна изправена на края на стола.

— Не е твоя работа, Милър Хайът! — каза тя и сви устни. — Но това ще ти кажа — носех си нощницата през цялото време. А дори и така няма никога да се оставя да ме видят в гостната или къде да е другаде из къщата! Аз винаги нося прилични дрехи, извън спалнята. Чудя ти се как можеш да зададеш такъв въпрос, Милър Хайът!

Милър се усмихна леко.

— Добре поне, дето не каза, че си носела пижама през цялото време, Мейбъл.

— Не съм от тия жени, дето носят такива неща.

Милър се мръщеше и търсеше форма за следващия въпрос, който смяташе за необходим. Дори когато го зададе, не се надяваше, че тя ще отговори с да или не.

— Сега, Мейбъл — започна той, — не мисли за мен като за семеен приятел, нито дори като за човек — аз съм просто адвокат. Въпросът, който искам да ти задам, е напълно безличен. И уверявам те, че е необходим в този случай. Ще ми съдействаш, нали, Мейбъл?

— Какъв е въпросът? — попита тя подозрително.

Милър се изкашля нервно.

— Той... Нейтив Ханикът... разкопча ли колана или панталона си кога да е в твое присъствие?

— Не бъди вулгарен! — каза остро тя. — Няма да седя и да слушам такива приказки!

— Чакай малко, Мейбъл! — каза той бързо и същевременно вдигна успокоително дланта си. — Не си тръгвай, Мейбъл! Стой тук! Няма защо да отговаряш на този въпрос, щом не искаш. Зададох го само защото смятах, че е по-добре да кажеш фактите поверително на адвокатата си, вместо да става нужда да се явяваш пред съда и те принудят да ги разкриеш, когато ще ги чуе целият град. Но не се безпокой, Мейбъл! Ще намерим начин да доведем този въпрос до край, който да бъде напълно задоволителен за теб във всяко отношение.

Мейбъл сграбчи здраво една в друга ръцете си в скута и не отговори.

8

Не беше лесно на Милър Хайът да убеди Мейбъл, че трябва да издейства анулиране на брака си, вместо да подава молба за съдебно решение за развод. Тя повтаряше ли, повтаряше, че за нея въпросът е до лична чест. Била убедена, че приятелките ѝ ще я смятат потърпевша страна и ще проявят повече съчувствие, ако получи развод, докато анулирането на брака ще означава, че за мъжа ловът на опосуми е пожелан, отколкото тя като жена.

Милър не успя да я накара да промени мнението си, докато не я убеди, че десетки ѝ десетки жени в Пелмира и навсякъде в окръга Сикъмор знаят от личен опит как ловната треска, когато внезапно обхване мъжа с пълна сила рано есента, има по-голямо въздействие върху тялото и чувствата му от обикновените човешки страсти и желаниа.

— Не забравяй, Мейбъл, че у нормалния човек първобитният ловен инстинкт е все още по-силен от създадените от хората закони за брака.

— Не вярвам нито дума от тия приказки — каза тя. — Аз пак държа на своето. Време е жените да се съберат и сложат край на този мъжки навик да се измъкват така и да стоят по цяла нощ кой знае къде. Опосумите са само оправдание на мъжете, за да могат да излизат от къщи по тъмно и се срещат с безсрамни негърки като Джозин Медъкс. Ако няма кой да сложи край на това, мой дълг е да се заема с него.

— Френк не ходеше ли на лов за опосуми, Мейбъл?

— Е да, ходеше от време на време. Но Френк не беше такъв — не се навърташе около нахални момичета, които не се срамуват да свалят дрехите си и да примамват белите мъже с голотата си.

Накрая, след като се съгласи да приеме анулиране на брака, вместо да подава молба за развод, Мейбъл каза на Милър, че иска освен това Нейтив и Джозин да бъдат арестувани за расово смешение. („Мейбъл е добра жена. Зло не мисли. Лошото е, че когато жена като нея остане вдовица или се разведе, тя се разстройва, случва се

равновесието на разсъдъка и чувствата ѝ временно да се наруши и тя е склонна да отиде до неразумни крайности. Така се обяснява защо толкова много от тях се омъжват отново набързо, преди да разберат какво правят. Други пък се оставят да ги измамат сладкодумци и да вземат парите им, а някои предприемат кампания против нещо, от което не са се интересували преди. Нека мине малко време, Мейбъл ще се приспособи, ще улегне и пак ще стане, каквато е била. Тя е добра по сърце.“)

Милър се надигна на стола със сепнато изражение на руменото си лице. Изкашля се и чак тогава съумя да каже нещо.

— Май не те чух добре, Мейбъл. Какво каза?

— Искам Нейтив Ханикът и Джозин Медъкс да бъдат арестувани за расово смесение.

Той я погледна през бюрото, като търкаше лицето си и се мръщеше загрижено. Устата му беше отворена, но той можа да заговори чак след известно време.

— Послушай ме, Мейбъл — каза той с усилие и поклати глава. — Избий от главата си тази приумица! Не искам да имам нищо общо с такава вятърничаво хрумване. Няма да си мръдна и пръста!

— На тебе ти се плаща, защото си адвокат и се предполага, че ще правиш, каквото аз искам. А аз искам те да бъдат арестувани.

— Но това е работа на длъжностните лица — ако поискат да се захващат с нея, а сигурен съм, че няма да поискат. Те биха предприели мерки, ако ставаше дума за негър и бяла жена, но не в обратния случай. Просто не е прието. Не съм виждал изобщо те да се намесят и посегнат на личните права на бял мъж. Не е тяхна работа да се бъркат в такива неща.

— Ще стане тогава моя работа.

— Недей, Мейбъл! — замоли той. — Недей така! Послушай мен — аз съм стар приятел на семейството. Частно лице няма какво да се меси в подобни лични въпроси. Аз ще те съветвам и напътствам по въпроса за правната процедура и мерките, свързани с анулирането на злополучния ти брак с Нейтив Ханикът. Ще продължа да се грижа за имуществото на Френк, докато всичко се уреди и цялата собственост бъде прехвърлена на твое име. Но няма да се бъркам по никакъв начин в установената в страната практика. Решително няма да го направя!

Ако взема някакво участие в такава история, всички адвокати в града ще помислят, че съм полудял.

— Не съм дошла тук, за да слушам тези неща, Милър Хайът! — каза тя и гневна червенина изби на лицето ѝ. — Няма да ме спреш да направя, каквото е редно!

— Може да не ми се удаде да те спра, но и няма да взема участие. — Той я погледна и поклати глава категорично. — Не, Мейбъл, решително няма. Някои обичаи в страната са възприети от твърде дълго време, зачитани са исторически и никой не може да се захване и да си пъха в тях носа в този момент. Всички знаят, че расово смешение става през цялата година, всяка нощ след залез-слънце. Ти, или аз, или Джон Джонс не бива да мислим, че щом ни се е прищяло, можем да променим нравите, възприети в тази част на страната от сто години и повече. Пък и ако замесените личности не желаят да участват в такова нещо, няма да има расово смешение. Виждаш, въпросът е до личен избор и лична свобода.

— Не вярвам нито дума! Само измет от бялата раса може да падне толкова низко. Почтени бели хора никога няма да направят подобна работа.

— Навярно може да се разграничи бялата измет от почтените бели хора, както ги наричаш, но такова произволно разграничение не е оказвало никакво въздействие върху обичаите в страната в миналото, а едва ли ще окаже и сега. За да се убедиш, вгледай се само във всичките мулати и кварталонци около себе си, във всичките мургави, кафяви и всякакви други разновидности на цвета на кожата и очите в страната. Вгледай се и ще видиш множество семейни прилики — имам пред вид прилики по лице и тяло с видни бели семейства. В окръга Сикъмор има мулати с чертите на Патерсън, както има и бели с чертите на Патерсън. Същото е и с чертите на Лонгстрит, и на Тилдън, и на много други семейства. А лицата на тези мулати не са станали такива, понеже са се родили в тиква.

Милър беше станал от стола и стоеше зад бюрото си. („Много се говори за бяла кръв в негърската раса, но почти нищо не се казва за негърска кръв в бялата раса. Не мисля обаче, че тя не съществува. Може би сега причините не са в същите обстоятелства, както преди петдесет или сто години. А тогава е имало доста основателни причини. Една от тях например, за която някои забравят, е бил начинът на живот

в плантациите. Ако някой плантатор е имал седем-осем деца — средно семейство в онези дни — а после жена му умре при раждане, той оставял някоя млада негърка да се грижи за тях и си гледал работата. Когато това се случвало, не било необичайно младата негърка да пъхне при другите някое съвсем светлокожо негърче — мулатче или квартеронче, вероятно син на същия човек, и да го отгледа заедно с другите деца. Негърчето навярно е израствало със същото фамилно име като другите деца, живяло и се женело като тях. Затова тук-там се срещат бели хора с истински тъмна кожа. Много от тях се шегуват с произхода си и се наричат тъмния клон на семейството Патерсън или Тилдън.“)

Милър поклати глава решително и се наведе над бюрото си.

— Във всеки случай, Мейбъл, няма да се излагам да ходя в полицията или при шерифа и да подавам оплакването, което ти искаш. Няма да измия петното, което ще си лепна, дори ако живея до сто години. Ще стана за смях на окръга.

Преди той да свърши, Мейбъл беше станала. Тя се изправи срещу него от другата страна на бюрото.

— Ти си страхливец, Милър Хайът, но аз не съм — каза тя със стиснати устни. — Ще ти покажа! Отивам в полицията и ще накарам да арестуват и двамата. Има граница на търпението на почтените хора като мен. Тази гола Джозин Медъкс беше най-възмутителната гледка, която съм виждала в живота си. Няма да живея в същия град с хора, които се позорят с расово смещение!

Милър не каза нищо, докато тя не се отдалечи от бюрото му и стигна вратата. Той прекоси заедно с нея цялата канцелария.

— Мейбъл, мога да ти кажа само, че щом мислиш така, най-добре е да се приготвиш и си стегнеш багажа, за да се местиш в друг град. И бъди готова да пътуваш хиляда мили, докато се заселиш отново. Не казвам дали си права, или не, но знам, че няма да спреш нещата, за които говориш, както аз няма да спра слънцето да изгрее утре сутринта зад кулата на методистката църква. В живота има неща, против които аз или ти не можем да направим нищо. Едно от тях е чарът, който имат за белия мъж хубавите мулатки с гореща кръв. А понякога ми се струва, че този вид мулатки са повече от всеки друг. Положението ще се промени само ако бъдат премахнати черните

момичета или белите мъже, а не мисля, че това ще стане, докато сме живи.

Мейбъл обърна гръб и излезе от канцеларията. Тя тръшна с всичка сила вратата след себе си.

Той седна на стола с уморена въздишка чак когато престана да чува отекващото тропане на токовете на Мейбъл по дървеното стълбище от втория етаж до улицата.

Първо с едната ръка, после с другата Милър потърка бавно и замислено двете си румени бузи. Питаше се какво би казал Френк Бауърз, ако беше жив, за кампанията на Мейбъл против расовото смешение. Беше убеден, че Френк щеше да знае защо Мейбъл беше решена да накара Нейтив да страда, вместо да се задоволи с развод или анулиране на брака. Самият Милър допускаше, че Мейбъл, без да съзнава това, се чувстваше толкова унижена, че гордостта ѝ я принуждаваше да отиде до всяка крайност. Беше му любопитно дали борбата против расовото смешение ще я задоволи. („Не е тайна, че не се чува често за връзки между бяла жена и негър, но когато такова нещо се случи, не бих се ловил на бас, че бялата жена не е направила първия ход. И не смятам, че няма бели момичета и жени, които биха го направили. За такова нещо трябва само кратък поглед, а всеки мъж знае какво изразява този знак и всяка жена знае как да го даде. Човешко е — не е работата до цвета на кожата.“)

Дълго време Милър седя, взрял се през прозореца в зацапания купол и изкривения от вятъра пилон за знаме върху сградата на съда. Питаше се на колко ли деца със смесена кръв е бил баща Френк Бауърз през живота си и какво ли би казала Мейбъл, ако разбереше, че майка на едно от децата на Френк е била дори негърка.

Но Френк Бауърз го нямаше вече и Милър се улови в мисълта колко ли негови собствени деца със смесена кръв живеят някъде в страната. Той познаваше един от синовете си — яко, вече почти двадесетгодишно момче, което живееше в Пелмира и работеше в дървопреработвателния завод. Като се изключи мургавата му кожа, то видимо приличаше на три от другите му деца, чиято майка беше собствената му жена и който се бяха оженили до едно и не живееха вече в къщи. („Когато човек поостарее, никак не може да реши дали се радва, или съжالياва за нещо, станало преди дълго време. Май е някакво средно чувство — полудобро, полулошо. Как влияят годините!

Също както с краденето на ябълки или дини от някой селянин в момчешките години. Сега няма да го направиш, но на онази възраст изглежда нормално и естествено.“)

Милър винаги заговаряше хубавото мургаво момче, когато го срещнеше на улицата, но то се срамуваше и се въздържаше в присъствието на бял човек — само клатеше глава и му се усмихваше. След като срещнеше момчето, той винаги се чувстваше тъжен и потиснат, главно защото не знаеше дори името на сина си. Знаеше, че лесно може да научи по всяко време името на момчето, както и името на майка му, но някак си му се струваше, че ще бъде по-добре за душевното му спокойствие, ако не запита какво име му е дала майката.

Милър седеше от дълго време на бюрото си и се мъчеше да мисли за съдебната процедура, необходима, за да се постигне бързо анулиране на брака на Мейбъл. Но мислите му ставаха все по-смътни и блуждаещи. Беше му трудно да се съсредоточи дори върху такъв обикновен правен въпрос. Накрая стана, сложи шапката и излезе от канцеларията.

Вместо да отиде направо в съдилището и да говори с председателя на съда, както Мейбъл очакваше, Милър се отби в аптеката^[1] и си купи пура. След това тръгна бавно по улицата западно от площада. Беше вече решил да види Нейтив Ханикът, преди да предприеме каквото и да е. Въпреки, че Нейтив не му беше клиент, те живееха в Пелмира и се познаваха от цял живот. Отношенията им бяха приятелски, при среща си говореха, даже бяха ходили заедно на лов за опосуми и Милър се чувстваше задължен да осведоми предварително Нейтив за юридическите мерки, които щеше да предприеме.

Един след друг няколко души му казаха, че са видели Нейтив и Ал Дид да отиват надолу по улицата към заведението на Ед Хауърд в южната част на площада. Беше вече обед и някои съдържатели на магазини и търговци си бяха отишли в къщи, за да обядват с жените си и да подремнат. Неколцина неомъжени продавачки и чиновнички бяха насядали в закусвалните и си поръчваха супа със зеленчуци, скара и чай с лед или горещо кафе.

[1] Американските аптеки са същевременно сладкарници. —
Б.пр. ↑

9

Когато Милър Хайът влезе в бирарията и салон за развлечения на Ед Хауърд, Нейтив държеше в лявата си ръка наяден сандвич с месо, а с другата играеше на любимия си моникс. Беше вече спечелил бутилка бира и две безплатни игри на „Момичета на плажа“. Освен Ал Дид около автоматата се бяха струпали няколко други мъже, които наблюдаваха как Нейтив леко и сръчно бележи точки на моникса. Всички се възхищаваха от стойката на отпуснатото му тяло и сложните движения на краката му, когато дърпаше ръчката назад и я оставяше да се върне обратно.

Ал Дид бутна Милър с лакът.

— Милър, мислех, че вие адвокатите все висите в съда и гледате кого да осъдите или изпратите в затвора — каза Ал. — Я недей идва тук да ни правиш ядове. На нас тук повече ядове не ни трябва — патили сме достатъчно. Хайде сега, за да сме приятели, вземи да си отидеш! Стига си додявал на хората — всички ги лови страх от тебе.

— Стига, Ал, стига! Аз съм съвестен адвокат. Моята цел в живота е да защитавам хората, не да ги преследвам.

— Тогава защо не докажеш, че искаш да правиш добро — престани да съдиш хората, не се мъчи да изкараш десет долара от някаква си изхабена перална машина!

— Ела утре в кантората ми, Ал, и ще уредим този въпрос без повече неприятности. Винаги съм готов да помирят двете страни и да постигна компромис или безпристрастно уреждане на спора. Това е един от принципите на етичната ми платформа. Знам, че пералната машина, която купи на жена си, се счупи, преди да свършиш със седмичните изплащания. Моят съвет е да не купуваш друг път употребявани вещи на вересия.

— Колко пари ще ми искаш за този юридически съвет?

— Ще приема приятелството ти като пълно изплащане.

Милър знаеше, че ще трябва да почака доста време, преди да може да поговори насаме с Нейтив, затова си купи от бара сандвич с

шунка и сирене и започна да го яде. Отиде до един от свободните моникси, като взе сандвича със себе си, пусна в прореза монета от пет цента и дръпна ръчката.

Измина близо половин час, докато Нейтив спре да играе на моникса „Момичета на плажа“ и седне на бара. Милър избърза да заеме стола до него и поръча на Ед Хауърд две бири. Плати за тях веднага.

Седяха, без да говорят, докато и двамата отпиха от бирата.

— Току-що имах разговор с Мейбъл — каза след малко Милър, като се наклони по-близо до Нейтив и понижи поверително глас. — Дойдох тук и те потърсих, за да ти кажа за него.

— Какъв разговор? — попита Нейтив.

— Тя ме упълномощи да анулирам брака ви въз основа на сериозни законни доводи.

— Защо?

— Ти трябва да знаеш защо. Ти си причината.

— Какво съм направил?

— Първо, не си консумирал брака докрай и освен това тя те е заварила в къщата ти с онази негърка. Не може да има по-добри от тези доводи за анулиране на брака или за получаване на развод.

— Грешката е на Мейбъл. Тя много бързаше. На много неща човек трябва първо да привикне, а после става по-непринуден. Жените например, когато още не ги познаваш. Щях да стигна и до това, за което разправяш, ако тя не беше припирала толкова. Не обичам да ме карат да правя нещо, което не ми е познато, докато не съм съвсем готов.

— Е, сега е късно да привикваш — каза Милър. — Мейбъл вече ме упълномощи да издействам анулиране на брака ви. Отивам в съда да видя какво трябва да се направи веднага щом изляза оттук.

Нейтив дълго пи от бирата.

— След няколко дена ще можеш пак да се считаш неженен — обади се отново Милър. — Тебе и без това май не те бива за семеен човек. Във всеки случай не си се държал като женен мъж.

— Какво пък, на мене ми изнася! — ухили се широко по навика си Нейтив и бутна каскета на темето. — Само да бъде еднакво с развод. Ако е нещо по-друго, не съм съгласен.

— От каквато и страна да го гледаш, то е по-добро от развод, Нейтив. Тя ще плати всички съдебни разноски, а и възнаграждението на адвоката. Какво по-хубаво ти трябва? Няма да дадеш една стотинка твои пари.

Нейтив побутна Милър с лакът.

— Това да се чува! Пак май се връща старият ми, късмет. Тия един-два дена никакъв го нямаше и бях почнал да се тревожа. Спечелих само четири безплатни игри на моникса и една нищо и никаква бутилка бира. Когато ми върви, мога винаги да разчитам на два пъти повече. — Той бръкна в джоба си и извади една монета. — Дай да играем на ези-тура, Милър! Искам да си опитам късмета. Три познати от пет пъти. Какво ще кажеш?

Милър поклати глава.

— Не. Дойдох тук да те видя по сериозна работа.

Нейтив прибра двадесет и петте цента и пак отпи от бирата.

— Я ми кажи нещо. — Милър се наклони по-близо до него. — Между нас ще си остане. Защо се ожени за нея? Защото е богата вдовица ли? Затова ли?

Нейтив се ухили.

— Ако си бил ерген толкова дълго, колкото мене, и си ял на всяко ядене консерви със студен лют боб и спагети, и ти щеше да направиш нещо отчаяно. Бях изгладнял за истинско домашно готвено. Когато отидох онзи ден в къщата ѝ, искаше ми се само едно — да ме покани вътре, да седна на масата и да си напълня корема с истинско домашно ядене. Толкова бях слушал от Джозин и за пресните свински бутове, и за пържените пилета, и за граха, и за сладките картофени баници на Мейбъл, че носът ми се бърчеше, а от устата ми течаха лиги като на гладно куче пред касапница. Колкото повече ми разказваше Джозин, толкова повече ми се ядеше. После, когато отидох у Мейбъл, не съм усетил как разговорът е стигнал до женене, защото не мислех, че ще стане дума за такова нещо. Ослушвах се само да чуя дали ще ме покани на масата. Право да ти кажа, май ме подлъга да се оженя за нея. Тъй или иначе, два пъти ядох до сито, а и Джозин ми донесе снощи от останалото пържено пиле и сладка картофена баница. Мога само да кажа, че цялата работа си струваше труда, който си направих. Не помня да съм ял преди такива хубави яденета, и то за толкова късо време. — Широка усмивка опъна бузите на Нейтив. — Знаеш ли какво,

Милър? Бас лоя, че на земята има много хора, които ще искат да се сменят с мене и да бъдат на мое място. Само че аз за нищо няма да се сменя с кой да е друг човек.

— Ще предявиш ли искане за някаква част от собствеността на Мейбъл?

Нейтив поклати глава.

— Ако ме остави на мира и аз ще я оставя. Живей си и остави другите да живеят — в това вярвам аз.

— Много разумно становище — съгласи се Милър. — Ако се опиташ да се аргументираш юридически, че имаш право на част от нейната собственост, ще трябва да наемеш адвокат да те представлява в съда и да изложи доводите ти. Това ще ти струва доста пари, а аз съм убеден, че никой съдия и никой съдебни заседатели няма да отсъдят на теб и стотинка от парите ѝ, след като чуят нейните показания за твоето поведение. Умно постъпваш, Нейтив.

— Знам, че е умно. Тате ми каза.

— Тъй ли? Какво точно ти е казал?

— Тате казваше, че с жените никога не бива да се правят две неща. Първото е, никога да не хулиш роднините на бедна жена, а другото — никога да не се опитваш да накараш богата жена да ти даде от парите си. Тате казваше, че и в двата случая жената ще избухне и ще ти направи живота тежък.

Милър довърши халбата си бира и я бутна настрана.

— Ти не си ми искал юридически съвет, Нейтив, а аз не съм свикнал да давам съветите си безплатно. Но все едно, ще ти кажа приятелски нещо, което трябва да знаеш, и няма да ти искам, стотинка. Казвам ти го заради приятелството ни. Заради него доход тук у Ед Хауърд да те видя.

— Какво има? — попита той е интерес.

— Това момиче — Джозин Медъкс...

— Какво за нея?

Милър се наклони по-близо.

— Съветвам те да стоиш настрана от нея през следващите няколко дена. Ако стоиш настрана една-две седмици, ще бъде по-добре. А цял месец ще бъде още по-добре. Нямах да ти казвам това, ако не знаех каква е работата и искам да ми повярваш. Въпросът е сериозен, Нейтив. Затова те предупреждавам да стоиш настрана от нея.

— Защо? — попита Нейтив. — Тя пък какво общо има? Не съм направил нищо, от което да се срамувам. Цял живот съм се държал естествено като всички. Всеки мъж има право да хване жена и да бъде естествен с нея, когато поиска.

Милър понижи глас, за да бъде сигурен, че никой в бирарията и салон за развлечения няма да чуе какво казва.

— Имам пред вид какво каза Мейбъл, когато водих с нея този разговор, за който ти говорих преди малко. Във връзка с това искам да те посъветвам.

— Какво е казала Мейбъл?

— Каза, че ще накара да арестуват и двамата ви — и теб, и момичето.

— За какво да ни арестуват?

— За расово смешение.

— Това пък какво значи?

— Точно на каквото прилича.

— Искаш да кажеш, понеже тя не е съвсем бяла?

Милър кимна.

— Тате ми казваше...

— Не ме интересува какво е казал баща ти. Той никога не се е сблъсквал с някого като Мейбъл, когато тя предприеме кампания против нещо. Казвам ти, заела се е сериозно. Вбесена е.

Нейтив отвори уста да каже нещо, но замълча и се замисли. Докато мислеше, преглъщаше силно, а адамовата му ябълка подскачаше нагоре-надолу. Накрая той обърна глава и погледна въпросително Милър.

— Как може да направи това? — попита той бавно.

— Не е важно как или защо. Късно е да се мисли за това. Ще отиде в полицията. Всъщност тя вече е тръгнала да види Люк Мое. Обадох се по телефона на Люк и му казах това за възможното най-кратко време, но не знам дали е успял да ѝ се изплъзне.

— Защо пък Люк Мое ще ѝ играе по свирката? Люк много добре знае, че ще си навреди на репутацията, ако застане на нейна страна в такава история.

— И аз не знам дали ще се захване с това, освен ако тя не го подплаши и го накара със закани да арестува теб и момичето. Но трябва да знаеш едно нещо, Нейтив. Аз направих всичко възможно да я

убежда да се откаже, но не можах да я накарам да отстъпи ей толкова. Решила е да започне тази кампания и никой не може да я разубеди, докато тя сама не я остави. Мейбъл е такава. Ще ѝ мине с времето, но още не е дошъл денят за това.

Нейтив дръпна сивия си каскет на челото, сложи двете си ръце на бара и се облегна тежко на него. На лицето му нямаше и следа от обичайната му усмивка. Той се беше втренчил над бара, където висеше голяма рисунка на жена, къпеща се в малка вана.

— Не знам какво ще излезе от заплахите на Мейбъл — каза му Милър, — но бъди разумен и послушай съвета ми. Мисля, че засега най-добре е да не водиш Джозин Медъкс в къщата си, и да нямаш никакви отношения с нея, докато всичко това поутихне. Не се срещай с нея и на други места. Дори и в гората извън града по тъмно. Ако пък те хванат с нея, все едно е къде ще бъде. Знам, че от дълго време си свикнал да я виждаш, а не е лесно да се откажеш от такъв навик, но най-разумно е да не се отпусках и да се държиш настрана, докато Мейбъл забрави за тази кампания против расовото смешение. И сто долара в брой да ми дадеш ей сега, по-добър от този съвет не мога да ти дам, Нейтив.

Нейтив сложи пари на бара и поръча друга бутилка бира. Милър Хайът стана да си върви.

— Тя каза, че и без това ще се жени — заговори, Нейтив и погледна Милър с окаяно изражение на лицето. — Щяла да се жени за някой от техните. Всичко направих да я разубежда, но не успях. Ако Джозин направи това, тя и тъй и тъй няма да идва вече при мен. Май късметът ми е тръгнал от лошо на по-лошо. А на мен не ми идва на ум как да го спра. Чувствам се безпомощен като дърто куцо куче, тръгнало да гони зайци заедно с млади кутрета.

10

Беше рано следобед и есенни облаци се движеха бързо откъм залива на североизток, когато Мейбъл премина по не настланата улица зад гарата по посока на покрития с ламарина градски затвор. През този период на годината не беше лесно да се предвиди какво ще бъде времето — звездна нощ можеше да последва облачен ден, а слънчев ден можеше да завърши с бурен вятър и силен дъжд. Все пак беше сезонът на ураганите и не бе зле човек да бъде винаги подготвен за вятър и дъжд, идващи от залива.

Квадратното тухлено здание на затвора, изложено на палецо слънце и поройни дъждове от двадесет години, беше сега напълно обградено от разрастващата се негърска част на града. Улиците и тротоарите не бяха павирани и нямаха бордюри. Градският инженер подравняваше и отводняваше уличните платна в квартала рядко, може би само веднъж годишно.

Мейбъл пресече железопътните линии и след това трябваше да обиколи внимателно няколко локви кал и едно повалено от вятъра джакарандово дърво^[1].

Не само калните локви и песъчливите тротоари дразнеха Мейбъл. Досадно ѝ беше също, че е станало нужда да дойде в тази част на Пелмира, южно от железопътните линии, където повечето жилища бяха подобни на бараки постройки, изградени от дърво и ламарина, зле поддържани и с опадала мазилка. Почти всички разнебитени къщурки бяха собственост на бели семейства, които ги даваха под наем седмично или месечно на негри. Ежегоден ремонт или подновяване не се извършваше редовно, а само когато някоя от сградите биваше повредена от пожар или когато паднеше покривът. Мейбъл беше чувала от Френк, че той взема наем от значителен брой жилища, но нямаше понятие от кои и не знаеше колко от тях ще ѝ принадлежат, след като Милър Хайът уреди състоянието ѝ окончателно.

Предната врата на затвора беше отворена, когато тя стигна до неизмазаното здание от червени тухли, и Бил Паркс, тъмничарят, седеше на бюрото в стаята на пазача. Той си беше пуснал радиото и четеше вестник.

Зад бюрото, на което седеше Бил Паркс, беше решетката от заръждавели железни пръти, отделяща стаята на пазача от килиите. През нея той можеше моментално да чуе стържене на ножовка или други подозрителни звуци, издавани от арестантите. Вътре бяха затворени няколко негри, но бели хора нямаше. Един от тях пееше тъжна песен — от онези, които негрите съчиняваха в лагерите за принудителен труд. („Добро търсих — намерих зло, за черните навред тегло...“)

Веднага щом видя Мейбъл на вратата, Бил Паркс пусна вестника на пода, спря радиото и стана. Той свали шапката си и я подхвърли на бюрото.

— Добър ден, мисис Ханикът.

— Да не си посмял да ме наричаш така! Аз съм мисис Бауърз.

— Но аз мислех...

— Не е важно какво си мислил.

Бил кимна.

— Добре, мисис Бауърз.

— Кои са тези вътре? — попита тя и хвърли неспокоен поглед към килиите. — Черни ли са?

— Да, черни.

— За какво са затворени?

— Обикновени неща, мисис Бауърз. Няма защо да се безпокоите. Дългове към магазините, говорене на висок глас по улиците, плюене по тротоарите — такива неща. Тия тук са само дребните нарушители на реда. От някое време не е имало много мушкане с нож или стреляне. В края на седмицата ще ги пуснем или ще ги изпратим за шест месеца в исправителния дом.

Мейбъл пристъпи една крачка напред.

— Поне ги накарай да спрат да пеят! — каза тя на Бил. — Не ми се слуша. Звучи много жално. Накарай ги да мълчат!

Бил взе един железен прът и удари няколко пъти по решетката. („Ти отвори ми да намеря на воля черни где живеят...“) При силните удари на желязото тананикането и пеенето престанаха.

— Тихо там вътре! — извика той през решетката. — Да не съм чул друг звук от вас! И ако не мълчите, както ви казах, ще дойда и ще почна да чукам по главите ви.

Никой от затворниците не отговори.

— Сигурен ли си, че са заключени вътре и не могат да излязат? — попита Мейбъл с друг страхлив поглед към килиите. — Не се чувствам сигурно, когато съм в едно здание е тях.

— Не се безпокойте, мисис Бауърз! — каза й Бил. — Тук сте на много по-безопасно място откъдето и да е другаде в града. Истина ви казвам. Винаги когато жена ми се тревожи, че работя в полицията, казвам й, че най-безопасното място в Пелмира е точно тук, в затвора.

— Не ми харесва миризмата — каза Мейбъл и подуши въздуха укорно. — Вони ужасно!

— С тая особена миризма скоро се свиква, мисис Бауърз — позасмя се Бил, — ако човек поседи тук колкото мен. Когато се шегувам с жената, че съм седял в затвора по-дълго от всеки друг в града, тя казва, че се познавало по миризмата.

Мейбъл дойде предпазливо до средата на стаята. Бил й предложи стол, но тя не му обърна внимание и не пожела да седне.

— Дойдох тук, за да говоря с началника на полицията — каза тя. — Искам да го видя веднага.

— Люк Мое ли? — попита Бил и се направи на изненадан. Той започна да върти главата си на всички страни, сякаш търсеше Люк някъде в стаята. — Него ли, мисис Бауърз?

Тя кимна и сви устни.

— Да, но Люк... Люк не е тук точно сега.

— Къде е?

— Люк ли? Люк излезе преди малко. Май за съвсем малко сте се разминали. Няма и половин час, най-много половин час, откак излезе.

— Къде отиде?

— Отиде за малко на лов за пълпъдъци.

Мейбъл пое дъх дълбоко и сви устни още по-силно.

— Жалко, че сте го изпуснали за толкова малко, мисис Бауърз — добави той тъжно и лицето му увисна унило. — Ако бяхте дошли само преди половин час...

— Кога ще се върне?

— Люк Мое ли? Ами не знам точно, мисис Бауърз. Както разправяше, май и сам той не беше много сигурен. Зависело от това как ще върви ловът на пѣдпѣдъци долу в равната част на окръга, където отиде. Но каза да ви кажа... искам да кажа... това каза де — можело да остане извън града няколко дена. Люк винаги се увлича, когато стреля по пѣдпѣдъци, и може да не му се връща, докато не сложи в торбата толкова птици, колкото се разрешава. Каза, че не му се ходело на лов сам и щял да мине да вземе със себе си и ловния надзирател.

Мейбъл гледаше Бил с укоризнен поглед.

— Как може началникът на полицията да щукне нанякъде изведнѣж? — попита тя остро. — Чудно ми е как стават такива работи. Ами ако сега престѣпниците се развилнеят в Пелмира? Кой ще охранява хората в града?

— За това не се безпокойте, мисис Бауърз! Бред Грейди и аз ще се справим с нарушенията, които станат. Бред е нощна смяна с патрулната кола, а аз съм тук непрекъснато през останалото време. Няма да има нищо, с което Бред и аз заедно да не можем да се оправим. Освен това винаги можем да поискаме от окръжния шериф да ни даде един-двама от своите помощници, ако стане нужда.

— Тогава ето нещо, което можете да направите веднага — каза тя. — Искам да арестувате...

— Чакайте, чакайте малко, мисис Бауърз! — каза Бил смутено. Той започна да пристѣпва от крак на крак. — Не бързайте! Знам вече всичко, няма нужда да ми казвате. Чухме за това преди около час — Люк де, той чу. Някой му се обади по телефона и му каза, че вие сте искали да арестуваме някого, оттам научих и аз. Преди да излезе, Люк ми каза да не предприемам нищо по това, за което говорите. Люк Мое е началникът на полицията и каквото той каже...

Гневна червенина изби по лицето на Мейбъл.

— Не ме интересува какво ти е казал Люк Мое! Няма защо да го чакам да се върне, нека се крие! Отивам право при окръжния шериф. Той ще изпълни дълга си.

Мейбъл се обърна незабавно и излезе от стаята на пазача. Бил Паркс я последва до вратата на затвора.

— Така е най-добре, мисис Бауърз — извика той след нея. Олекна му, като я видя да си отива. — Шерифът ще свърши, каквото ви

трябва. А аз ще кажа на Люк Мое какво сте решили да направите.

Мейбъл го чу, но не се обърна нито веднъж. Тя бързаше, колкото можеше, по не настланата улица към канцеларията на шерифа в зданието на съда. Бил стоя и я гледа как обикаля една кална локва след друга, докато тя се изгуби от погледа му.

— Мистър Бил! — извика го откъм килиите един от негрите.

Той се отдръпна от вратата и тръгна към бюрото си.

— Какво искаш?

— Мистър Бил, може ли да ви попитам нещо?

— Какво има?

— Коя беше тази бяла жена, която говореше с вас ей сега?

— Мисис Френк Бауърз. Защо?

— Ей, ей, да му се не види! — каза той е тъжен глас. — Жално ми стана, само като я слушах. Как говори само — веднага се познава, че е тръгнала да прави ядове на нас цветните. Много е лошо, когато бели хора като нея не дават на някого като нас да си попее малко.

— Тогава трябва да си доволен, че за тебе няма опасност там, където си — каза му Бил. — Тя не може да ти докара повече ядове, отколкото вече си имаш.

— Аз не мислех само за мене, мистър Бил. Мислех за всички други като мене. А ние никак не сме малко.

Бил Паркс беше сложил шапката си и пак седеше зад бюрото, когато откъм килиите зад решетката го извика друг затворник.

— Мистър Бил, сега може ли да си попеем малко? Вие нямате нищо против, нали?

— Карайте, пейте! — каза той и вдигна слушалката на телефона. — На мене ми помага — не се чувствам сам.

Когато Мейбъл премина по източната част на площада и стигна до съда, Клайд Хефлин седеше на гранитните стъпала и я чакаше, Клайд говореше с неколцина мъже, които прекарваха част от времето си, като се шляеха без работа из съда, но разговорът рязко спря, когато Мейбъл се показа.

Клайд се изправи и килна шапката си.

— Добър ден, мисис Бауърз — поздрави я той, като я посрещна на най-горното стъпало. — Искате да видите шерифа, нали? Той ми

каза да гледам за вас.

— А него само да го няма! — закани се тя на Клайд през рамо.

Клайд увери Мейбъл, че шерифът я чака и я преведе през хола на съда до канцеларията на Гроувър Главър в задната част на зданието.

Гроувър седеше на прозореца и гледаше за Мейбъл, откак Бил Паркс му телефонира, както беше уговорено, за да му съобщи, че тя е тръгнала за съда. Той я чакаше с най-приятелската си усмивка и я пресрещна, за да се здрависа с нея веднага щом тя се появи на вратата на канцеларията му. Той взе за ръка Мейбъл и я отведе до стола пред бюрото си. Клайд излезе в коридора и затвори вратата след себе си.

Когато двамата седнаха, той пак се усмихна на Мейбъл с привичната си радушна усмивка. Гроувър Главър, който караше втория си четиригодишен срок като шериф на окръга Сикъмор и водеше кампания, за да бъде избран за трети път, беше едър добродушен мъж в омачкани дрехи, които висяха на тялото му, и рядка жълтеникава коса на оплешивяващата си глава. Започнал кариерата си в окръжния изправителен дом като пазач на група затворници, оковани в една верига, в продължение на почти половината от петдесетте си години той беше заемал политически постове, на които беше назначаван или избран. („Никой политик няма да пострада, ако обещае на избирателя всичко, което той му поиска, защото винаги след това може да намери начин да извърти и да не изпълни обещанието си, а през цялото това време избирателят ще бъде приятелски настроен към него. Във всеки случай, когато дойдат следващите избори, той съвсем ще е забравил какво е искал, ще иска нещо друго и тогава пак можеш да му обещаеш.“) След като беше заемал обществена служба толкова дълго и чрез неуморни усилия, Гроувър беше научил малките имена на повечето бели гласоподаватели от мъжки пол в окръга. Колкото до белите жени на възраст да гласуват, правилото му беше да ги нарича „мила“, ако те не бяха омъжени, а в противен случай — с пълното им семейно име.

Скоро лицето на Гроувър промени изражението си. Радушната усмивка постепенно изчезна, ъгълчетата на устата му увиснаха скръбно, а малките му сиви очи запремигаха, сякаш замъглени от сълзи.

— Мисис Френк Бауърз, крайно много съжалявах, когато Френк се помина неотдавна. Напълно съм искрен. Френк беше един от най-

добрите хора, които съм познавал. Откак съм жив, в окръга не е имало много граждани с неговата доброта. И право да ви кажа, не знам дали в целия свят е имало много хора с неговата доброта. Говоря ви напълно искрено. Всички ние, неговите приятели много ще чувстваме липсата му. И нещо друго искам да ви кажа. Френк беше постоянен поне в едно нещо. Аз винаги можех да разчитам, че на изборите той ще гласува, за когото трябва. Знаете ли за какво си мислех тия дни? Ще ви кажа. Мислех си, че гражданите на окръга Сикъмор трябва с чувство за обществен дълг да се споразумеят и да съберат достатъчно пари, за да издигнат голяма статуя на Френк в естествен ръст там в градинката пред съда.

Мейбъл докосна леко очите си с кърпичка и погледна надолу към пода. С тържествено изражение на лицето Гроувър обърна глава настрани тактично, наведе се над бюрото си и ревностно се загледа в някакви писма и документи, за да ѝ даде достатъчно време да поплаче.

Когато реши, че това време е изминало, Гроувър се облегна на стола си и погледна Мейбъл през бюрото пак с привичната си льчезарна усмивка.

— Е сега, мисис Френк Бауърз, с какво точно мога да ви бъда полезен?

Мейбъл прибра кърпичката си.

— Искам Нейтив Ханикът и Джозин Медъкс да бъдат арестувани за расово смешение. И двамата.

Изражението на Гроувър стана сериозно и загрижено. Той поклати глава замислено.

— Мисис Френк Бауърз, юрисдикцията на окръжния шериф, не се простира вътре в границите на град Пелмира — заговори той веднага, като че беше репетирал внимателно изявлението си. Тонът на гласа му беше сериозен и авторитетен. — Аз имам право да извършвам арести и да налагам закона само в некорпорираната територия на окръга. Изключения се допускат само по време на граждански бунтове и извънредни положения, обявени от губернатора на щата, и то с оглед на запазването на закона и реда. Такъв е законът, мисис Френк Бауърз, и клетвата, която съм дал при встъпване в длъжност, ме задължава да го спазвам. Във вашия случай вие трябва да говорите с началника на полицията в Пелмира. Люк Мое...

— Той се крие някъде — каза Мейбъл с напрегната горчивина в гласа. — Някой му е казал какво искам да се извърши, преди да мога да го видя. Но това няма да ме спре да направя, каквото е редно. Вие можете да арестувате нарушителите на закона, където и да е, стига да поискате. И аз дойдох да ви кажа да направите това.

Преди да заговори, Гроувър гледа известно време навън през прозореца. Небето на югозапад тъмнееше, покрито с идващите от залива облаци, и изглеждаше, че преди да настъпи вечерта, ще се изсипе проливен дъжд.

— Е, какво ще направите? — попита Мейбъл нетърпеливо.

— Мисис Френк Бауърз, искам да бъда откровен с вас по този въпрос, — Гроувър се наклони напред и възвърна на лицето си някакво подобие на обичайната си радушна усмивка. — Такъв политик съм аз, гордея се с това и затова ще бъда честен и откровен с вас. Ноемврийските избори ще дойдат след по-малко от месец и аз не мога да си накърня или застраша репутацията, като натикам в затвора бял гражданин и го поставя под арест като истински престъпник само защото се твърди, че той е имал обикновени отношения с цветно момиче. Другите бели граждани ще негодуват, защото това е останало комай единственото нещо, което бял мъж може да направи, без да очаква да го преследват. Ако взема да направя това, което вие казвате, през ноември няма да събера достатъчно гласове, за да бъда избран дори и за заместник дякон в селска църква. Никога не съм изучавал никакви закони за расово смесение, но от политика разбирам достатъчно и няма да рискувам, като се бъркам в нравите на страната точно преди избори. Е, ако се оплачете, че някой негър се е опитал да яде заедно с бели в ресторант или е нарушил по друг начин закона за сегрегацията, ще го арестувам светкавично.

Гроувър спря в очакване, че Мейбъл ще заговори сърдито. Вместо това тя стисна по-силно устните си.

— А има и друго важно нещо — продължи той тогава. — Ето го и него — не мисля, че Френк щеше да одобри вашето желание. Той нямаше да иска да види бял мъж и негърка, обвинени в едно и също нарушение. Той пръв щеше да каже, че по този начин ще ги изкараме май — май равни, а хора като нас не искат такова нещо да стане, докато сме живи. Е, ако Нейтив Ханикът беше извършил убийство или голяма кражба, тогава щях да считам за свой дълг като лице, налагащо

закона, да го арестувам в отсъствието на началника на полицията. Но тъй като не е така и аз не...

— Добре де, можете да арестувате Джозин Медъкс за нещо — прекъсна го Мейбъл. — Нямайте никакви оправдания да не направите това поне.

— Разбира се, мисис Френк Бауърз, това мога да направя — каза с облекчение Гроувър, без да се бави. Той пак се усмихваше с привичната си радушност. — Ще бъда щастлив да направя това за вас. Така, значи, ще стане — ще изпратя един от помощник-шерифите в негърския квартал и ще му кажа да постави момичето под арест. Как й беше името.

— Джозин Медъкс.

— Джозин Медъкс — повтори той и записа небрежно името на парченце хартия. — Добре, това е уредено, мисис Френк Бауърз, щастлив съм да ви го кажа. Ще наредя на помощник-шерифа да я постави под арест и да я задържи в затвора по обвинение в проституция. Това е по разпореждане № 315 на градските власти. И винаги мога да кажа, че съм взел извънредни мерки, за да наложа закона вместо Люк Мое, докато той е бил задържан извън града. Във всеки случай това обвинение против нея е горе-долу равносилно на онова, което вие споменахте. По този начин човек може да се справи с тези негърки бързо и лесно, защото те не могат да платят на адвокат достатъчно пари, за да отхвърли обвинението, нито пък да заявят, че не са виновни, и да искат разглеждане на делото и тогава да съберат достатъчно пари, за да бъдат пуснати под гаранция. Освен това в Пелмира няма много адвокати, които биха пожелали да вземат такова дело и да си създадат име на адвокат за негри. Казват, че това подбивало реномето им пред белите граждани. Във всеки случай негърки, обвинени в проституция, почти винаги биват осъждани на шест месеца в окръжния исправителен дом, щом ги изправят пред съда, независимо дали се признават за виновни, или не. Е, мисис Френк Бауърз, това сигурно ще уреди нещата, както вие искате.

— Добре тогава — съгласи се Мейбъл и стана да си върви. — Но очаквам да си удържите на думата и да я изпратите в исправителния дом за шест месеца. Това ще я научи да не показва безсрамната си голота на бели мъже.

[1] Джакарандово дърво — тропическо широколистно дърво, което расте в южните области на САЩ — Б.пр. ↑

Докаран от бурни ветрове, които чупеха клони и изкореняваха по-старите магнолиеве и джакарандови дървета, проливен есенен дъжд започна да вали късно следобед, когато бурята в залива премина в североизточна посока над целия окръг Сикъмор. Всяка работа на открито в дървопреработвателния завод и в близките ферми трябваше да бъде преустановена чак до края на деня и само няколко души се мяркаха по улиците на Пелмира, докато траеше бурята. Тротоарите покрай площада пред съда бяха залети с вода, защото тръбите на канализацията се задръстиха с листа й смет. Някои собственици на магазини трябваше да напъхат подпльнки от конопени чували под вратите си, за да не се просмуче водата през праговете и да съсипе ценни стоки.

На свечеряване, когато вятърът утихна и дъждът окончателно престана, небето се проясни и блеснаха ярки звезди, но Биг бой слот беше заляна с кална вода, дълбока няколко сантиметра.

Градският инженер на Пелмира не беше подравнявал и отводнявал късата задънена уличка от много години и след всеки силен дъжд Нейтив трябваше да носи в продължение на няколко дни гумени ботуши при всяко излизане от дома си. Дори и след това на Биг бой слот имаше обикновено по всяко време на годината дупки, които бяха пълни с кал от дъжд до дъжд. Нейтив беше престанал да се оплаква от това — инженерът неизменно казваше, че уличката я няма в официалната карта на града и що се отнася до него, дори не съществува. („Няма да си губя времето да поправам улица, на която живее само един избирател. Ако не му харесва там, да се премести на друго място. Едва насмогвам с важните избиратели — гледам те да са доволни и да не се оплакват.“)

След бурята нощта и тъмнината настъпиха бързо, както беше обичайно през есента, и Нейтив вече реши да си стои в къщи и да работи над някои от радиоапаратите, които беше обещал да поправи. Знаеше, че тази вечер ще трябва да работи до много по-късно от

обикновено, ако искаше да довърши дори и малка част от обещаните поправки и подмени на проводници.

Нейтив беше свършил вечерята си от лют боб и спагети, бе изхвърлил празните консервени кутии през прозореца на купчината смет и се беше настанил на работната маса, когато някой почука силно на вратата. Той не обръщаше внимание на чукането, докогато можеше, като се надяваше, че който и да беше отвън, ще си отиде и няма да му пречи на работата. Обаче настойчивото чукане продължи и той се принуди да спре започнатата поправка. Докато отиваше към вратата, той се мъчеше да измисли някакво уважително оправдание, загдето нечие радио или електрически сухарник, или настолна лампа още не са поправени и годни за употреба.

Нейтив отвори вратата и видя Ал Дид да стои на прага и да се мръщи. Той държеше в ръка обувките и чорапите си. Ал беше навил крачолите на панталоните си до колената, за да не ги намокри, и кафеникавата кал на Биг бой слот се процеждаше между пръстите на краката му.

— Я ми погледни краката! — каза той на Нейтив и лицето му се намръщи повече. — Приличам ли на възрастен човек в тоя хал? Какво мислиш, че се мъча да правя — да ти покажа, че съм десетгодишно хлапе, което си играе с калта в локвите?

— Добре, че си ти, Ал — каза Нейтив. — Страх ме беше да не е някой друг. Влез вътре!

Ал Дид беше стар приятел, който, както и Нейтив, беше живял в Пелмира през целия си живот. Той беше висок и слаб, с късо подстригана черна коса и с плътен басов глас. По професия беше електротехник и на времето имаше собствена работилница. В нея обаче не успяваше да върши достатъчно работа, за да издържа жена си и петте си деца, затова преди няколко години отиде в Електроснабдителната компания като надзирател на далекопроводите с добра заплата. („Цялата ми работа е да се разхождам и да гледам нагоре към далекопроводите и стълбовете, за да видя дали умрял лешояд или детско хвърчило няма да направи късо съединение и да вдигне във въздуха някой трансформатор. Някои хора мислят, че се надувам и много виря нос, но то е, защото ми се е схванал вратът — нали по цял ден гледам нагоре към жиците.“)

Ал влезе в стаята и остави след себе си по пода следи от кафява кал.

— Защо не накараш градските власти да се заловят и да пресушат това блато пред къщата ти? Ако ще стои така, вземи си прасенца и ги пусни да се въргалят в него. Направи това и ще можеш да се хвалиш, че в цялата страна няма по-хубаво място за въргалияне на свини от твоето. А когато огладнееш, само излизаш отвън, заколваш една и ядеш колкото искаш бутове и свински ребра.

— Всичко иде оттам, че не плащам достатъчно големи данъци — каза Нейтив и затвори вратата. — Колко пъти съм вдигал врява, но никой не ме слуша и не пресушава водата. Ама изборите са другия месец и ако дойдат да ми искат гласа, този път може да го трампусам — на ви гласа, но ми свършете работа. Не знам как другояче да уредя това след толкова разтакаване.

Нейтив донесе кофа вода и намери чист парцал в купчината отпадъци. Ал изми краката си от калта и ги избърса. После започна да обува обувките и чорапите си.

— Какво ми става! — каза той, погледна краката си и поклати глава. — Защо си слагам обувките и аз не знам. Пак ще трябва да ги свалям, когато изляза и нагазя в това блато отвън.

— Не бой се, Ал — успокой го Нейтив. — Имам един чифт стари гумени ботуши и за тебе. Много не ги бива на вид, но ще те пазят да не се намокриш, докато излезеш до паветата на ъгъла.

Ал отвори вратата и изхвърли калната вода от кофата. После затвори вратата, седна на големия разклатен стол и запали цигара. Нейтив се върна при работната маса и седна на столчето.

Внезапно Ал скочи на крака.

— Какво ми става на мене! — възкликна той на висок глас. — Толкова се ядосах заради това блато пред къщата ти, че забравих за какво дойдох.

— Не помня да си оставял тук нещо за поправка, Ал. Радио ли беше или нещо друго?

— Нищо не съм оставял за поправка.

— Какво има тогава?

— Важно е — каза той сериозно и отиде до работната маса. — Става нещо много лошо.

Нейтив остави инструментите си и погледна Ал, който бавно клатеше глава.

— Заради това дойдох тук да те видя, веднага щом спря дъждът. Иначе сега щях да съм си в къщи и да си ям вечерята с моята бабичка — ей, тя пък каква врява ще ми вдигне, че не съм там!

— Какво е станало, Ал?

— Лоши работи са станали. Ще ти кажа точно, както го чух. Така е най-добре. Преди малко Клайд Хефлин говореше на някого на ъгъла пред пощата. Аз отивах да видя дали имам нещо в моята кутия, но той говореше толкова високо, че ми стана интересно и спрях да го чуя. Клайд беснееше като триста дяволи — хвалеше се какво щял да направи. Разправяше, че щял вече да го свърши, ако не била дошла бурята и не траяла толкова дълго. Нали знаеш какъв е Клайд, когато говори как ще тикне в затвора някой негър за нещо? Като че треска го лови — става червен в лицето и пръска слюнки по брадичката си. Точно такъв беше на ъгъла пред пощата. Викането му се чуваше чак до другата пресечка.

Нейтив стана от столчето и се облегна на работната маса.

Не съм виждал друг човек, който да мрази черната раса както Клайд Хефлин — продължи Ал. — Някой път си мисля, че той само за това и живее — само за да ги мрази. Аз, колкото и да ме хване яд, не мога да се отнасям към хората както Клайд, когато му падне някой негър. Трябва да са те напоили с някаква особена злоба, за да бъдеш като него. Не ми е ясно защо държат полицаи или помощник-шериф, злобен като него. Само една причина ми идва на ум — той има десетки вуйчовци и братовчеди, които гласуват, в Пелмира и целия окръг, а за политик като шерифа Главър това май е най-важното.

— Клайд какво казваше, че щял да прави?

— Каза, че ще се върне в къщи и ще вечеря, а веднага след това щял да отиде в негърския квартал и да арестува Джозин Медъкс. Шерифът му наредил да я прибере и пъкне в затвора тази вечер.

— За какво да я пъкне в затвора?

— Каза, че истинската причина била за расово смесение с тебе, но никой не бивало да говори това открито. Гроувър Главър му казал, че не иска такива неща да се говорят точно преди изборите и затова щели да я обвинят в проституция — като обикновена развалена жена, значи — нали така арестуват само за идеята по няколко негърки всяка

събота вечер. Каза, щели да изпратят Джозин в окръжния изправителен дом за шест месеца. Клайд разправяше, че било хубав повод да се даде на всички негри урок, загдето се мъчат открито да другаруват с бели и се опитват да ядат в същите ресторанти и да ходят в същите училища, и други такива неща. Каза, че те започвали да се държат много на голямо и мислели, че не трябва повече да има сегрегация. Е, знаех малко какво има между теб и Джозин — нали ти ми каза — и знаех, че ще искаш да разбереш за това веднага. И ако не ти бях такъв добър приятел, нямаше да си изпускам вечерята и да газя това бласто отвън, за да ти съобщя. Гледай да не забравиш да ми върнеш услугата, хем скоро.

— Това е на Мейбъл работа! — възкликна Нейтив. — Бас се ловя, на каквото искаш, тя прави тези бели. Тя се закани, че ще накара да ни арестуват и двамата. А снощи, когато излезе оттука, беше побесняла и го е сторила.

— Какво ще правиш, Нейтив? — попита го Ал. — Не можеш да спреш Клайд Хефлин да я арестува. Няма как да го спреш.

— Ще го спра, ако мога. Ще отида у Джозин и ще ѝ кажа, преди Клайд да стигне там. Знам всичко, което ще стане, ако той я заключи в затвора. Всички знаят. Той ще я сложи в онази задна стаичка и цяла нощ ще ходи до нара ѝ. Чувал съм какво става, когато сложат там негърки събота вечер. Сам Гроувър Главър ходи там, когато поиска.

— Ти внимавай, недей да ходиш у тях! — предупреди го Ал. — Опасно е. Ако Клайд те хване с нея сега, както се заканваше, може да арестува и теб... или да направи нещо по-лошо. Знаеш какъв е, когато носи пистолет, белезници и тая палка.

— Ами че носи, какво да направя! — каза Нейтив. — Отивам там и ще я предупредя, преди Клайд да стигне до къщата ѝ. Пред себе си няма да се чувствам почтен, ако не отида.

— Какво ще ѝ кажеш да прави?

— Не знам още. Но ще мисля, докато отивам. Все ще измисля нещо. Не искам да я арестуват, за което ти каза. Не е редно. Винаги е имало много развалени жени в страната, но тя не е от тях. Джозин е добро момиче. А, не! Това просто не е редно.

— Може да не е редно, Нейтив, но ти нямаш власт, а той има.

Нейтив се отстрани от работната маса и заходи нервно нагоре-надолу из стаята.

— Ами нямам, какво да направя, Ал? Аз си имам мои разбирания. Някои неща са редни, други не са. И аз знам как да реша за себе си кое как е.

— Е, щом си решил — каза Ал, — най-добре е и аз да дойда с тебе. Опасно е да ходиш сам, когато и Клайд е тръгнал за нататък.

— А не! — поклати глава решително Нейтив. — Това не искам да правиш. Ти си стой настрана! Ти си семеен, а аз имам да мисля само за себе си. Може да се забъркаш някак в тая работа, а няма смисъл да си играеш с огъня. Сам ще се оправя. Ти си стой съвсем настрана, Ал!

Те обуха гумените ботуши и Нейтив изгаси тока в цялата къща.

— Добре, ще стоя настрана, щом казваш, но ти там карай умната — посъветва го Ал в тъмнината. — Знаеш колко зъл може да бъде Клайд, когато е тръгнал да прибере някой негър за нещо. И с негърките може да се държи злобно като с негрите, и тях ги оковава толкова жестоко. Побеснява, ако някой негър му отговори само с една дума, която той не харесва. Затова е убил вече толкова много от тях — и все повече се гордее, като направи нещо такова. Важното е, ти да не му се пречкаш, когато той се развилнее.

12

Ал и Нейтив излязоха от къщата и нагазиха в дъждовната вода и кафеникавата кал на Биг бой слот. Някъде в тъмнината крякаха жаби, а в едно от дъбовите дървета цвъртеше самотно нощна птица. След бурята беше станало хладно, звездите бяха ярки и трепкаха.

— Не забравяй какво ти казах! — обади се Ал. — Внимавай какво ще правиш там и не се пречкай на Клайд Хефлин! Помни това? Чуваш ли?

— Ще помня — обеща Нейтив, докато двамата цопаха в калта и водата. — И съм ти благодарен, че си направи труд да дойдеш и да ми кажеш. Много съм ти благодарен, Ал. Ако не беше ми казал, нямаше да знам нищо, а после щеше да е късно да го спра.

— Ще чакам да върнеш услугата.

Щом стигнаха тъгла до градската пожарна станция, Нейтив, без да каже дума повече, тръгна надолу по улицата към железопътните линии и негърската част на града.

Ал Дид почака, докато Нейтив се изгуби от погледа му, и тогава тръгна нагоре по улицата, за да вечеря в къщи с жената и децата си.

Ал бързаше за в къщи и се стараеше да измисли някакво оправдание пред жена си, загдето е закъснял толкова. Питаше се дали ще бъде разумно да отвори дума за нещата, които ставаха тази нощ. Жена му беше по природа нервна, лесно се разстройваше и той се боеше, че тя може да се развълнува и да го държи буден почти цяла нощ с безкрайни разговори за расовото смещение. Накрая тя винаги обвиняваше Ал, че я мами и не ѝ е верен. („Много е неудобно, когато бяла жена има за прислужница мулатка, която прилича на някой познат, но е още по-лошо, когато прислужницата има дете, което изглежда съвсем като някой близък на семейството. Иди, та търси тогава покой! И друго страшно неудобно положение — слезеш в града до аптеката или до друго място и видиш някой младеж с тъмна кожа, който изглежда съвсем като чичо Джон. Толкова си приличат, че единият може да бъде по-млад брат на другия. Имат същите увиснали

вежди, същия цвят на очите, същите малки трапчинки на брадичките. Тръпки ме побиват само като си помисля, че някой от тези хора с тъмна кожа може да ми бъде роднина. Да можех да направя, както аз си знам, щях да се преместя в някой голям град, където няма да се стеснявам така, когато ходя по улицата. Ако имаше някакви амбиции, Ал Дид, щеше да направиш нещо заради мене и да си намериш работа в Джексънвил или Атланта. А, още нещо! Къде си бил дотолкова късно през нощта? Какво си правил? Защо не се върна от работа право в къщи? Само да знаех, че си бил някъде около някое от тези момичета... Я ела тук да те помириша. Аз винаги познавам миризмата на друга жена.“)

Нейтив стигна до края на паважа и прекоси железопътните линии и обрасналото с бурени платно на железопътното трасе. Оттам тръгна надолу по неосветената мръсна улица към къщата, където живееше Джозин с четиригодишната си дъщеря и баба Медъкс.

Минаваше седем часът и в осветените къщи от двете страни на улицата той виждаше как семействата вечерят в кухните или столовите. В слабия, жълтеникав отблясък от светлините на площада пред съда, който беше през няколко пресечки, къщите в негърския квартал изглеждаха спокойни и мирни. Дневната работа беше завършила, почти всички се бяха върнали да прекарат нощта в къщи и по цялата улица се чуваше безгрижен смях. От радио в една къща наблизо се чуваха звуци на успокояваща музика. Той мина край група деца, които крещяха и пляскаха в локва дъждовна вода, а двама мъже, които стояха на един ъгъл, го поздравиха сдържано.

Нейтив помнеше какво му каза Ал Дид, затова пресече един незастроен парцел и вместо да мине през предната врата на къщата на Джозин, отиде в задния двор. Отвори портата, прекоси до тясното дървено преддверие и почука леко няколко пъти.

През прозореца видя светлина в кухнята, а след малко вратата се отвори и Джозин излезе на преддверието. Светлината от кухнята проникваше през входа и тя го видя ясно долу до стълбите. Тя се поколеба съвсем малко, после излезе от преддверието и слезе на двора.

— Какво правиш тук? — попита тя възбудено. — Не бива да бъдеш тук! Знаеш какво ти казах! Не мога да те виждам повече.

Очите му бяха привикнали на тъмнината, а от светлината на звездите в двора се виждаше още по-ясно. Тя носеше светла рокля, косата ѝ беше строго сресана назад, а на ръката ѝ проблясваше гривна, която не беше виждал преди.

Джозин не възрази, когато той я хвана за ръката и я преведе през песъчливия двор до оградата.

— Джозин, дойдох да ти кажа... — започна той.

— Не — каза тя бързо. — Не мога.

Той стисна ръката ѝ по-силно.

— Не е за това... нещо друго.

— Какво тогава?

— Идват да те арестуват.

Той усети трепкането на ръката ѝ.

— Чу ли какво ти казах? — попита той.

Джозин кимна.

— Да.

Тя отстъпи назад и се облегна на оградата.

— Мейбъл... тя ги е накарала — каза ѝ Нейтив. — Току-що разбрах... затова дойдох да ти кажа.

Тя хвана ръката му.

— И тебе ли ще арестуват? — попита тя след малко.

В отговор той трябваше да поклати глава отрицателно.

— Тогава защо ще арестуват мен?

— Казват... защото си била проститутка.

— Но аз не съм! — каза тя развълнувано. — Ти знаеш, че не е вярно, нали? Никога не съм била такава през целия си живот.

— Знам, че не е вярно, Джозин. Но това им е оправданието.

— Какво да правя? — попита тя умоляващо и дойде близо до него. Той усещаше как тялото ѝ трепери от страх. — Не искам да ми се случи това! Не искам да ме отведат! Трябва да се грижа за момиченцето си... Елън... тя има нужда от мен.

— Не говори толкова високо, Джозин! — каза той напрегнато. — Някой може да те чуе.

Музиката по радиото спря и в тишината той се послуша за звук на автомобил.

Джозин започна да плаче тихо.

— Това е ужасно... а не знам какво да правя. Не искам да ме откарат в затвора... Не искам да оставя Елън и да ме затворят.

Музиката, започна отново.

— Можеш да дойдеш в къщата ми и да останеш там тази вечер — каза той. — Така е най-добре. Там няма да дойдат да те търсят. Ще помислят, че се криеш някъде тук.

Тя клатеше глава.

— Казах ти, че не мога вече да идвам у вас. Защо не разбереш! Утре ще се омъжа.

— Няма да се омъжиш скоро, ако тази вечер те пъхнат в затвора, а после те изпратят в изправителния дом за шест месеца. А точно това, казаха, щели да направят. По-добре ме послушай и ела у дома!

— Защо ще правят това? — хълцаше тя. — Защо ще ме арестуват за нещо, което не съм правила?

— С нищо не можем да им попречим, Джозин, и точно това ще стане, ако те намерят. Но в моята къща няма да те намерят. Ще заключат вратата и никой няма да може да влезе. Ако тази вечер не те намерят, утре сутринта ще помислят, че си напуснала града. Така е най-добре, Джозин. Не искам да останеш тук и Клайд Хефлин да те арестува. А той може да дойде всеки момент. Аз знам цялата работа. Затова побързах да ти кажа навреме. Ако те пъхнат в затвора тази вечер, утре сутринта ще те изпратят със сигурност в изправителния дом и ще трябва да стоиш там шест месеца. И няма да има никакъв начин да виждаш момиченцето си през това време. Но ако останеш при мен тази нощ, на сутринта можеш да намериш адвокат да ти помогне. Адвокатът няма да им даде да те изпратят в изправителния дом. Адвокатите знаят как да попречат на такова нещо.

Джозин беше престанала да плаче. Тя се обърна и погледна към светлината във входа на кухнята. Докато тя гледаше към къщата, и двамата чуха бученето на автомобил, който минаваше през железопътните линии.

— Хайде, Джозин! — настоя той и се опита да я издърпа към портата за уличката.

— Не мога да тръгна, без да видя Елън — възрази тя и се опита да се измъкне. — Моля ти се, пусни ме!

— Недей, Джозин!

— Но трябва да я видя! Готвех се да я слагам да спи. Сега тя ме чака и няма да знае какво е станало с мен.

— Много е опасно, Джозин. Не се връщай в къщата. Послушай ме! Ако Клайд Хефлин...

— Но детенцето ми...

— Кой я гледа сега?

— Баба е там. И Харви... Харви Браун.

— Той пък какво прави там?

— Казах ти, че ще се омъжа. Нали знаеш? Харви и аз щяхме да се женим утре. Затова му готвех ядене тази вечер.

— А аз ти казах, че не искам да се омъжваш. Няма защо да го правиш сега. Можеш да почакаш малко.

— Не искам да чакам. Искам да се омъжа... и ще се омъжа... Харви и аз...

Музиката по радиото спря пак и Нейтив се ослуша за звука на автомобила. Той знаеше, че Клайд Хефлин ще кара надолу по улицата колкото може по-тихо. След извършването на ареста обаче, той винаги пускаше полицейската сирена на колата и не я спираше, докато откарваше арестувания в затвора, и вдигаше колкото можеше повече шум.

Джозин се опитваше да се изплъзне и да отиде към къщата. Нейтив я обгърна с ръка и я задържа.

— Недей, Джозин! — настояваше той, като я дърпаше назад, — Баба Медъкс ще се грижи за момиченцето тази вечер. Ако Клайд Хефлин те хване вътре, никак няма да можеш да се отървеш от него. Мене слушай! Него не го интересува колко ще се молиш. Няма да те слуша. Ще ти се смее. После ще те откара в затвора и ще те държи в задната стаичка цяла нощ, както прави всеки път, когато заведе там някоя като тебе. Ела в къщата ми, преди да те е намерил! Сутринта ще отидеш при адвокат. Ще ти помогна да намериш някой. Само това ще те спаси от исправителния дом. Ще направиш, каквото ти казвам, нали, Джозин?

— Не знам адвокат, който ще пожелае да ми помогне — каза тя и пак започна да плаче. — Не знам при кого да отида. Не знам какво да направя.

— Аз ще ти намеря адвокат, какъвто трябва. Обещавам ти!

— Колко ще струва?

— Не знам. Но колкото и да е, струва си, за да не те държат в затвора и да не те изпратят в исправителния дом.

Тя направи опит да избърше сълзите си.

— Аз си пестях парите, за да си купя хубави венчални дрехи на сутринта. Нямам много спестени пари, но стигаха за това, което исках да си купя.

Елън, облечена в нощничката си, се появи на входа на кухнята и застана там, като се взираше в тъмнината. Преди Джозин да ѝ заговори, Елън внезапно се обърна, сякаш изплашена от нещо, и тичешком се скри от погледите им.

— Не искам да ме изпратят в исправителния дом и да не мога да се грижа за нея — захълца Джозин. — Не съм правила, каквото казват. Никога не съм. Аз не съм като някои други момичета. Никога не съм правила нещо лошо. Знаеш, че е вярно. Исках само тебе... и момиченце като Елън.

Автомобилът зави на ъгъла на близката пресечка и фаровете му внезапно осветиха улицата пред къщата.

Нейтив вече дърпаше Джозин към портата.

— Това е той! — каза Нейтив. — Това е Клайд Хефлин!

Без да се бавят да затварят вратата, те побягнаха под светлината на звездите по уличката към железопътните линии и другата част на града.

13

Клайд Хефлин остави покритата, боядисана в черно и бяло полицейска кола пред къщата на Джозин със загасени светлини и изключен мотор и тръгна към предната веранда на малкото четиристайно жилище. Откак беше влязъл в негърския квартал, не беше видял никого по улиците — децата бяха спрели да играят в дъждовната вода и за всички бе дошло време за вечеря.

След бурята беше станало твърде студено и влажно и никой нямаше желание да седи пред входовете в такава вечер. Вместо това хората от квартала или вечеряха, или бяха свършили да ядат и седяха пред огнищата при затворени врати. Беше също така времето за ходене по гости — приятели и роднини обичаха да играят заедно карти или просто да седят пред огъня и да говорят.

Остра миризма на дим от борови и дъбови дърва тегнеше над купчината небоядисани паянтови къщи и беше пропила влажния вечерен въздух. От време на време рояк пламтящи червени искри се издигаше на фона на тъмното небе и се струпваше за миг над някой комин. Светлина се виждаше в прозорците на почти всички жилища, а радиото в нечия къща на улицата все още свиреше успокояваща музика. Беше мирна вечер за всички, които се бяха трудили през деня.

Клайд внимаваше да не вдигне никакъв шум, като се качваше по дървените стъпала и след като премина на пръсти през предната веранда, застана до вратата и се заслуша напрегнато в звуците, идващи от къщата. Той чу плътен мъжки глас, а после малко дете каза нещо смеешком.

Той чака съвсем малко. После сграбчи бравата, бързо я завъртя и отвори вратата с толкова силен ритник, че тя се удари в стената с дразнещ трясък. Беше извадил пистолета от кобура, който носеше на опасан през кръста си ремък, и застана на входа, като го насочваше заплашително напред и назад към всекиго в стаята.

Клайд нахлу вътре толкова неочаквано, че Харви Браун, който седеше на масата в средата на стаята, нямаше време да стане. Обаче

голямата сива котка, опънала се на чергата пред огнището, внезапно прескочи стола и изчезна бързо през входа в нощта. Харви започна да се изправя на крака.

— Никой да не мърда! — заповяда високо Клайд с грубия тон, с който обикновено говореше на негри. — Стойте всички, където сте! Ако не стоите, ще ви застрелям по-бързо от мълния.

Харви се подчини и седна.

Момиченцето, Елън, изписка от страх и се покатери в скута на старата негърка. Ужасено, то завика майка си.

— Мама! Искам мама!

Баба Медъкс, прабабата на Джозин, деветдесет и девет годишна по собствени изчисления, беше белокоса чистокръвна негърка със сбръчкана, черна като сажди кожа и слабо, приведено от труд тяло. Здравето ѝ западаше и тя тежеше само около четиридесет килограма. Очите ѝ бяха също слаби, и тя често трябваше да ходи от стая в стая пипнешком. Баба Медъкс носеше басмена рокля с дълга пола, която се влачеше по пода, и дрипаво сиво палто, многократно преправяно и облепяно с кръпки в течение на много години. Нейните родители били роби и според законите на обичайното право живеели по взаимно съгласие в неузаконен брак, след като били освободени в края на войната от собственика на плантацията полковник Клевъб Медъкс. Оттогава всички потомци на родителите ѝ — мъже или жени, женени или неженени — запазвали фамилното име Медъкс.

— Мама! Искам мама! — крещеше сълзливо Елън с детското си гласче. Косата на момиченцето беше кестенява и права, а кожата — дори по-светла от мургавия цвят на Джозин. — Мамо! Мамо! Ела ме вземи бързо! — викаше то. — Страх ме е! Ела ме вземи, мамо!

— Накарай го да млъкне! — заповяда Клайд на баба Медъкс и насочи пистолета към нея. — Направи нещо, за да мълчи! Да спре това реване!

Уплашената старица потупа нежно Елън с тресящи се ръце и зашепна с разтреперан глас. Елън зарови лице в гърдите на баба Медъкс, но не спря да плаче.

— Къде е Джозин Медъкс? — попита Клайд и огледа стаята.

Никой не отговори.

Клайд тръгна към масата в средата на стаята и погледна надолу към Харви. След малко прибра пистолета в кобура, откъдето можеше

да го извади лесно, ако искаше да го използва.

Харви Браун беше красив млад негър, мускулест и силен, с цвят на мулат и с приятна усмивка. Висок над метър и осемдесет, той тежеше около деветдесет килограма. Бе двадесет и осем годишен и откак дойде в Пелмира от една ферма в горния планински район на окръга Сикъмор, беше носач на гарата. След като живя и работи в града в продължение на няколко години, си създаде име на тих и смирен човек. Шерифът или градската полиция никога не го преследваха или арестуваха. Дори в съботните вечери, когато ставаха най-много безредици и когато полицията винаги търсеше някого да хвърли в затвора под някакъв повод, Харви винаги се подчиняваше на заповедите да не спира по улиците и не правеше нищо, с което да предизвика полицаи или помощник-шериф.

— Ти кой си? — попита го Клайд.

— Аз съм Харви Браун, мистър Хефлин — отговори той и бавно стана на крака.

— Както го казваш, ти май се гордееш с името си.

Харви бутна назад стола си и се изправи до масата.

— Не исках да го кажа така — оправда се Харви. — Но вие знаете кой съм, мистър Хефлин. Вие ме познавате.

— Не ми разправяй, че те познавам! Не искам да слушам такива приказки! Ако искам да те познавам, ще кажа.

— Да, сър, мистър Хефлин. Аз работя на гарата. Вие сте ме виждали да товаря и разтоварвам вагоните там вече от две-три години. Аз имам добра работа на железопътната линия и досега не съм пропуснал нито един работен ден. Вие сте ме виждали много пъти, мистър Хефлин. Аз ви поздравявам всеки път, когато дойдете да видите какво става. Преди около седмица вие дойдохте и ми поискахте кибрит, за да запалите цигарата си. Сега си спомняте за мен, нали, мистър Хефлин?

— Казах ти да спреш да казваш това!

— Ще направя точно както казахте, мистър Хефлин, щом така искате.

— Млък, чернилка! Стига вече с твоите нагли приказки!

Клайд огледа стаята. Тя беше бедно мебелирана с няколко стола, маса в средата и малък диван. Кафеникава черга покриваше част от дървения под, а на двата прозореца висяха бели пердета. Скованите от

дъски стени бяха покрити с вестници и цветни илюстрации от списания и рекламни каталози.

Клайд се обърна и пак погледна Харви.

— Къде е тя? — запита той. — Къде е Джозин Медъкс?

Харви, който гледаше в тази посока, показа съседната стая.

— Джозин отиде преди малко там в кухнята, за да сготви вечеря, мистър Хефлин. Още не се е върнала.

— Иди я намери! — заповяда Клайд. — А аз ще бъда точно зад тебе. Не й казвай нищо! Не си отваряй устата!

Харви се поколеба.

— Защо я търсите, мистър Хефлин? — попита той, после бавно се отдалечи от масата. — За какво искате да видите Джозин?

— Не е твоя работа. Хайде млъкни и прави, каквото ти казах!

Клайд последва Харви навън от стаята, после до кухнята. Светлината не беше изгасена, а на печката се готвеше яхния с месо. Вратата към задното преддверие беше оставена отворена. („Никога не можеш да разбереш напълно белите хора, докато не живееш близо до тях и не им работиш известно време. На някои бели хора свикваш да вярваш и разбираш, че те не искат да те бият и мамят, когато им падне. Но има и други, които се отнасят към нас цветните, като че сме само нечистотия и смет. Е, нека съм смет, щом така трябва да бъде, но не ми харесва другото. Не искам да търпя повече бой и мамене, стига да има как да ги спра.“)

Клайд гледаше Харви с упрек.

— Тя не е тука — каза той. — Ти ме излъга, а аз това не го търпя от вас, черни мутри.

— Моля ви се, сър, мистър Хефлин, истина ви казах. Знам, че тя дойде тук. Видях я.

— Ако си знаеш интереса, ще ми кажеш къде се крие, докато не е станало късно.

— Но аз ви казвам самата истина, мистър Хефлин — възрази Харви. — Не знам къде е отишла Джозин, не знаех дори, че е излязла. Тя беше точно тук преди съвсем малко. Знам, че беше, защото я чух да ходи и да си пее. Това е самата истина, мистър Хефлин. Трябва да ми повярвате.

— Не ми казвай какво трябва да правя! Ще разбера дали искам да ти вярвам, а засега не ти вярвам.

— Какво друго да ви кажа, за да ми повярвате, мистър Хефлин?
Клайд посочи входа към задното преддверие.

— Ще ти дам възможност да докажеш, че казваш истината. Излез там и я намери! Не ѝ казвай кой съм! Не ѝ казвай нищо за мене! Само я повикай и кажи да се върне тук в къщата.

Той последва Харви до преддверието, а после надолу по стълбите в песъчливия двор. Целият двор се виждаше, макар и неясно, в светлината на звездите, но там нямаше никакъв човек. Музиката от радиото в близката къща беше станала по-силна в нощта, но звукът ѝ беше все още мек и успокоителен. („Никога през целия си живот не съм направил нещо, за да навредя нарочно на бял човек. Все се мъча да не правя това. Но колкото и усърдно да им работиш, колкото и да се стараеш да се държиш според положението си и да им угаждаш, все ще дойде някой бял, ще ти намери нещо не в ред и ще започне да се заяжда с тебе. Не знам защо го правят — сигурно е от чиста злоба. Види ми се, че на този свят нас черните са ни поставили някак натясно, като мишки в капан. Не знам какво да направя, но знам, че и аз като мишките искам да се измъкна.“)

— Защо искате да видите Джозин, мистър Хефлин? — попита Харви загрижено. — Защо я търсите?

— Не е твоя работа.

— Но, мистър Хефлин, моля ви се, то е и моя работа, защото Джозин и аз се гласим да се женим утре. Така не става ли малко поне и моя работа? Много ще ви бъда благодарен, ако ми кажете за какво ви трябва. Не искам нещо да ни попречи да се оженим утре, както се гласим. Да не би да я откарате в затвора за нещо?

— Млъкни и я извикай, казах ти!

Харви тръгна бавно към оградата.

— Джозин! — извика той настойчиво. — Къде си, Джозин? Харви е тук. Чуваш ли ме? По-добре се върни веднага, Джозин!

Харви продължи да я вика, а Клайд отиде до оградата и светна с фенерчето си. Той погледна нагоре-надолу по улицата, после обърна светлината към незастроения парцел и съседния двор. Тъй като не можа да види никого, изгаси фенерчето и го прибра в джоба си. Харви все още викаше Джозин, но Клайд беше вече ядосан и нетърпелив. Той се отдалечи от оградата и се върна в средата на двора.

— Ти пак ме излъга, чернилка с чернилка! — изруга Клайд и тръгна към Харви. Той спря, за да плюе на земята, а после избърса с опакото на ръката устата и брадичката си. — Тя не е тук вън, тя се крие някъде вътре в къщата. Ето какво ме излъга, защото ти знаеш много хубаво къде е тя. Още една възможност ще ти дам, момче. Върни се в къщата и гледай да я намериш този път! И ще ти кажа нещо да помниш, докато търсиш. Много ще жалиш черната си кожа, ако не я намериш.

— Но не мога да я намеря в къщата, щом тя не е там, мистър Хефлин.

— За това ти се кахъри, момче. И хубавичко се кахъри. Може да ти е за последен път.

— Ама кахъря се. Трябва да ми повярвате...

— Само още веднъж ми кажи какво трябва да правя и ще избия тези големи бели зъби от черната ти глава, без да ми мигне окото!

Харви се отдръпна заднишком от Клайд.

— Какво искате от Джозин, мистър Хефлин? — попита той умоляващо. — Какво е направила, че вие идвате тук да я търсите? Тя не е такъв човек да направи нещо лошо и да си навлече беля.

— Ей, момче, ти ще си навлечеш беля, ако не правиш, каквото ти казах, и то бързо.

— Ама няма ли да ми кажете какво лошо е направила, мистър Хефлин? Само това! Само такава малка услуга ви искам. Защо да не ми кажете поне това? Джозин и аз...

— Казах ти веднъж — не е твоя работа. Хайде сега обратно в къщата и я намери, както ти казах, преди да съм натикал този твой нагъл език в гърлото ти!

Като внимаваше да се държи на разстояние от Клайд, Харви бавно тръгна към входа.

— Мистър Хефлин, моля ви се, сър, ако я оставите на мира, аз на драго сърце ще дойда в затвора вместо нея. Това ще приемете ли? Знам

какво става с цветни момичета като Джозин, когато ги откарат в този затвор. Чувал съм. Не искам това да се случи на нея.

Клайд не отговори.

— Нали ви казах, мистър Хефлин! Ние утре ще се оженим. Няма ли да ми дадете да отида в затвора вместо нея?

Клайд пак не отговори. Той последва Харви през кухнята до спалнята на Джозин. („Не казвам, че цветните момчета не поглеждат бели момичета, защото е трудно да не им се възхищаваш, но повече от това те никога не правят. Най-често ги е страх дори и да гледат, защото знаят, че момичетата като нищо ще ги издадат, за да се похвалят. Но ако е бял мъж с цветно момиче, решено е в негова полза още от самото начало. И май нищо не може да се направи против това.“)

Клайд освети с фенерчето си стаята. Погледна в килерчето, после вдигна леглото и го обърна наопаки. Все по-ядосан и раздражен, той събори с ритник скрина, като го запрати чак в другия край на стаята и разпръсна по пода дрехите на Джозин.

— Ти много хубаво знаеш къде се крие тя — каза той заканително и тръгна след Харви, който отстъпваше заднишком във от стаята и в кухнята. Той откачи от колана си тежките стоманени белезници и ги размаха. — Ако само още веднъж ме излъжеш, бога ми, ще напъхам тези белезници в гадната ти уста, без да ми мигне окото. Хайде, кажи ми къде се крие тя от мене! Давам ти последна възможност... последна!

Като гледаше тежките белезници, Харви поклати глава страхливо и отстъпи назад по-надалеч от Клайд.

— Моля ви се, мистър Хефлин, не ме удряйте — каза той горещо. — Знаете, че не съм направил нищо, за да ме удряте. Истина е, мистър Хефлин. Но не искам да стоя и да се оставя да ме удряте. А и не искам да върна удара на бял човек. Не съм такъв. Никога преди в целия си живот не съм се бил с възрастни бели мъже и не искам да го правя сега. Правил съм такова нещо само веднъж, отдавна, когато малки бели момченца искаха да се борят и играят с тях, но никой не пострадваше. Не ме удряйте, мистър Хефлин, само това ви моля.

— Хайде, удари ме само веднъж, момче! Дай да те видя това да направиш! Хайде, удари ме! — Посмей де! Хайде посмей! Много се периш, но те е страх. А ако го направиш, за последен път ще удриш бял

човек в тоя живот. Ами ти как си станал такъв дързък негър? Откъде си?

— Аз съм от планините на петнадесет мили оттук, мистър Хефлин, и ви казвам простата истина като селско момче. Не знам къде е отишла Джозин. Моля ви, повярвайте ми, мистър Хефлин! Не ме насилвайте! Дори не знаех, че е излязла от кухнята и е отишла на друго място, докато не ми казахте да я потърся. Знаем само какво каза тя — че отивала да приготви нещо за вечеря, а после щяла да сложи момиченцето да спи. Каза, че след като момиченцето заспяло, аз и тя сме щели да направим нещо като сватбена вечеря. После отиде в кухнята и оттогава не съм я виждал. Трябва да ми повярвате, когато ви казвам истината, мистър Хефлин!

— Този път го прекали! Ти ли ще ми кажеш какво трябва да правя! — рече Клайд ядосано, размаха тежките белезници и пристъпи напред. — И за последен път ми казвай какво да правя, вонящ черен негър!

Вместо да отстъпи назад, когато видя заплашителните движения на белезниците, Харви остана да стои, където беше. Ръцете му бяха леко повдигнати, но той още не беше свил юмруци.

— Закарайте ме в затвора, ако искате, мистър Хефлин, но не ме наричайте така, както казахте сега. Такова нещо не искам да ми казва никой — черен или бял. Засягам се, когато ме наричат така.

Клайд се наведе на една страна, за да плюе на пода.

— Ще те наричам, както поискам. Ти пък за какво се мислиш? Говориш, като че ли си равен на бял мъж.

Чак сега Харви сви юмруци, впил поглед в белезниците.

— Можете да ме ругаете и да ме наричате лъжец, ако искате, мистър Хефлин, защото не мога да докажа, каквото казах за Джозин... че не знам къде е. Не говоря повече, отколкото може да говори човек като мене. Но не ме наричайте онова другото нещо. Говоря ви сериозно. Такова нещо никой не може да ме нарича. Засягам се. Аз съм черен, както вие сте бял, и само толкова могат да ми кажат, каквото и да стане. Нямах да говоря така, ако не го мислех наистина.

— Ти за какво се мислиш, щом не си вонящ негър?

Аз съм обикновен човек, както всички други. Е, родил съм се черен, както вие сте се родили бял. Само това е разликата и съм готов да го повторя.

— Ти знаеш ли какво приказваш?

— Знам, разбира се.

— Тебе май не те сдържа да покажеш, че си нагла чернилка. Продължавай, само продължавай, за да разбереш каква беля ще ти докара това.

— Какво да направя, мистър Хефлин, щом така го разбирате! Това трябваше да кажа, за да се защитя.

— А аз ще те наричам, както на мене ми хрумне, ама черен никаквец!

Баба Медъкс, сграбчила здраво Елън в едната си ръка, стигна пипнешком до вратата на кухнята. От страх очите ѝ се бяха втренчили, без да виждат, а прегърбеното ѝ слабо тяло трепереше нервно, но тя потупваше момиченцето и се мъчеше да го умири.

— Мълчи си, Харви Браун! — каза му тя с неистов поглед на сбръчканото си лице. — Какви приказки приказваш, като че нямаш никакъв ум в главата си! Чух те какво каза. Да не смееш да говориш така на белите хора! Ти трябва съвсем да си пощурял! Знаеш, че така не бива. Много беля ще ни докараш на нас цветните, ако не спреш. Белите хора няма да търпят ние цветните да им отговаряме така дръзко, нали знаеш! Казвам ти, Харви Браун, мълчи си, не си отваряй устата! Не му отговаряй пак... нито веднъж!

— Аз само си защитавах правата — каза Харви. — Никой не може да ми попречи да правя това. Сега времената не са вече такива, каквито са били.

— Това са шури приказки, Харви Браун. Ти нямаш права пред белите хора, щом им отговаряш и ги ядосваш. Живяла съм аз много, знам всички черни ядове и цялата тежка мъка на тоя свят и не ми се ще ей толкова още да видя, докато съм жива. Затова знам кое как е. Млъкни си сега и не си отваряй устата, Харви Браун!

— Излез от къщата, бабо! — каза ѝ Харви. Вземи и Елън с тебе някъде! Остани при някой съсед. Хайде, казах ти, излизай бързо! Аз знам какво правя. Няма нужда ти да ми казваш.

— По-добре ме послушай, Харви Браун — предупреди го баба Медъкс, като вървеше заднишком от вратата на кухнята към предната част на къщата. — Не съм вчерашна аз, научила съм какви са белите хора. Ако още му отговаряш на този бял човек, такива ядове ще си докараш, че няма да видиш бял ден, докато си жив. И преди съм

виждала какво се случва на негри, които отговарят като тебе — знам аз какво приказвам. По-добре ме послушай, преди да е станало късно, Харви Браун.

Клайд посегна към вратата на кухнята и я тръшна, за да я затвори, когато баба Медъкс, като се вайкаше страхливо и стискаше в ръка момиченцето, излезе от къщата през предното преддверие и се спусна надолу по стълбите колкото се може по-бързо и с опипване.

— Тая твоя нагла уста вече доста много говори — каза Клайд. Той спря, за да плюе на пода. — Сега ще те наредя, мръсен вонящ, негоден негър!

Той захапа долната си устна и без да каже дума повече, удари със замах на тежките стоманени белезници главата на Харви отстрани. Харви не можа да отбегне неочаквания удар и беше зашеметен. Той залитна назад и се облегна на стената. („Трябва да има някакъв начин цветните да попречат на белите да ги бият, без да си докарват беля на главата, но ако има начин, аз не го знам още. Да те мамят, е лошо, но винаги можеш да внимаваш и да не се дадеш. Най-лошо от всичко е да те бият и ти да не можеш да се отървеш. Някой ден ще трябва да се сложи край на това и тогава ние цветните няма вече да патим. Ама де го този голям ден да дойде по-бързо! Както е сега, на мене никак не ми харесва. Това не може да бъде редно, както и да го гледаш. Само това съм казвал против белите. Знам, че някои от тях не правят такива неща, но има доста много, които ги правят.“)

Харви не беше способен да се защити от друг удар, след като Клайд го удари с белезниците. Кръв започна да залива очите и бузите му и той се отпусна безпомощно на пода. Докато лежеше там, Клайд го ритна по главата много пъти. Успокояващата музика от близкото радио бе рязко спряна.

— Мътните да вземат черната ти кожа, ти няма пак да отговаряш на бял човек! — изруга Клайд, като плюеше и бършеше устата си. Кръв течеше от лицето на Харви и заливаше пода. — Аз ще те оправя, вонящ негоден негър! Няма пак да отговаряш на бял човек! Това ти беше за последен път!

Харви се обърна и се опита да се вдигне от пода на ръце и колене. Клайд го гледа за късо време, после отново ритна Харви по главата с всичка сила. Харви пак се просна на пода.

— Защо не кажеш нещо с тая твоя нагла уста? Защо сега не ми кажеш какво трябва да правя? Май разбра, че няма полза да се молиш да станеш оттам!

Клайд бръкна в джоба си, извади си ножа и с бързи замахвания на наточеното острие разпра ризата и панталоните на Харви. Той заби върха на острието в голите гърди на Харви, но тялото потръпна съвсем леко. След това със свирепи замахвания на ножа Клайд отрязва срамните части на Харви и ги натика в устата му. Със завъртане на петата, като че мачкаше с крак гнездо от птичи яйца, той ги набута навътре в гърлото на Харви, докъдето можа.

Малко преди осем часа на следващата сутрин, когато се отваряха магазини и канцеларии, а децата отиваха на училище, голяма част от бялото население на Пелмира започна да чува различни слухове за станалото през нощта в негърската част на града.

В началото мнозина, особено онези, които бяха заблудени от слуховете и не знаеха какво беше станало в действителност, предполагаха, че някакъв опасен негър е бил застрелян, когато се възпротивил на арест.

Никак не беше необичайно негър да бъде убит от помощник-шериф или полицаи. В такива случаи обикновено се твърдеше, че убийството било необходимо като акт на самозащита, или защото негърът се възпротивил на арест, или просто за да се запази законът и редът. Нещо повече — в съдебните протоколи нямаше отбелязан случай на бял мъж, съден в окръга Сикъмор за убийство на негър. Все пак имаше много бели граждани, които считаха за осъдителен факта, че в миналото невинни негри са ставали жертва на стреляне от сприхавост и неоправдана кръвожадност. („Всеки път, когато чуя, че някой негър бил бит с верига, защото напуснал работа много рано в събота, или бил застрелян, защото не върнал навреме един долар, срамувам се, че съм бял човек. За това няма оправдание, както няма оправдание, ако пребиеш с тояга някое куче, защото лаело много силно през нощта.“)

В другата част на града обаче тревожната вест за действителната причина за смъртта на Харви Браун се пръсна бързо сред негърското население още през нощта. Както можеше да се очаква, много семейства седяха будни цяла нощ в затъмнени стаи и при заключени врати от страх, че Клайд Хефлин ще се върне заедно с други помощник-шерифи и полицаи, за да търсят Джозин Медъкс във всички къщи. Баба Медъкс прекара с Елън остатъка от нощта при съседи и дори с настъпването на деня беше все още твърде уплашена, за да се върне у дома си. Когато ѝ казаха какво е станало с Харви и как е умрял

той, баба Медъкс се побоя, че и тя, и момиченцето ще бъдат убити, ако се върнат в къщата и Клайд Хефлин ги намери там.

Баба Медъкс се окайваше, вайкаше се и имаше нужда от утешение, но никой южно от железопътните линии не знаеше къде е Джозин или кога ще се върне в къщи. На баба Медъкс можеше да кажат само, че Джозин е в безопасност, а тя трябва да остане там, където е, докато Джозин дойде за нея и Елън.

— Аз не знам защо пък Джозин ще бърза да се връща в къщи сега — каза една от съседките. — Да дойде, значи за погребение, вместо за сватбата си! Но не се грижете! Тя знае кога да дойде. Тя ще бъде тук навреме за погребението утре или когато го направим. Джозин няма да ни остави да погребем това момче без нея — тя ще бъде тук да плаче и да го жали. А ние трябва да пратим вест на родителите му горе в планината, за да могат да тръгнат навреме и да пристигнат за погребението. Майка му и баща му непременно ще искат да бъдат тук за това.

Баба Медъкс, обвила главата си в шал, се вайкаше и поклащаше на стола люлка. Кепенците на прозорците бяха спуснати и в къщата беше все още тъмно почти като през нощта. Толкова много съседи бяха дошли да я утешават, че столовете не стигаха за всички и повечето трябваше да седят на пода.

— Всички ние цветните ще сме по-добре, когато умрем и ни зароят дълбоко в земята — говореше баба Медъкс, като се вайкаше все по-високо и се люлееше все по-бързо. — Никога не е имало покой за нас цветните на друго място. Мене слушайте! Никой да не се препира с мене! Нещо лошо винаги е висяло над главите на нас цветните. През целия ми живот все така е било, а сега не е по-добре от ония дни, когато съм се родила. Когато умра и ме зароят в земята, искам вие всички да бъдете радостни и да потанцувате, защото тогава ще съм оставила цялото си тегло тук горе. И ме погребете надолу с лицето, за да не гледам нагоре и да не виждам как другите още теглят и нищо не могат да направят. Не се главоболете за цветя и ковчег с украшения — само се радвайте и поиграйте за мене.

— Аз ще играя на твоето погребение, бабо — каза друга от съседките, — хубаво ще поиграя, но то хич няма да е скоро. Жилава си ти, ще живееш до сто и двадесет години. И друг път съм виждала жилави стари жени като тебе. Инатите се вие и все живеете, та да

имате повече време да ни гълчите нас, дето сме само на петдесет или шестдесет години.

— Де да бях направила, каквото трябваше, повече да бях гълчала Харви Браун и да го бях накарала да си мълчи, че той си нямаше ум сам да се сети — отвърна ѝ тя. — Харви Браун нямаше да е цял орязан и мъртъв като сега, ако го бях гълчала повече. На цветни като него трябва все да се гълчи. Техните празни глави не разбират, че белите хора са още първи.

— Може да са, бабо, но сега времената се менят бързо и няма да е вечно така, както е било. Ти поживей още някой и друг ден и ще видиш разликата. Когато това стане, ще се събудиш някой ден без теглото си и ще се ококориш в съвсем нов свят. Голямата промяна не е станала още, но идва, а дотогава, малки промени все се трупат ли, трупат.

— Сто пъти е по-хубаво да съм си в гроба и да гледам надолу, вместо да съм тук на земята и да се мъча с теглото, дето го правят хора като тебе, който се перят много. Аз съм едновременна чиста негърка и цял живот съм гледала как теглото се трупа за нас. Млъкни си сега, преди да са те чули някои бели хора как говориш! И без това си имаме доста ядове.

На площада пред съда Ал Дид, тръгнал за работа, спря да поговори с Ед Хауърд. Ед метеше тротоара пред своята бирария и салон за развлечения. Беше рано сутринта — нямаше още осем часа — и Ал можеше да отдели няколко минути, преди да е станало време да отбележи на автоматичния часовник часа, когато е пристигнал в електростанцията. Той почака, докато Ед смете във водосточния улей всичките отпадъци.

— Виждал ли си Нейтив тази сутрин? — попита го Ал.

— Не — отговори Ед. — Не го и чакам толкова рано.

— Чу какво е станало снощи в другия квартал, нали?

— Чух. И каквото чух, няма да е последно — каза Ед, застанал на входа и втренчил поглед в сивото каменно здание на съда отгатык улицата. — Големи страхотии ще стават заради това. Ще видиш, само почакай! Някои хора нямат ум в главата си да разберат, че времената са други. Едно време е можело да правиш такива работи, без да ти мигне

окото, защото не е имало кой да се озъби. Но сега — не! Някой ще съжالياва за онова, което е направил на момчето, ако човек може да съжالياва, когато е мъртъв.

— Недей да виниш Нейтив! — заговори Ал. — Нейтив няма пръст в тая работа. Колкото аз и ти сме виновни, толкова и той.

— Не виня Нейтив за нищо. Ако е искал да се жени за бяла жена, а после да ѝ обърне гръб и да се остави да го хванат с негърка, то си е негова работа. Той не е първият мъж, който тръгва с негърка, няма да е и последният. Аз съм го правил, ти си го правил — я ми покажи човек, на който расте брада, да не го е правил. Може да има и друг начин да прекараш хубаво с жена, но ако има, аз не го знам още. Едно знам — не е било работа на Мейбъл Бауърз да се опълчва на такова естествено нещо и да го докара до тоя край. Ако тя не може да му привикне, има съдия ей там отсреща в съда, който дава разводи на белите жени, щом не могат да задоволяват мъжа както мургавите момичета. И друго нещо. Какво му е трябвало на Гроувър Главър, нямал ли е ум, та си е напъхал така гагата само за да си запази няколко гласа. Тия дни никой не може да отиде и да накълца така някое негърче като онова снощи, без да си изпати. Такива работи аз не приемам. Застреляй го, ако трябва, но нищо повече. Така да се кълца кой да е човек — черен или бял, — просто не приемам. Ето, казах си думата за цялата тази каша от началото до край.

— Ед, ти как мислиш? Дали Клайд Хефлин не е направил тая работа, защото е разчитал да намери това момиче и да го хване за себе си, а после се ядосал и накълцал Харви Браун, че и той да не може?

Ед кимна.

— Какво да ти кажа, имаш право да мислиш така — и аз имам.

— Какво мислиш, че ще стане с Клайд сега?

— Нищо не казвам — отвърна му Ед. — Отсега нататък само чакам да чуя какво ще стане. И ако не се лъжа, няма да чакам дълго.

Горе на Оук стрийт, близо до зданието на гимназията, мисис Пипълз се обади по телефона на етърва си мисис Бейфилд, преди да започне сутрешната си къщна работа.

— Чула си какво е станало снощи в другата част на града, нали? — започна мисис Пипълз. — Ако не си, само ти си останала в Пелмира

да не знаеш. Не можеш да не ти се обадя, преди да почна да мия чиниите и да чистя. Знаеш, че ще искаш да поприказваме за това.

— Знаем, знаем! — отвърна мисис Бейфилд. — Чух как помощник-шерифът отишъл там долу да наложи закона, а един от тия опасни негри се възпротивил на ареста и застрашил живота му и той трябвало да го убие, за да защити нашия живот. Трябва да сме благодарни, че има храбри мъже, които ни пазят, и трябва да се направи нещо, за да се даде на онези хора урок и да им се покаже къде им е мястото. Всеки път, когато видя някой от тях напоследък, те се държат, като че са равни на белите. Онзи ден слязох долу до града и един от тях даже не се помести от тротоара, когато ме видя да идвам.

— Знаем, знаем! — каза мисис Пипълз. — Но цялата работа я започнал онзи човек с особеното име... как беше... Нейтив Ханикът. Казаха ми, че той се оженил за мисис Френк Бауърз заради парите ѝ, а после завел нейната прислужница долу в къщата си... и нали знаеш какво. Добре, но тази негърка, която изглежда съвсем бяла, щяла да се жени за един негър — оня същия, когото убили снощи, защото се възпротивил на арест и застрашил живота на полицаия. Става много сложно, но във всеки случай този негър заплашил, че ще убие помощник-шерифа, който отишъл долу, за да арестува негърката, защото тя била обикновена проститутка — това е прислужницата на мисис Бауърз, — но тя не била там. Тя се криела на Биг бой слот с този Нейтив Ханикът — и то съвсем, ама съвсем гола, — но за това никой не знаел до тази сутрин. Във всеки случай това може да спре негърките в този град да се опитват да примамят всеки бял мъж...

— Знаем, знаем! — прекъсна я мисис Бейфилд. — Аз казах на мъжа си тази сутрин, преди да отиде на работа, че ако той някога се скрие... и нали знаеш какво, с някоя негърка, никога вече няма да ме пипне. Той не знае, но всяка жена може само да подуши мъжа си и да познае дали е бил с друга жена. Е, той обеща, както всички мъже, но аз не съм видяла мъж, на когото можеш да вярваш, когато не ти е пред очите. Той казва...

Шерифът Гроувър Главър никога не беше идвал в канцеларията си толкова рано сутринта. Той обичаше да си поспива и обикновено отиваше в съда около девет часа. Тази сутрин, след безсънна нощ, той

стана и се облече при изгрев-слънце. Свари си кафе сам, без да буди жена си, а после се обади по телефона на Клайд Хефлин и другите помощник-шерифи. Нареди им да бъдат всички в канцеларията му не по-късно от осем часа.

Когато помощник-шерифите дойдоха в съда, Гроувър ги чакаше на крака. Той не каза нищо, докато те не влязоха и седнаха. Известно време подир това той гледа втренчено Клайд Хефлин, сякаш не знаеше какво да каже. След малко грабна преспапието, изработено с чифт миниатюрни белезници, и го захвърли с шумен звън към кошчето за отпадъци. Чак тогава седна.

— Боже господи, Клайд, това ли е трябвало да отидеш и направиш! — каза той на висок глас. — Искях само да извършиш един мирен и тих арест и това щеше да бъде краят. Но това, което ти си направил... то е страшно нещо точно преди избори.

Клайд се завъртя неспокойно на стола си.

— Прекалил си, моето момче. Боже господи, това ли е трябвало да направиш! Когато се разчуе за това убийство в града и из окръга, няма начин да спреш приказките. Нищо не възбужда хората повече от нещо подобно. Свещениците проповядват за него пред хората, сганта шепне за него зад гърба ти — о боже! Всичко това кара хората да преминават на другата страна и да гласуват за друг кандидат. А такова гласуване е винаги против онзи, който заема длъжност, и е благоприятно за другия кандидат. Времената са други, моето момче, а ти ги вършиш едни... като че не виждаш разликата. Нещата не са, каквито бяха, преди може би десет или петнадесет години. Хората пак търпят някои неща, защото навикът ги държи, но не и твоят касаплък. Такова нещо не можеш да обясниш, колкото и да говориш през изборната кампания. Винаги съм казвал на помощниците си, че имат право да защитават живота си и личността си при изпълнение на дълга. Затова имате палка и пистолет. Но другото нещо, моето момче...

— Шерифе, ти ми каза да заловя тава момиче и да го докарам тук под арест — продума Клайд, като се въртеше на стола си. — Тя се криеше някъде и аз само се мъчех да разбера къде е, за да я заловя. Когато този негър...

— Знам — прекъсна го Гроувър и потърка лицето си с две ръце. — Знам. Няма защо да ми обясняваш. Знам какво искаш да кажеш.

— Не съм искал да правя поразия, шерифе — настоя Клайд. — Не знаех, че той ще умре. Той ме ядоса с приказките си и просто трябваше да му дам урок, за да му покажа къде му е мястото. Нямаше да оставя някаква си чернилка.

— Все едно, моето момче, това много влошава моето положение — рече Гроувър и поклати загрижено глава. — Страх ме е от политическите последици точно преди изборите. Занимавам се с политика, откак гласувах за пръв път на двадесетгодишна възраст, а това е доста време. Знам колко опасно може да бъде нещо такова, малко преди хората да отидат на урните, за да гласуват. Такива дребни неща могат да предизвикат нещо голямо. А тогава то е по-трудно да се спре от пожар в поле със суха метличина във ветровит ден през октомври. В окръга има много избиратели демократи, на които може да хрумне да ме изхвърлят от длъжност заради това. Само такова нещо трябва на някои хора, за да се обърнат като слънчогледи и да гласуват за републиканците. А как да си спокоен, когато такива хора са много! Това ако стане, то ще бъде тежък удар за мен на моята възраст. Ще трябва да отида на село, на малкото парче постна земя, което имам там, и да се мъча да преживея някак от онази камениста почва. А бога ми, никога не съм искал да бъда фермер и да се потя, стига да има как да го избягна. Затова започнах да гласувам и се захванах с политика цяла година преди обикновената възраст.

След това никой не каза нищо, докато Гроувър не се изправи зад бюрото си.

— А сега, искам да оставите на мира това момиче — Джозин Медъкс — каза той на помощниците си. — Не искам да я пъкате в ареста. И без това си имаме вече достатъчно неприятности. Писмена заповед за нейното арестуване няма, не е и имало. Гледах само да направя услуга на мисис Френк Бауърз, като се престорях, че разследвам случая тихомълком. Мисис Френк Бауърз се беше засилила да се бори с нещо си и аз трябваше бързо да измисля как да я задоволя. И друго — стойте настрана от негърския квартал известно време. Ако не стоите, някой като нищо ще пострада лошо. Тези хора там са доста разтревожени и няма да е безопасно дори да тръгнете след някоя негърка надолу по железопътните линии, колкото и да е тъмна нощта. Можете да минете и без това сега за сега.

В осем часа и тридесет минути същата сутрин съдебният следовател извърши набързо следствие относно причината за смъртта на Харви Браун, както изискваше законът. Клайд Хефлин беше единственият свидетел, който присъстваше на разпита. Шерифът Главър и другите помощник-шерифи бяха също там, но вратите на канцеларията на следователя бяха заключени и не беше позволено на никой друг да присъства на следствието.

След няколко от установените въпроси и отговори следователят набързо постанови, че Харви Браун, цветен, е загубил живота си, като се е задушил и задавил с нещо, което е попаднало в гърлото му случайно. После следователят записа нервно откритието си в протоколната книга и я затвори, като хлопна кориците ѝ.

Веднага подир следствието един от помощник-шерифите излезе от съда, говори надълго и нашироко с някого на улицата и му каза каква причина за смъртта на Харви Браун е установил следователят. След това вестта се разнесе бързо от площада пред съда по магазини и канцеларии из целия град.

— Не ми се ще да съм на мястото на Клайд Хефлин сега — каза някой в пощата, където неколцина мъже говореха. — Особено след като шерифът и следователят се сдушиха така, и потулиха набързо работата. И старата ми крава няма да повярва нагласена история като тяхната. Никак няма да се учудя, ако намерят Клайд застрелян на улицата някоя вечер по тъмно. Не казвам кой ще го направи, не казвам и дали ще бъде право или криво, но никой няма да ме спре да мисля, че Клайд е намерил, каквото е търсил, ако на този свят има някаква правда. Мен не ме интересува какъв цвят има човек. Казвам само, че никой не бива да бъде накълцан като Харви Браун. — И някой трябва да си изпати за това. Аз не съм винаги на страната на негрите, не съм и винаги против тях, но този път никак няма да ги обвиня, ако нещо се случи на Клайд Хефлин.

Неколцина други мъже влязоха в пощата за сутрешните си писма и всички останаха да слушат.

— Само защото някои хора са родени черни, то не значи, че трябва да ги тъпчат и мачкат като мравки. Тук, в окръга Сикъмор не ни е нужен помощник-шериф като Клайд Хефлин и по-добре е Гроувър Главър да си отвори очите и да му вземе значката набързо. Изборите

ще дойдат съвсем скоро. Винаги съм гласувал за демократите, но нищо няма да ми попречи да гласувам веднъж за републиканците и да остана доволен. Клайд Хефлин е прекалил, като е накълцал така това момче, и аз няма да се уплаша да го кажа открито, та всички да чуят. Ако някой — черен или бял, извърши престъпление, аз казвам — напъхайте го в затвора. Ако някой — черен или бял, извърши убийство — тогава хайде бързо на електрическия стол. И толкова. Но както чувам, това момче — негърчето, не било направило нищо, в което да го обвинят. Освен може би, че говорело много, но така или иначе в това всички прекаляваме. Клайд си е изкарал злобата на това момче, когато отишъл долу да арестува Джозин Медъкс и не я е намерил. Никой човек няма право да бъде толкова злобен. Срамно е такова нещо да стане в Пелмира и няма да се уплаша да повторя това пред всички. Както и да приказвам, аз съм порядъчен бял гражданин, но все едно, виждам, че с някои неща се прекалява в тази страна.

— Ако Клайд още иска да арестува онази негърка, за която е тръгнал снощи — каза друг от мъжете, — трябва само да се качи в адвокатската кантора на Делтън Бароуз. Видях я да бърза за там преди съвсем малко. Ама на улицата не се показа. Дойде по задната уличка и оттам отиде в кантората му.

— Много ще се учудя, ако и Клайд Хефлин се покаже на улицата. Ако си знае интереса, ще отиде някъде да лови риба за малко. На неговото положение щях да си взема бързо въдица, да отида някъде във Флорида и да стоя там около шест месеца. Така човек може да поживее по-дълго.

Повечето мъже клатеха глави с разбиране, напускайки пощата.

Джозин отиде в адвокатската кантора на Делтън Бароуз няколко минути преди девет часа. Когато се обади по телефона в дома на Делтън рано тази сутрин, той й каза, че е много зает и я посъветва да се обърне към друг адвокат. Тя го помоли и му рече, че Нейтив Ханикът искал да отиде при него и при никой друг. Веднага щом тя спомена името на Нейтив, Делтън бързо се съгласи да я види, ако тя бъде в кантората му в девет часа.

— Аз говорих с шерифа Главър по телефона и той ме уведоми, че няма да предприема мерки по никакво обвинение против теб — каза Делтън на Джозин, като свали очилата си и хвърли през бюрото поглед към нея с леко повдигане на тежките си вежди. — Фактически той ми каза, че писмена заповед за твоето арестуване изобщо не е била издавана. Каквото и да е станало снощи, то е било само обикновено разследване по оплакване на гражданин. По-нататъшни постъпки против теб няма да се предприемат, Джозин. Въпросът е приключен. Сега ти имаш пълна свобода на движение.

Както обикновено Делтън Бароуз носеше скъп тъмен костюм и ярка папионка. Освен че беше адвокат, сенатор на щата, директор на банката и председател на най-реномирания граждански клуб, той притежаваше ценна недвижима собственост в града и в окръга и от много години беше известен като най-богатия и най-виден гражданин на Пелмира. („Не знам дали Делтън ще свърши на върха, или на дъното на политическото торище, но той безспорно си създаде из нашия край трайна репутация на най-бързия изпълнител на ипотеки в тази част на страната. Преди около година изгубих в негова полза малката си ферма точно една минута след полунощ. Всеки друг щеше поне да почака до изгрев-слънце и да те остави да си довършиш съня, преди да изпълни ипотеката и ти вземе имуществото за неустойка. Но не и той — той стоеше там пред вратата ми заедно с един помощник-шериф, — за да ми връчи предупреждението за изпълнение, и чакаше часовникът му да измери и последните секунди. Но едно нещо трябва да му признае човек на Делтън. Той ходи на църква толкова често, колкото и свещеникът, а и може да се моли на много по-висок глас от него. Събери едното с другото и ето как Делтън Бароуз е станал виден гражданин.“) Сега Делтън беше за пръв път кандидат за Конгреса на ноемврийските общи избори и правеше всички усилия — политически и финансови — да си осигури кресло във Вашингтон. Сивеещата черна коса и високото, тежко сложено тяло му придаваха представителен

вид, а той умееше да се държи с достойнство и внушително или пък по роднински и предразполагащо в зависимост от случая. С течение на годините беше придобил способността да модулира гласа си, когато държеше речи или водеше частен разговор, от гръмка властност до гальовна интимност. Ако не сполучеше да спечели кресло в Конгреса във Вашингтон, което изглеждаше невероятно, това щеше да бъде първият случай в политическата му кариера, когато не е успял да спечели както предварителните избори за определяне кандидата на демократическата партия, така и болшинство гласове на общите избори.

— Толкова мога да ти кажа поверително, Джозин — продължи той с бързия си маниер на говорене. — Всъщност е станало това — мисис Френк Бауърз, подтиквана от свои лични подбуди, е настояла ти да бъдеш арестувана, а шерифът е погледнал на молбата ѝ, като на възможност да ѝ направи услуга. До това се свежда работата. Той само е дал вид, че разследва случая. Разбираш ли какво искам да ти кажа?

Той пак я погледна с повдигане на веждите, но не я чака да отговори на въпроса му.

— Така, шерифът Главър се е кандидатираше, за да бъде избран отново, и такива неща стават понякога непосредствено преди избори. Аз сам съм в разгара на най-важната кампания в живота си и мога да разбера желанието на всеки кандидат да се старае всячески да задоволи избирателите и да си осигури гласове. Всички ние, които заемаме обществена длъжност, сме слуги на народа и сме по необходимост обвързани с желанието на гласуващите. Ти разбираш това. Във всеки случай, дори да бяха те задържали под арест, шерифът щеше тихомълком да те освободи след няколко дена и това щеше да бъде всичко. Радвам се, че всичко мина толкова благополучно за теб, Джозин.

Щом свърши, Делтън вдигна поглед и махна с ръка към вратата.

— Сега можеш да си вървиш — каза той късо.

Джозин стана от стола. Обаче, вместо да си тръгне веднага, тя остана там неподвижно изправена.

Той пак посочи вратата.

— Това е всичко. Тази сутрин съм много зает.

Той наведе глава над бюрото, сякаш решен да не я поглежда повече след тези думи.

— Колко ви дължа, мистър Бароуз? — попита тя.

— Нищо. Съвсем нищо. Доволен съм да направя услуга на мистър Ханикът. Той винаги е бил енергичен мой работник във всичките ми кампании.

Джозин се канеше да благодари на Делтън, когато той внезапно вдигна поглед и посочи коженото кресло, от което тя беше станала.

— Чакай малко! — каза той нервно. Изражението на лицето, му беше вече променено. Той я гледаше с любопитство. — Седни, Джозин! Има нещо, което искам да узная, преди да си тръгнеш.

Джозин седна отново.

— Защо мистър Ханикът те изпрати да се обърнеш към мен?

— Ами, ние дружим от дълго време — каза тя след късо мислене — и той ми каза тази сутрин...

Делтън я прекъсна.

— Само преди малко, в началото на нашия разговор, ти ми каза, че си възнамерявала да се омъжиш за този негър — Харви Браун, който беше убит снощи. Нейтив Ханикът е бял. А ти си...

— Мистър Бароуз, и аз съм бяла отчасти — каза тя без колебание.

Делтън я изгледа с дълъг, замислен поглед. Измина известно време, преди той да бъде готов да заговори пак.

— Мога да видя това съвсем ясно. — Гласът му беше станал висок и груб. — Всеки може да го види. Но какво от това? Има много мулати и кварталонци. Страната е пълна с тях и с всички останали разновидности. Нещо друго ме озадачава. Не си спомням да съм чувал преди за негърка, която се хвали, че дружи с бял мъж. Поне в тази част на страната не съм чувал. Това е много необикновено... и тревожно. Ти не знаеш ли какво можеш да си позволиш? Не знаещ ли, че за това не е прието да се говори?

Тонът на заканителния глас на Делтън беше станал дори по-висок и по-сърдит. Той спря, погледна я право в очите, но Джозин още не му отговаряше.

— Това ви е лошото на вас негрите, когато имате малко бяла кръв — продължи той укорно. — Започвате да говорите и да се държите, като че сте равни на самите бели хора. Живея тук цял живот и не съм видял изключение. Защо вие не се държите според положението си, и не внимавате в приказките си?

Той стана от бюрото и отиде с дълги крачки до прозореца. („Забелязал ли си колко по-светли стават на цвят негрите напоследък? Може едва ли не да се види как се променят от година на година. Не се срещат мнозина от едновременните чисто черни. Те бързо изчезват. Преди петдесет години мулатите бяха обикновена гледка, но квартеронци и окторонци бяха редки като бяло муле в краварник. Но не и сега. Чудно ти става какво да очакваш през следващите петдесет години.“)

Когато Делтън се върна от прозореца, той спря пред Джозин със силно зачервено лице и я загледа, като че разпитваше в съда свидетел, който беше недружелюбно настроен и не желаше да му окаже съдействие.

— Защо не кажеш нещо? — запита той с гръмък глас. — Не ме ли чу? Зададох ти въпрос! Зададох ти два въпроса!

Джозин захапа устни за минута. После, без помен от страх на лицето си, вдигна поглед спокойно.

— Мистър Бароуз, може би вие не мислите, че аз съм достойна да говоря и да се държа като бяла — каза тя бавно и без гняв, — но майка ми е била достойна за бял мъж.

Той се втренчи в нея.

— Какъв бял мъж?

— Моят баща.

— Кой ти каза за това?

— Майка ми.

Делтън бръкна с ръце в джобовете и мина няколко пъти пред нея напред-назад, преди да заговори пак. Той имаше дълъг опит като адвокат на процеси и му беше много добре известно, че продължителното разпитване на свидетел — дружелюбно или недружелюбно настроен — може да бъде пагубно за собствените му доводи. Той беше винаги годен да мисли ясно и решително, когато стоеше прав, и сега се питаше докъде може да отиде с въпросите си. Когато спря да крачи по пода, обноските му бяха отново напълно променени. Едва сега той стана приветлив и благосклонен.

— Я ми кажи нещо, Джозин — подхвана той с припряна усмивка. — Какво искаше да кажеш с това? То е много интересно. Откъде знаеш толкова много за предполагаемите отношения на майка си с бял мъж? Как си разбрала за баща си?

— Каза ми майка ми. — После Джозин добави: — Баба Медъкс също знае. Тя разправяше повече от майка ми.

Делтън за малко не я попита какво друго знае за баща си, но тутакси размисли, отказа се и отиде настрана. Дълго време той стоя до прозореца, обърнат с гръб към стаята, и гледа надолу към площада пред съда. Когато заговори отново, гласът му беше напрегнат, но той изглеждаше спокоен и обноските му бяха безусловно дружелюбни и приятни.

— На колко години си, Джозин? — попита той от прозореца и обърна глава, за да я погледне.

— На двадесет и четири.

Делтън се отстрани от прозореца и тръгна бавно към нея.

— Как е името на майка ти?

— Джозефин. Всички я наричат Джози.

— Колко годишна е тя сега?

— Около четиридесет.

— Като тебе ли е светла на цвят?

— Не съвсем. Малко е по-тъмна.

Тежките му вежди се вдигнаха.

— Майка ти омъжена ли е била, когато ти си се родила?

Джозин поклати глава.

— Защо презимето ти е Медъкс?

— Защото това е било фамилното име и на майка ми, и на баба ми, и на прабаба ми.

— Майка ти сега омъжена ли е и има ли други деца?

— Да, сър.

— Къде живее?

— Живееше в Пелмира, но сега е в една ферма на село.

— Ти къде си се родила, Джозин?

— Тук, в Пелмира.

— Тук ли си живяла цял живот?

— Да, сър.

Делтън се върна на бюрото си и седна на стола с високото облегалo и зелената кожа. С вид на зает човек той премести някои от книжата и документите от единия край на бюрото на другия, без да се вглежда какво върши. („Когато възмъжееш и решиш, че си придобил здрав разум и разбираш живота, често се чудиш дали ще направиш

съвършено същите неща, които си правил в миналото, ако можеш да преживееш живота си отново. Такова решение е трудно за всеки човек, защото доброто и лошото ще вървят заедно, както са вървели тогава, и никой не знае кое ще натежи над другото накрая. В младите си години съм вършил някои неща, от които ще ме е срам, ако някой ги открие сега, и които ще ми навредят, ако станат публично достояние, но в себе си съм тайно доволен, че съм опитал всеки отделен епизод от младините си.“)

След малко, като се наклони назад на стола си, Делтън се усмихна на Джозин.

— Страх ме е, че не се държах много любезно преди малко — каза той примирително. Усмивката му се разшири и от това около очите му се появиха бръчици. — Не знам какво ме накара да загубя самообладание и да говоря по такъв начин. Съжалявам за това, Джозин. Искам да знаеш, че веднага щом ти влезе тук, можах да видя, че си повече бяла, отколкото каквото и да е друго, и трябваше да се отнасям към тебе като към такава. Можах да видя това съвсем ясно по формата на лицето, цвета на косата и известен наклон на веждите. То е много забележимо... и много привлекателно. Бих казал, че имаш осминка негърска кръв — че си окторонка. И колкото повече те гледам, толкова съм по-сигурен. Освен това ти си много красиво момиче, Джозин. Изключително красиво. Имаш този вид женска красота, за която доста бели момичета биха дали всичко. Ти си много щедро надарена, Джозин.

Делтън се наклони напред и пренареди някои книжа на бюрото си с нервни движения на ръцете.

— Знаеш ли, Джозин? — говореше той задушевно. — Аз сам имам две дъщери. Едната е осемнадесет, другата двадесетгодишна — не далеч от твоята възраст. Аз мисля, че и те са много красиви и ги обичам много. Те не са в къщи сега — учат в колеж. За тях бих направил всичко на света. Най-много от всичко искам да ги видя да пораснат и да бъдат щастливи — и да се омъжат щастливо, разбира се. Всеки баща иска това за дъщерите си — щастие в живота и в брака. Но аз мога само да им помогна да се стремят към това — не мога да им купя щастие. Най-много, което мога да направя, е да ги съветвам, насърчавам и да им създавам възможности. — Той спря и прокара ръка

върху лицето си. — Но защо ти казвам всичко това? Ти знаеш как да си намериш щастие като жена. Това всъщност не те засяга, нали.

Той пак стана от бюрото си, отиде с дълги крачки до прозореца и погледна надолу към площада. По улиците минаваха купувачи, фермери бяха дошли в града да пазаруват съестни продукти, а обичайният брой шляещи се хора седяха на стъпалата на сивото каменно здание на съда. Беше ясен ден, светъл и топъл под слънцето — съвсем не изключителен през това време на годината.

— Не знам защо говорих толкова много за своите две дъщери — продължи Делтън, без да се обръща. — Може би защото ти ми напомняш за тях. — Той се върна и застана пред Джозин. Гледа я внимателно дълго време, сякаш я запечатваше в паметта си. — Откровено казано, Джозин, това е причината. И затова искам да ти дам съвет — ако го приемеш — точно както бих предложил съвет и бих насърчил и другите две момичета. Искам и ти да бъдеш щастлива.

— Съвет за какво, мистър Бароуз? — попита тя.

Делтън дръпна един стол от другия край на стаята и седна близо до нея.

— Не сме споменавали за това, Джозин, но аз знам за тебе повече, отколкото мислиш. Всичко, което се случва в Пелмира, става общоизвестно незабавно. Така може и да се очаква в толкова малък град. Работата на всекиго става работа на всички. Някой неминуемо започва да говори, а слушатели много.

Сега аз ще бъда откровен и пряк. Ще говоря реалистично. Известно ми е, че си живяла, така да се каже, с Нейтив Ханикът в къщата му на Биг бой слот и си работила през деня като прислужница на мисис Френк Бауърз горе на Чери стрийт. След като мистър Ханикът и мисис Бауърз се ожениха, ти си отишла в къщата му на Биг бой слот, както си била привикнала, и тя те е хванала там в негово присъствие... а ти не си носела прислужническата си униформа.

Добре, сега всички в града знаят това. И то беше причината за всички неприятности. Не можем да обвиняваме мисис Бауърз, че се е ядосала и разтревожила при тези обстоятелства. Незабавната ѝ реакция била да си отмъсти, като накара да те арестуват, за да изтърпиш наказание. Негърът — този, за когото си щяла да се омъжиш — умрял в резултат. Това е осъдително, то е неппростимо и никога не е трябвало да се случва. Но случило се е и не можем да върнем момчето

между живите. Някои хора са свирепо груби и жестоки. Може би това е вродено, може би придобито или може би е съчетание от двете. Във всеки случай, когато тези качества съществуват у човек, те са склонни да избиват от време на време като упорит изрив на кожата. По това толкова. Аз наистина съжалявам за Харви Браун. Ти не можеше да намериш по-добър човек, за когото да се омъжиш. Той беше добър, трудолюбив, смирен гражданин.

Ето моя съвет, Джозин. Напусни града... излез от града... и не се връщай! Никога няма да можеш да намериш друга работа в бяло семейство в Пелмира. Имаше твърде много приказки и клюки, а ще има още много. Вземи дъщеря си със себе си! Изпрати бабата да живее на село при майка ти! Аз те съветвам да отидеш в Джексънвил, или Атланта, или Нови Орлеан. Но иди някъде, намери си добра работа, създай нов дом за дъщеря си и сама започни нов живот. Няма да бъде трудно. Ти си млада, имаш хубава външност, не ти липсва умение и подготовка. От мисис Бауърз няма да вземеш препоръка, но аз ще ти дам изключително добра.

Делтън я наблюдаваше, горящ от нетърпение, като се навеждаше напред с ръце върху колената и стискаше пръстите си ту в едната, ту в другата ръка. („Единственото нещо, което може да разгроми някой политик на урните в последния момент, е, ако се плъзне слух за скандал в личния му живот. Хитрият политик ще плати всяка цена, за да потули скандала, другият вид политик със сигурност претърпява поражения в деня на изборите.“)

Джозин остана мълчалива, като се стараше да размисли върху казаното от него.

— Не само ще ти дам добра препоръка, Джозин, ще направя и повече — каза ѝ той насърчително. — Искам да ти помогна и ще ти дам нещо, което ще премахне всичките ти опасения. То е подарък, няма да го връщаш. Разбираш ли? То е напълно твое, ако напуснеш града. Разбираш ли, Джозин?

Без да я чака да отговори, Делтън извади от джоба си пари, преброи ги два пъти, сгъна ги и ги сложи в ръката ѝ. Джозин погледна парите, като бавно клатеше глава.

— Какво има, Джозин?

— Не съм сигурна...

— За какво не си сигурна?

— Никога не съм била толкова далече от дома.

— Това няма значение, Джозин.

— Винаги съм живяла в Пелмира. Не познавам никого на онези места. Няма да знам какво да правя. Ако някой дойдеше с мен... с Елън и мен...

— Това няма значение — повтори той настойчиво. — Повярвай ми! Ще бъдеш добре. Джексънвил и Атланта са големи градове. И на двете места скоро ще се запознаеш с много хора и ще си намериш повече приятели, отколкото си имала преди това в живота си. Ще ходиш на забави, на танци. Ще срещнеш някого, за когото ще пожелаеш да се омъжиш. Щом веднъж стигнеш там, ще бъдеш доволна, че си отишла. Мога да ти обещаю това. Какво ще кажеш сега?

— Но ако не намеря работа...

— Не се грижи за това. Само ми напиши едно писмо и аз ще ти изпратя още пари. Но не се връщай! Искам да заминеш веднага — не отлагай. Иди си сега в къщи, стегни там някои неща, които ще носиш със себе си, и тогава вземи автобуса. Можеш да заминеш днес, ако побързаш. Но не отлагай повече от утре сутринта.

— Не ме интересува къде ще живея! — каза тя и започна да плаче. — Няма нищо, за което да остана тук сега! Харви го няма... той е мъртъв! Не ме интересува! Където и да е!

Делтън искаше да я прегърне и утеши, но вместо това стана и стисна силно ръката ѝ. Скоро тя изтри сълзите от очите си и се изправи. На път до вратата тя нито се обърна, нито му каза нещо.

След като тя излезе от кантората, Делтън я последва чак до вестибюла и я гледа как слиза по стълбите към улицата. Тя не погледна назад.

— Сбогом, Джозин! — извика той след нея с отслабнал глас, когато не можеше вече да я вижда. Бог да ти помага, Джозин!

В мрачния късен следобед, когато тъмнината скоро щеше да настъпи, Нейтив Ханикът със сивия си каскет и изподраното от тръни синьо яке напусна Биг бой слот и тръгна надолу към града.

Хладината на ранната есенна вечер вече се усещаше, северният вятър разклащаше клоните на дъбовете и чинарите и шумолеше из кафявите им листа по тротоара. Димът от дървата в запалените рано вечерта огньовете се виеше над комините, и носейки се над улици и улички, оставяше във въздуха остра миризма.

Работният ден беше почти свършил, в магазините и сградите в центъра на града гасяха светлините. Някои продавачи и чиновници се прибираха в къщи от площада пред съда пеша, други се возеха на автомобили, които пронизително изскърцваха, завивайки по ъглите и търсейки пътя за дома с ярки фарове. За пръв път в живота му, чувство на самотност накара Нейтив да завижда на мъжете, които вечер си отиваха у дома в обществото на жените си.

Повечето фермери, дошли в града да прекарат деня и да купят припаси, си бяха тръгнали много по-рано, за да се върнат в къщи на село и довършат с доенето и храненето на добитъка преди настъпването на тъмнината. Стъпалата на съда бяха пусти — всички мъже, които се шляеха и си говореха на слънце през деня, си бяха отишли в къщи за нощта. В здрача преминаха на велосипеди няколко ученици, изпратени в последния момент с поръчение да купят бутилка мляко или хляб, преди да затворят и последния магазин.

Нейтив беше стоял приведен над работната си маса от рано сутринта — стараше се да довърши колкото може повече от поправките, и след дългия работен ден беше уморен, а раменете му бяха отпуснати. Беше и гладен, а много му се ядеше нещо различно от лют боб и спагети. Той имаше у дома си много консерви с лют боб и спагети, които можеше винаги да яде през дъждовните вечери или когато не му се излизаше от къщи, но колкото и да беше гладен, сега не му се искаше нищо подобно.

Като се влачеше уморено надолу по улицата, в гъстите сенки на шумолящите дъбови и чинарови дървета, Нейтив против волята си не спираше да мисли за Мейбъл Бауърз и за гозбите, които тя има за вечеря този ден. Колкото повече мислеше за Мейбъл в голямата ѝ червена тухлена къща на Чери стрийт, толкова повече огладняваше. Беше сигурен, че тя готви нещо, което той обича. Мисълта му започна да се върти около пържено пиле със сос, грах със свински бут, печени сладки картофи с мазнина от наденици, царевична пита със свински дреболии, сладка картофена баница. Питаше се дали изобщо ще може да яде такива неща още веднъж.

Дълго преди да стигне до вратата на бирарията и салон за развлечения на Ед Хауърд, Нейтив се чувстваше съвсем нещастен, паднал духом, и съжаляваше себе си и житейската си съдба. Питаше се какво е станало с щастieto, с което толкова се хвалеше преди. („Кой ще си губи времето да съжалява ерген на средна възраст само защото той яде консерви? Сам да се съжалява. Грешката си е негова. Има много жени, които желаят да се омъжат и да готвят на мъжа си. Лошото е, че повечето ергени са станали такива егоисти и толкова държат на своето, че не могат да се разбират дори и със себе си.“)

Когато влезе в заведението на Ед Хауърд, ярко осветената стая кънтеше от висок говор и буен смях. Нехаяйки за мигащите светлини и дрънчащите звънци на мониксите, той мина край тях, сякаш не знаеше дори, че съществуват. В стаята се бяха събрали десет-дванадесет мъже. Един от тях го извика по име и каза нещо, но Нейтив пак не погледна натам. Той отиде право на бара и седна на едно столче.

Ед Хауърд беше видял Нейтив да влиза в салона за развлечения и го чакаше зад тезгяха.

— Как си тази вечер, Нейтив?

— По-зле не може.

— Криво ти е, а?

Нейтив кимна.

— Е, може пък да не си видял от най-лошото.

— Ако не съм видял, трябва само да почакам малко. Тогава ще видя.

Ед го изгледа внимателно.

— Много добре разбирам как се чувстваш, Нейтив — каза му той със симпатия. — И аз се чувствам точно така понякога. Всичко се

обръща и тръгва наопаки. Жена ми се събуди сутрин и каже, че не ѝ харесва как изглеждам. Върна се в къщи вечер и тя каже, че не ѝ харесва как тя изглежда. Ако се съглася с нея, ядосва се и не иска да говори. Ако не се съглася — ядосва се и пак не иска да говори. Ето, сега ми знаеш ядовете. Но се убедих, че това се случва с всички в този живот — с мене, с тебе, с големците, с дребните хора, и с богатите, и с бедните. И трябва да свикнем, да караме, колкото можем, както свинята свиква да кара в кочината.

Нейтив кимна в знак на съгласие. Той гледаше поставената в позлатена рамка картина в естествен ръст на стената зад бара.

— Сега ти на какво си? — попита Ед.

— Голяма тлъста говежда пържола и бутилка бира.

— Може всичко да ти е тръгнало наопаки — каза Ед, докато вземаше пържолата и бирата, — но ти още знаеш къде да дойдеш за хубаво домашно готвено, нали?

— Никъде няма да намеря, освен тук — отговори Нейтив. — Това се знае, както се знае, че фъстъците растат на гроздове.

— Да си жив за тия приказки, Нейтив. Нещата, които ти говориш за моето заведение, помагат повече на репутацията ми, отколкото някоя голяма реклама в „Сикъмор каунти нюз енд обзървър“, за която ще изхарча един куп пари. Ти не преставай да говориш така из града и аз ще те направя добър мой приятел. Кой знае, някой ден може дори да ти отпусна вересия за един долар.

Той постави пържолата и бирата пред Нейтив и се облегна на бара.

— Нямахме кога да ти кажа досега, но наистина много съжалявах, като чух, че не си останал женен дълго. Отначало, когато чух, че си се оженил за Мейбъл Бауърз, чудех се дали ще можеш да свикнеш, като се прехвърлиш на бяла жена без промеждутък за почивка. После започнах да си мисля, че това е умно нещо за мъж на твоите години, защото ще се оправи за цял живот — ще сложиш малко от парите на жена ти в банката на твое име, че да има срещу какво да пишеш чекове, край на наем за плащане, домашно готвено, колкото ти се иска.

Нейтив вдигна поглед и се ухили.

— Че аз така и така изкарах две хубави яденета. А и част от трето.

— Точно така го чух и аз — потвърди Ед. — Ако някой поиска да прави реклама на този град, едно важно нещо може да каже за него. — Той тръгна, за да обслужи друг посетител. — В Пелмира клюките за станалите неща знаят как да обикалят сигурно и бързо града.

Шумът в стаята ставаше все по-голям поради усиливащия се говор, виковете и непрекъснатото тряскане на мониксите, но Нейтив още не обръщаше никакво внимание на нищо, което ставаше зад него. Той седеше, взираше се в поставената в позлатена рамка картина в естествен ръст на дебела жена, която се къпеше в малка вана, и мислеше за Мейбъл и за всички хубави неща за ядене, които тя готвеше.

Той беше свършил почти половината пържола, когато Фети Летимор дойде зад него и го тупна силно по гърба.

— Какво си седнал тук сам-самичък и си се умърлушил? — попита Фети, настани се на съседното столче и си поръча бутилка бира. — Не се познава, че си ти, Нейтив. Съвсем си капнал, като те гледа човек.

Нейтив извърна очи към него, но не каза нищо.

Фети Летимор беше още в жълтите работни дрехи, които носеше на бензиностанцията, където работеше, и мазният му каскет беше изтикан на темето. От задния му джоб стърчеше завито на руло списание. Той винаги носеше със себе си списание с каубойски разкази или евтина книжка с крещящо оцветена мукавена корица — казваше, че обича да чете за хора, които могат да вършат изключителните подвизи, каквито на него не му стига кураж да направи, без да го е еня за последиците. На връщане от работа Фети винаги се отбиваше за час или повече в заведението на Ед Хауърд. Вече приближаваше времето, когато обикновено жената на Фети се обаждаше всяка вечер по телефона на Ед Хауърд и му заръчваше да каже на Фети, че ако не се върне веднага в къщи, тя няма да му сготви никаква вечеря и ще отиде да прекара нощта при майка си. Тогава Фети неизменно излизаше и бързаше за в къщи.

— Както се държиш като че не си ти, Нейтив — говореше Фети. — Нямахте да те позная кой си, ако, не си спомних лицето ти. Трябва да си оттагък, да събираш много точки на „Момичета на плажа“ и да им сваляш банските костюмчета. Ако ти не ги сваляш — няма кой. Не

знаеш ли, че може да закараш Ед Хауърд в лудницата с всичките безплатни игри и бутилки бира, които винаги печелиш?

Нейтив хапна от пържолата и отпи продължително от бирата. Той слушаше всичко, което му говореше Фети Летимор, но още не беше казал и дума в отговор.

Фети наведе глава на една страна и се наклони близо до Нейтив.

— Слушай — каза той и понижи глас. — Я ми кажи нещо, Нейтив. Ти да не си загубил късмета си? Затова ли си седнал тук, умърлушил си се и изглеждаш съвсем капнал?

Нейтив преглътна тежко.

— Може никога да не съм имал толкова късмет, колкото съм мислел. — Изражението на лицето му беше тъжно и мрачно. — Ако имам някакъв късмет сега, той е за лошо. Никак нямам с какво да се хваля.

— Това пък какво е! — засмя се Фети. — Всички знаят какъв късметлия си, Нейтив. Голямо име имаш за това.

Той хапна нов залък от пържолата.

— Откак се помня, много ми вървеше почти винаги и не можех да се оплаквам. Гордеех се, като слушах как хората говорят за Ханикътовия късмет. Но преди един-два дена всичко изведнъж тръпна наопаки и оттогава е все така. Не знам какво да направя. Сега, с каквото и да се захвана, накрая подвия опашка и се чувствам като лисица, когато я хванат в кокошарник.

— Нищо не е чак толкова лошо, Нейтив — успокояваше го Фети, като се подсмиваше и го тупаше по гърба. — Ти просто се мъчиш да изкараш пред себе си работата лоша. Само в едно не ти провървя — не остана по-дълго женен за богатата жена, та малко от парите ѝ да се лепнат и на тебе. Но затова ли ще весиш нос? Такова нещо може да се случи с много хора.

— Може да е така, но то не е всичко — каза Нейтив и поклати глава. — То е само началото. Както е тръгнало, май никога вече няма да имам стария си късмет. Посърнал съм като хрътка, с отрязана опашка. Когато ловджийско куче свикне цял живот да върти опашката си, чувства се засрамено и безполезно, ако я отрежат.

— Какво друго не ти е провървяло? — попита Фети.

Нейтив наля още бира в чашата си и се готвеше да каже нещо, когато шумният говор в стаята внезапно спря и тракането на

мониксите постепенно престана. Сякаш всички в кръчмата и салона за развлечения се бяха стоворили да си тръгнат едновременно.

И Фети, и Нейтив се обърнаха да видят какво е предизвикало необикновената тишина. А и всички други вече наблюдаваха Клайд Хефлин, който вървеше от вратата към бара. Лицето на Клайд беше начумерено, а едно от ъгълчетата на устата му беше свито сърдито. Като никога той не носеше кобур за пистолет, а палката не издуваше задния му джоб. Беше без палто, гологлав, а отзад част от ризата му висеше извън панталоните.

Когато стигна бара, без да каже дума, Клайд сграбчи ръката на Нейтив и го извъртя рязко на стола с такава сила, че Нейтив едва не падна. Дори тогава Нейтив мислеше, че Клайд иска само да започне шеговит спор, както често беше правил в миналото. Нейтив започна да се хили добродушно.

— Трябва да ти изкарам душата от бой аз на тебе! — каза Клайд безизразно и пак дръпна ръката на Нейтив толкова силно, че той трябваше да се хване за тезгяха с другата ръка, за да не падне на пода. — И най-добре да го направя ей сега — каза той със същия безизразен тон.

Широка усмивка опъна бузите на Нейтив, докато те се гледаха един друг.

— Защо, Клайд? — попита той, дръпна ръката си и я освободи. Той още мислеше, че Клайд се шегува за нещо по обичайния си груб начин. — Какво има?

Отговор не последва. Сърдитата гънка в устата на Клайд се вдълбочи в лицето.

— Не ти ли поправих радиото да работи? Ще ти кажа какво да направиш. Просто го раздрусай малко, докато изхлопа, а после го изругай. Ти знаеш как да го изругаеш хубаво, та да проработи. Само толкова трябва на някои опак радиоапарати, за да започнат да работят по-добре от всякога. Иди си у вас и опитай, каквото ти казах, а после ела и ми кажи какво е станало!

Клайд бутна Нейтив с ръка и той се долепи за бара.

— Това да върви, по мътните! Не говоря за някакво си мръсно радио.

Усмивката на лицето на Нейтив постепенно се стесняваше към ъглите на устата.

— Добре де, щом ти харесва как работи, трябва да ми платиш, каквото ми дължиш, загдето ти го поправих, Клайд. Така си е редно. И без това такъв ни беше пазарлъкът. Нали помниш? Ти каза, че ще платиш, каквото ми дължиш, следващия, път, когато ти напомня за това, а аз точно това правя сега. Ако нямаш дребни, Ед Хауърд ще ти развали. Парите, дето ми дължиш, никак няма да ми дойдат много точно сега. Може дори да те черпя една бира.

— Казах ти веднъж, не говоря за някакво си мръсно радио. — Той избърса уста с опакото на ръката си. — Чу ме какво казах!

— Тогава за какво говориш?

— За тебе говоря и за навика ти да се промъкваш, където не ти е работа! Да те вземат мътните! Ти си причината да ме уволнят. Ето какво. Ти си виновен!

— Какво съм направил, Клайд?

Клайд обърна глава и плю на пода.

— Много хубаво знаеш какво си направил! И не се опитвай да се измъкнеш с лъжи! Знам всичко. Отишъл си снощи в другия квартал, откарал си онази мулатка някъде и си я скрил от мене, за да не мога да я намеря. Да не си мислил, че е твоя! Когато отидох там, за да я заловя и откарам в затвора, не можах да я намеря, помислих, че онова негърче я крие и ме лъже. Като не ми каза, каквото исках да знам, ядосах се страшно. Ето за това той беше убит. Ако ти си беше гледал работата, вместо да я криеш някъде, това нямаше да се случи. А сега, само защото се случило още един негър да бъде убит, всички вдигнаха аларма до небето и хвърлиха на мен вината, че съм го направил. Гроувър Главър ми взе значката на помощник-шериф и ме уволни. Сега съм без работа. Ако ти не беше се довял долу да я откараш и скриеш на такова място, където не мога да я намеря, щях да съм още на работа. Да те вземат мътните!

Ал Дид беше влязъл в кръчмата и салон за развлечения, докато Клайд ревеше и беснееше, и беше чул всичко, което беше казано. Ал се безпокоеше, че Клайд може да направи нещо и затова забърза към бара. Обаче, преди да стигне там, Клайд издърпа ръката си назад и удари Нейтив с юмрук по лицето.

Ударът беше достатъчно силен да събори Нейтив от столчето и да го просне на пода. Той лежеше там зашеметен и безпомощен.

Клайд тръгна към него, но Ал и Фети го избутаха настрани, преди да стъпче лицето на Нейтив с тока на обувката си. Другите мъже вече се трупаха около Клайд и го блъскаха към срещуположния край на стаята.

Когато Клайд стигна до средата на стаята, той спря и замахна с юмруци към мъжете, които бяха най-близо до него.

— Никой да не смее да дойде още една крачка към мене! — предупреди ги той, прокара опакото на ръката през устата си и огледа свирепостта на стаята. — Чухте ме! Никой да не ме пипа!

Той тръгна заднишком към входа и без да спира, извади от джоба ножа си.

— Ще изтърбуша всеки, който ме закачи, без да ми мигне окото!

— Не ставай глупак, Клайд! — каза му някой. — Прибери този нож и си затвори устата! Достатъчно си я забъркал, какво ще добавяш още. Излез нанякъде и ела на себе си овреме.

Клайд отвори ножа с привично движение на ръката и яркото острие блесна на светлината.

— Ако някой само тръгне към мене, бога ми, ще му изкарам червата и ще ги стъпча на пода — закани се той. — Страшно ме е яд, не се шегувам.

— Ти по-добре внимавай, Клайд — посъветва го един от мъжете. — Ако не внимаваш, като нищо ще си навлечеш по-голяма бея, щом говориш толкова наперено и се държиш толкова злобно. Стига тия глупости, прибери ножа! И излез вн да те лъхне чист въздух!

— Знам да се грижа за себе си. От никого не ме е страх.

Ед Хауърд извади от чекмеджето зад бара пистолет и го насочи към Клайд.

— Излез оттук, Клайд Хефлин! — заповяда му Ед. — Аз държа порядъчно заведение и ще го запазя порядъчно. Ако не излезеш, както ти казах, ще държа този пистолет насочен към тебе, докато не извикам полицията да дойде и да те вземе. А и ще стрелям, ако потръбва. Хайде, вн, докато можеш да излезеш на краката си!

— Никак не ме плашиш!

— Ще видим.

Ед посегна към телефона.

Размахвайки заканително острието на ножа пред себе си, Клайд започна да отстъпва през входа.

— А този никаквец ще ми падне! — рече той и погледна през стаята към Нейтив. — Той вече няма да крие мулатки от мене. Когато свърша с него, ще го оставя скопен като проскубан вол. Знам как да наредя човек като него. Никой не може да ми прави бели като него, и да не си плати за това. Трябва ми само да видя този никаквец някъде още веднъж. Той ще ми падне!

След това всички останаха напрегнати и мълчаливи. Не беше казана дума, докато Клайд не излезе заднишком през входа и не изчезна от погледите им.

Ед Хауърд прибра пистолета в чекмеджето и го хлопна, за да го затвори.

— Как може човек да бъде натъпкан с толкова злоба? — попита някой.

— Това не знам — отвърна друг. — И друго не знам. Никак не ми идва на ум колко още човек с толкова злоба в него може да живее. Не ми се иска да гадая дори. Ще стана за смях, ако кажа нещо, много далеч от истината.

След преживяната възбуда в бирарията и салон за развлечения на Ед Хауърд всички останаха безмълвни и замислени — нямаха какво да кажат. Без шумния говор и тракането на мониксите в кръчмата стана тихо както през неделна сутрин при заключени врати.

Повечето мъже пиеха мълчаливо бира на бара и мислеха за станалото. Жената на Фети Летимор се беше обадила по телефона скоро след излизането на Клайд Хефлин и беше дала на мъжа си петнадесет минути да се върне, ако не иска да остане без вечеря и да спи сам тази нощ. Фети беше вече избързал за дома.

Един по един неколцина други мъже станаха и си отидоха у дома, за да вечерят. („На мен никой не трябва да ми казва кога е време да си вървя в къщи да вечерям. Само едно напомняне ми трябва у Ед Хауърд — да погледна веднъж тази чудновата картина с дебеланата, дете се къпе в мъничката вана. Жена ми все повече заприличва на нея. Още някой и друг ден и няма да мога да различа едната от другата.“)

Накрая, след близо половин час, някой поиска от Ед Хауърд да му развали четвърт долар и тракането на мониксите започна отново.

Ед остана близо до телефона зад бара. Беше заявил, че ако Клайд Хефлин се върне пак, ще извика полицията, веднага щом види лицето му на входа. Беше извадил отново пистолета от чекмеджето и го беше сложил на лесно за в случай на нужда.

Ал Дид довърши бутилка бира и хвърли прощален поглед към поставената в позлатена рамка картина на стената зад бара.

— Много съм закъснял, отивам си в къщи — каза той. — И тъй и тъй жена ми ще буйства, когато и да се върна, та най-добре да се прибера и си получа дажбата. — Той стана от столчето пред бара и сложи ръка на рамото на Нейтив. — Ще те откарам до вас. Тази вечер не бива да ходиш пеша в тъмнината до дома си. Ще бъде глупаво след заканите на Клайд. Хайде, да вървим. Нейтив!

Ед Хауърд кимаше, одобрително.

— Така е най-умно, Нейтив. Не рискувай! Опасно е. Иди си с колата на Ал! Не искам да загубя добър клиент като тебе.

Те напуснаха кръчмата и салон за развлечения и влязоха в закритата кола на Ал. Вече минаваше девет часът и тъй като не беше събота вечер, беше късно и никой не се мяркаше по улиците на Пелмира. Почти всички светлини по витрините на магазините бяха изгасени, дори големият електрически надпис над банката бе тъмен. Площадът пред съда беше пуст. Улични електрически фенери имаше само по ъглите, но те бяха слаби и отдалечени един от друг. Бред Грейди, нощният патрул, обикновено или обикаляше улиците с колата на градската полиция, или пиеше кафе в кафенето, което работеше цяла нощ, но в този момент той беше в някоя друга част на града.

Ал запали колата, и те прекосиха площада и се насочиха нагоре по улицата към Биг бой слот. Повечето от къщите, край които минаваха, бяха тъмни, светлина се виждаше само тук-там.

— На твоє място, Нейтив — каза Ал и намали скоростта, — ще си стоя затворен в къщи следващите няколко вечери и няма да излизам из улиците по тъмно. Така е най-добре. Нека минат няколко дена и дотогава Клайд Хефлин сигурно ще миряса малко или може да му дойде умът и да отиде на риболов във Флорида за известно време. Но никога не се знае малко ли, много ли ум има човек като него, а точно сега той е опасен. Като нищо ще направи всичко, както се закани. Виждам съм го такъв и преди — най-разумно е да не му се изпречваш на пътя, както обикаляш, когато видиш бясно куче да идва по улицата.

— Може да си прав, Ал — отговори Нейтив след късо мислене. — Но никога преди в живота си не съм бягал така, от когото и да е. Аз не съм страхливец.

— Съвсем не е въпросът дали си страхливец, или не. Повярвай ми, Нейтив! Това значи да бъдеш умен и да се пазиш. Така го разбери! Когато злобата избие у Клайд, — разумно е да не му се изпречваш на пътя, докато той не се откаже да те гони. Ти и сам знаеш това.

Нейтив мълча, докато пред тях се показва пожарната команда.

— Е, разбира се, не искам да ме наскочи с ножа някоя от тия тъмни вечери и да ме изтърбуши. Ще ме убие на място, няма дори да мога да кажа какво е станало.

— И друго нещо не прави! — посъветва го Ал сериозно. — Мълчи си, не се оплаквай в полицията! Това е много важно. Ако Клайд

разбере, че си казал на полицията как той ти се е заканвал, непременно ще намери някакъв начин да ти върне. Той е такъв. Обича да се заяжда с някого. Черен, бял — на него му е все едно. И колкото по-дълго държи карез, толкова по-злюбен става. Той едва ли е съвсем лош, собствената му майка сигурно го харесва, но доброто, което има в него, много трудно се показва. Понякога се чудя откъде, по дяволите продължават да идват хора като него, защото колкото и от тях да избият, винаги има няколко да правят бели. Бас ловя, че сега в Пелмира има много хора, които биха дали на Клайд, каквото заслужава, ако имат възможност. И може някой да успее след онова, което стана, снощи в другия квартал.

Ал спря колата под електрическата крушка на ъгъла на Биг бой слот.

— И най-добре заключвай вратата си вечер! — додаде той, когато Нейтив излизаше от колата. — И не отваряй на никого, освен ако си съвсем сигурен кой е. Когато някой се ядоса като Клайд Хефлин, той няма да спре пред нищо коварно. Ще те измами, преди да се усетиш какво става, стига да му дадеш ей толкова възможност.

Нейтив затвори вратата на колата и я избиколи, за да отиде от другата страна.

— Едно знам със сигурност — каза той на Ал и се поухили. — Ако Клайд дойде в къщата ми и почука на вратата, съвсем няма да помисля, че е дошъл да ми плати парите, които ми дължи за поправка на радиото му. Досега Клайд не ми е дал една спукана стотинка, макар че съм поправял радиото му толкова пъти. Решил съм да не го поправам пак отсега нататък.

— Може да дойде време, когато той няма да бъде наоколо и да те мами по този начин. Тогава ще можеш да забравиш за дълга.

— Защо казваш това?

— Така, мисля си.

Ал Дид откара колата за дома си, а Нейтив тръгна нагоре по тясната уличка към къщата си. Уличният електрически фенер на ъгъла беше твърде слаб, за да върши работа, но той знаеше къде се намират всичките локви кал и можа да ги заобиколи в тъмнината, без да си намокри или изкаля обувката. Докато стигна до средата на Биг бой слот, очите му привикнаха на нощта и той можа да види очертанятията

на покрива на малката двустайна къщичка върху фона на звездното небе.

Когато беше само на няколко крачки от предната врата, Нейтив видя, че някой седи на прага в сянката на къщата. Той спря на място.

Твърде изненадан, за да знае какво да направи, той стоеше, където се намираше, а сърцето му биеше бързо и болезнено. После друго болезнено усещане завъртя главата му и цялото му тяло затрепери от страх. На прага в сянката на къщата все още не се забелязваше никакво движение и не беше казана дума. Той си спомни ясно как Ал Дид му беше заръчал да държи вратата си заключена, а ето, той не беше имал дори възможност да влезе в къщата, за да се заключи. Сред болезненото пулсиране в главата му той все още се мъчеше да измисли какво да направи, когато видя някой да се изправя на прага.

— Аз съм... Джозин.

Той чу нейния познат глас с облекчение, но още не беше годен да ѝ заговори.

— Вратата беше заключена и аз те чаках тук да се върнеш в къщи — каза тя. — Радвам се, че не се забави повече. Тази вечер е студено.

Тя слезе от прага и дойде по-близо. Туптенето в главата му бавно изчезна, но той още усещаше тръпнеща слабост в ръцете и краката си.

— Какво има? — попита тя загрижена. — Не си казал нищо. Да не е станало нещо?

Когато докосна нейната топла ръка, той почувства студенината на своята.

— Джозин... не знаех, че ще бъдеш тук.

Питаеше се дали да ѝ каже, че се тревожи от заканите на Клайд Хефлин. Реши, че е по-добре да не ѝ съобщава нищо.

— Май се изненадах, Джозин. Точно така беше... Изненадах се да те видя. Мислех за нещо друго. Не знаех...

— Не бива ли да бъда тук? — попита тя.

Той си мислеше какво щеше да стане, ако Клайд беше там вместо Джозин.

— Не бива ли? — повтори тя тревожно.

— Разбира се, че бива, Джозин. И тая хубава, бива ли! Радвам се, че си тук.

Той отключи вратата и те влязоха в тъмната къща. Нейтив не забрави да заключи отново вратата, преди да запали тока.

— Знам, казах, че не мога да идвам пак тук, за да те виждам... но исках да дойда само още веднъж — промълви тя, когато той се обърна и я погледна на светло.

Забеляза, че тя беше плакала, и си спомни, че е денят, когато тя щеше да се омъжи за Харви Браун. Искаше да ѝ каже нещо утешително, но не можа да измисли нищо подходящо за такъв момент. Можеше да мисли само за нейните предишни думи — че няма да остава пак с него.

В стаята беше студено и Джозин беше наметнала черния пуловер на рамената и около шията си. Когато усети колко е студено, той пусна електрическата печка.

— Чух, че се готвиш да заминеш от града — каза той след това.

Тя бързо пресече стаята и застана до него в топлината на печката.

— Откъде знаеш? — попита тя.

— Някой ми каза.

— Вярно е.

— Кога?

— Утре.

Той дръпна два стола до печката и те седнаха на топло.

— Погребението на Харви ще бъде сутринта — каза тя след малко. — Ще взема Елън с мен на автобуса... веднага след това... след погребението. — В очите ѝ започнаха да блестят сълзи. — Баба Медъкс отива на село да живее при майка ми. Не иска да остава в Пелмира повече. Страх я е да живее тук сега... след това, което стана снощи.

Той помълча. Седеше втренчен намусено в зачервената печка.

Докато той мълчеше, Джозин се наклони и хвана ръката му.

Нейтив я погледна с рязко обръщане на главата.

— Къде отиваш утре с автобуса, Джозин?

— В Джексънвил.

— Защо?

— Така искам.

— Решила ли си?

— Да.

— Но това е чуждо място.

— Не ме е страх.

Той пак се втрени в печката.

— Кога ще се върнеш, Джозин?

— Няма да се връщам.

— Защо няма?

Тя забави отговора.

— Джозин... защо няма?

— Няма нищо, за което да се върна.

Той мълча дълго — мислеше за казаното от нея. Като че неспособни да се гледат един друг и двамата бяха насочили очи право пред себе си в червенината на печката. След малко той се задвижи нервно на стола и кръстоса този път другия си крак.

— Наистина ли няма да се връщаш пак? — попита той.

— Да. Трябва да е наистина. Няма нищо друго, което мога да направя.

— Можеш да останеш, ако искаш. Не е необходимо да заминаваш. — Той я погледна с надежда. — Така искам аз, Джозин. Ако останеш, можем да продължим както винаги досега.

— Не — каза тя веднага, погледна го право в очите и поклати глава. — Вече не може да бъде така. А и ние нищо не можем да направим.

— Защо не можем?

Тя пак отмести поглед.

— Джозин... защо не можем?

— Защото няма да ни оставят да живеем заедно. Ти знаеш това. А сега аз не искам да живея по друг начин. Дори ако се опитаме да живеем заедно само през нощта, ще стане нещо страшно. Не знам какво... но нещо ужасно. Такова е положението. И не можем да го изменим. Ти си бял... а аз не съм достатъчно бяла... винаги ще бъде нещо друго. Така съм родена. Това е причината. Затова никога няма да ни оставят да живеем заедно в Пелмира. Аз съм жена и не искам да живея по друг начин. Не мога да живея по никакъв друг начин отсега нататък... освен ако бъдем заедно. Така го чувствам.

Той усети допира на ръката ѝ до неговата, когато тя заговори пак.

— Но другаде има места, където можем да живеем заедно... дори да се оженим... и хората няма да мислят, че не съм достатъчно

бяла.

— А, не! Аз — не! — каза той бързо. — Не мога да живея къде да е другаде в света, освен точно тук, където съм бил от деня, когато съм роден. Страх ме е, дори като си помисля за друго.

— Не дори заради мен ли?

Той пак поклати глава.

— Не на чуждо място, където не познавам жив човек.

— Имам достатъчно пари, за да отидем и живеем почти навсякъде. Няма защо да се тревожиш за пари. Ще ги дам всичките на тебе.

— А, не! Аз — не! В света няма достатъчно пари да ме отскубнат оттук, и да ме накарат да живея на някое чуждо място, където не познавам никого и никой не ме познава.

19

Нейтив отиде до печката и се изправи там с лице към Джозин, за да сгрее гърба и краката си. Тя вдигна поглед към него, все още с надежда, и пак го замоли:

— Ако ти ме обичаше, колкото аз тебе...

— Казах ти, не мога да тръгна така. Не е важно къде. Просто не мога да направя такова нещо. Ще се чувствам като загубено куче, което не може да проговори и да попита някого как да намери пътя до дома.

— Но аз ще ти помагам. Знаеш, че ще ти помагам. Всичко ще направя, за да ти бъде леко. И ще бъдем заедно през цялото време.

Сякаш изплашен, че може да се изкуши да замине с нея, той поклати глава решително.

— Винаги съм живял тук в Пелмира, и няма да знам как да живея в далечно място при чужди хора. Няма да се чувствам както трябва далеч от къщи. Много ще ме е страх, като че няма да има как да се върна пак у дома. Все едно да ти затворят къщата и ти да нямаш ключ да влезеш вътре. Тате беше същият. Той не беше напускал дома си цял живот. Казваше, че го е страх да умре на чуждо място и да не го погребат при всички други от рода Ханикът.

— Моля ти се, забрави за баща си поне веднъж. Аз мога да те предпазя от такова чувство. Знаеш, че мога, ако ми дадеш...

— Не искам да говоря повече за това — каза той грубо и се отдалечи. — Не искам и тебе да слушам да говориш за него.

Той отиде до работната маса в дъното на стаята, изправи се там и се загледа в разхвърляните по нея вещи, като се мъчеше да избие от главата си мисълта за онова, което Джозин го караше да направи. След малко взе в ръка клещи и отвертки и започна да ги подхвърля небрежно към бобините с проводници и радиолампи.

Когато се върна до печката, Джозин избърсваше сълзи от очите си, но той се направи, че не знае, че я е накарал да плаче.

— Какво ти каза Делтън Бароуз тази сутрин, когато отиде да го видиш? — попита той рязко след дългото мълчание между тях. — Още

не си ми казала.

Джозин задържа сълзите си, доколкото можа.

— Каза, че трябва да замина от града... и да не се връщам.

— Затова ли заминаваш? Защото Делтън Бароуз ти е казал? — попита той остро.

— Той е адвокат. Ти ми заръча да отида при него. А той каза така.

— Но не е задължително да правиш, каквото ти е казал. Можеш да останеш, ако искаш.

— Не искам да остана, искам да замина.

Той обърна глава, за да избегне погледа ѝ, после седна до печката.

— Какво друго каза Делтън Бароуз?

— Точно, каквото очаквах.

— Какво е то?

— Той подозира, че е мой баща. Положителна съм, че мисли това. И затова ми даде пари, за да замина от града и да не се връщам — повече пари, отколкото съм имала изобщо преди или съм мечтала да имам. Има достатъчно пари аз и Елън да живеем дълго време, дори и ако не намеря работа веднага. Достатъчно за всички ни, ако и ти дойдеш. И мисля, че се сещам защо ги даде. Страх го е, че ако остана, хората ще разберат преди изборите, че той има дъщеря... като мен. Сигурна съм, че съм му мила, но го е страх...

— Каза ли му, което знаеш — че той е твой баща? Че майка ти ти е говорила за него?

— Не. Защо да му казвам? Няма никаква полза. Аз пак ще остана, която съм. Нищо не може да промени това. А предпочитам да го видя избран в Конгреса. Той пак ще ми е баща. И това нищо не може да промени. Сега ще се гордея с него... и Елън ще може да израсне горда с дядо си. Винаги съм искала да познавам баща си... и сега го познавам.

Джозин закри лице с ръцете си. Тя хълцаше на пресекулки като малко дете. След малко приглади назад равната си кестенява коса и се опита да се усмихне.

— Не исках да плача така — каза тя и се усмихна пресилено, — но не можах да се спра. Май ми се искаше да плача, защото се радвах, че ти ми позволи да ти говоря и да ти кажа за баща си. Трябваше да

кажа на някого и предпочитам да кажа на теб. Знаех кой е баща ми, бях го виждала на улицата, много пъти, но той никога преди не ми беше говорил — нито веднъж в живота ми. А сега ми говори. И ме нарече на име. Толкова бях щастлива, че ми се искаше да плача... но ме беше страх. Винаги ще помня всичко, което ми каза тази сутрин и как ми се усмихна, когато ме погледна. Винаги съм искала баща ми да се държи така, когато ме види. Сега ще мога да мисля за него, и да си го спомням, докато съм жива. Искам само да мога постоянно да го виждам.

Джозин стана от стола.

— Трябва да си вървя в къщи. Не мога да остана повече. Но сега знаеш защо те чаках преди малко. Трябваше да те видя още веднъж, и да ти кажа колко съм радостна, че ме изпрати да видя баща си. Ще ти бъда благодарна цял живот.

Джозин се обърна, сякаш за да скрие лицето си от него, и отиде до вратата.

— Почакай, Джозин! — каза Нейтив. — Ще дойда с теб. Не е хубаво да бъдеш сама на улицата толкова късно през нощта.

След като изгасиха светлината, те излязоха от къщата и Нейтив заключи вратата внимателно. Той не беше забравил за Клайд Хефлин и мислеше за предупреждението на Ал Дид да не излиза от къщи по тъмно, но искаше да бъде сигурен, че Джозин ще стигне у дома си невредима. А и като останеше с нея по-дълго, можеше да се надява, че тя ще промени решението си и няма да замине от града.

Те вървяха мълчаливо до края на Биг бой слот, минаха край пожарната команда и пресякоха железопътните линии по посока към южната част на града. По това време на нощта из улиците не се виждаше никой и всички къщи по пътя бяха тъмни. Вместо да отидат по улицата пред къщата на Джозин, те минаха през уличката към задната ѝ врата.

Те бяха изминали целия път мълчаливо, като че и двамата се страхуваха да говорят за онова, което ставаше с тях. („Обичаш някого с цялата си душа, живеете заедно дълго време — женени или не, а после един от вас заминава и знаеш, че никога няма да бъдете пак заедно — е, от това чувство по-лошо няма. Все едно да ти вземат нещо, което си имал и все още искаш да имаш повече от всичко друго на света, и да знаеш, че никога пак няма да го имаш. Виждал си как голямо момче

взема от малко момче бонбоните му и ги изяжда, нали? Ако ти се е случвало като малък, още помниш как си се чувствал, когато си загубил така бонбоните си. Е, умножи това по годините, откак това ти се е случило, и ще получиш чувството на болка, когато загубваш някого, с когото искаш да бъдеш заедно повече от всичко друго в живота.“) Все още не беше казано нищо, когато Джозин го прегърна и се притисна отчаяно до него. Той усети мокротата от сълзи по нейните бузи и треперенето на тялото ѝ до неговото.

— Толкова ми е мъчно, че заминавам — чу я той да казва. — Предпочитам да направя всичко друго, но сега няма друг изход. Знаеш защо трябва да замина... и да не се връщам. Нищо не може да се направи. Така трябва да бъде. Ако остана, няма да мога да намеря работа след това, което се случи... и няма да ни дадат да живеем заедно. И искам да направя, каквото баща ми каза. Но никога няма да забравя... никога. Винаги ще си спомням за нас двамата... обещавам... докато съм жива.

Тя бавно отдръпваше ръцете си.

— И ти ще ме помниш, нали? Винаги? Моля ти се, кажи, че ще ме помниш!

— Ще те помня, Джозин. Мога ли да забравя! А ако се върнеш...

— Не. Не казвай това! Това не може да стане. Много е мъчително да мислим, че може. Никога няма да се върна. — Тя пак се притисна до него. — Но ако аз и ти отидем заедно някъде... за да можем да живеем заедно...

Тя стоеше занемяла, сякаш задържаше дъха си, доколкото можеше. После внезапно, като че неспособна да издържи болката по-дълго, се обърна и отвори вратата. Нямахше какво повече да се каже.

Джозин влезе в къщата и затвори вратата, а Нейтив тръгна по уличката, като в тъмнината се препъваше в неравната земя и чувстваше, че не му е останало нищо, за което да живее. Почти година той беше заедно с Джозин ноц след ноц, сякаш нямаше да има край, а сега знаеше, че никога няма да я види пак. Вървеше бавно към къщи в самотата на нощта. („Тя никога не ми е казвала кой е бащата на Елън, а мен винаги ме беше страх да я попитам. Но мисля за това много... Една вечер вървах надолу по железопътната линия... някой стоеше там... Беше много тъмно и не видях коя е, а тя не искаше да каже името си, но каза, че чакала мен. А сега, колкото повече мисля за това

и за начина, по който ми говори за Елън, и как ме молеше да замина с нея и момиченцето, толкова повече...”“)

Беше почти полунощ, когато Нейтив се върна на Биг бой слот. Уличните фенери изглеждаха по-слаби от всякога, а в целия запустял град нямаше и следа от живот. Нейтив се чувстваше толкова злочест, че и не помисли пак за Клайд Хефлин, докато не отмина пожарната команда и не тръгна нагоре по уличката. Дори тогава изпитваше такава горчивина, че не му минаваше и мисъл за страх.

Като вървеше бавно нагоре по уличката, видя някой да седи на прага, дълго преди да стигне до къщата. Веднага спря. Тръпки полазиха по ръцете му и бързо преминаха по цялото му тяло. Беше готов всеки миг да се обърне и побегне, колкото му крака държат.

— Аз съм... Ал Дид.

Беше сигурен, че позна гласа на Ал, но все пак приближи към къщата предпазливо.

— Къде си бил, Нейтив? Защо не стоя в къщи, както ти казах?

— Искях да се поразходя, Ал.

— Защо? Каза, че ще останеш в къщи и ще заключиш вратата. Както и да е, сега няма значение. Да влезем на топло. Имам да ти казвам нещо.

Нейтив отключи вратата и запали светлината. Ал отиде до печката и сгря ръцете си. Той се усмихваше и беше спокоен.

— Защо се връщаш толкова късно, през нощта? — попита Нейтив. — Трябва да е вече полунощ.

Ал се обърна.

— Нейтив, някой го е пречукал преди около час — заяви той, без да крие усмивката си.

— Какво?

— Точно така. Пречукали са го.

— Кого са пречукали?

— Клайд Хефлин. Точно така. Няма никакво съмнение. Бред Грейди минал с полицейската кола през уличката зад заведението на Ед Хауърд и го намерил на земята — мъртъв като пън.

Нейтив седна.

— Сигурен ли си, Ал?

— Както съм сигурен, че неделя има само веднъж седмично. Няма грешка. Вярно е. И казвам ти, който го е направил, не си е поплювал на ръцете. Някой трябва да е имал два пистолета, ей така, в случай че един не стигне. Бред каза, че в Клайд имало най-малко осем дупки от куршуми — от главата до петите. И било съвсем чисто убийство. Само дупки от куршум — нищо друго. Няма грозни рани от нож, няма да тече кръв, няма нищо подобно. По-чисто от това не можело.

— Кой го е направил, Ал?

Ал се подсмиваше.

— Никой не знае и може би никога няма да узнае. Освен този, който го е направил, а той няма да вземе да говори. Във всеки случай така е най-добре. Ние останалите можем само да гадаем, а за това ще имаме много време. Може да е бил негър от другия квартал, може да е бил кой да е бял човек. Колкото ти можеш да се досетиш, толкова и аз. Няма да има много значение обаче, защото Клайд Хефлин е мъртъв и това му е краят. Едно мога да кажа само — че това го чакаше. Бог знае, че това е така.

Нейтив гледаше в червенината на печката. Ал седна на големия стол.

— Едно трябва да знаеш — каза му Ал. — Люк Мое или някой друг полицаи ще си отворят работа да обикалят и да задават много въпроси. Когато убият бял човек, те трябва да разследват. Може да поискат да знаят къде си бил през последните два-три часа. Помня, че беше малко след девет часа, когато те оставих долу на ъгъла тази вечер — това мога да кажа и под клетва. Но какво е станало след това? Можеш ли да им кажеш? Имаш ли свидетел?

— Бях си тука през повечето време, а после се поразходих малко донякъде.

Ал се наведе напред.

— Не си се разхождал долу по онази уличка зад заведението на Ед Хауърд, нали?

— А, не! Аз — не!

— Можеш ли да докажеш всичко, което стане нужда, ако Люк Мое започне да задава въпроси?

— Мога, но може би няма да поискам. Предпочитам да си мълча, ако на Люк Мое не му е все едно. Имам си свои лични причини, за да

не искам да споменавам имена.

— Май се сецям какво искаш да кажеш. — Ал кимаше с глава. — Всеки мъж трябва да има право на такова лично време през нощта. Но все пак, ако потрябва да имаш свидетел, за да ти помогне да докажеш...

Нейтив се заразхожда нагоре-надолу пред печката.

— Е, какво? — настоя Ал.

— Никак не искам да споменавам имена, каквото и да стане, защото, ако спомена, може да ги накарам да я задържат и тя да не може да заmine от града утре, както иска. Ще трябва да остане, за да бъде свидетел. Ще я държат в затвора, докато делото излезе пред съда. Така мога много добре да ѝ попреча да заmine, но не ми дава сърце да ѝ направя такова нещо. Не на Джозин. Няма да е редно. Просто не мога да се отнеса към нея така, след като я чух как говори за желанието си да заmine.

— Е, щом така го чувстваш...

— Право да ти кажа, Ал, това е само част от онова, което чувствам. И друго чувствам — че искам да замина с нея, но нещо ме задържа и просто не мота да се реша. Всеки път, когато споменавахме това, хващаше ме страх да напусна дома и да отида в чужда част на страната — както някои хора се плашат, ако се качат на високо място или ако ги затворят в тъмно килерче. Просто трябва да си остана тук, да разчитам на късмета си отсега нататък и да се надявам на добро. Май такъв съм се родил.

— Мисля, че разбирам какво те кара да останеш близо до дома. И аз съм доста домосед. Може други хора да не могат да го проумеят, но аз съм доволен да си стоя тук, в Пелмира. Както аз го разбирам, да си доволен, е най-хубавото нещо в живота. Всички, които правят бъркотия от живота, са хора, които не са доволни от себе си.

Беше още рано следобед на навъсения есенен ден, когато Нейтив Ханикът бутна настрана инструментите си и стана от работната маса. Имаше да довършва много поправки, повечето от които беше обещал да приготви още за миналата седмица, но не можеше да стои неподвижен по-дълго. Беше седял наведен над работната маса, откак започна работа тази сутрин, и краката му се бяха вдървили, а гърбът го болеше. Замахна с крак, ритна някои от отпадъците на пода и отиде в другата стая.

Той отвори вратата на шкафа и погледна консервите с лют боб и спагети само веднъж, но то беше достатъчно.

— А, не! Аз — не! — каза той гласно на себе си. — Ще ме вземат дяволите, но от тези консерви няма да ям още веднъж.

Нейтив хлопна вратата на шкафа толкова силно, че се чу как консервите издрънчаха на лавицата. Беше му необходим само поглед върху ярките червени и жълти консервени кутии, за да му помогне да вземе решение, и от този момент той знаеше какво ще направи. Беше усещал глад цяла сутрин, но бе карал без ядене, докогато можа да издържи. Помисли за говеждите пържоли на Ед Хауърд, но си каза, че дори пълна чиния от тях няма да задоволи особения глад, който усещаше с болезнени гърчове в стомаха си.

Той се отстри от шкафа, отиде до легена и плисна вода на главата си. После се огледа в огледалото на стената, и внимателно среса на път рядката си пясъчноруса коса, докато остана доволен от вида си. Повдигна панталоните, пристегна колана с една дупка, облече, изподраното от тръните синьо яке и беше готов да тръгне навън. На излизане хвърли безразличен поглед към работната маса и се запита дали изобщо ще иска да довърши поправките на разглобените радиоапарати, електрически сухарници и настолни лампи.

Нейтив излезе от къщи, заключи предната врата и закрачи много по-бързо от обикновено към края на Биг бой слот, а после забърза нагоре по уличката зад Чери стрийт. („Ето, Нейтив Ханикът пак отива

у Мейбъл Бауърз. Не се знае какво ще стане този път. Едно е сигурно — каквото и да стане, можеш винаги да го разглеждаш от две страни. Някои хвалят Нейтив и Мейбъл, че предизвикали станалото с Клайд Хефлин. Други ги обвиняват, че били причина за убийството на Харви Браун и че принудили Джозин Медъкс да замине от града. Единственото, което аз мога да кажа, е — случи ли се нещо хубаво, чакай и нещо лошо. Май само едно му остава на човек да направи — да признае, че едното без другото не вървят и после да върши, каквото може, за да накара доброто да натежи над лошото.“)

Беше мразовит следобед под сиво облачно небе и изглеждаше, че преди настъпването на нощта ще падне есенен дъжд. През това време на годината се очакваха студени дъждове, пронизващи северни ветрове и ледени нощи. Готвейки се сякаш за внезапна промяна на ветровитото време, много от хората в тази част на града бяха запалили огньовете в печките и огнищата още рано следобед и лек облак от синкав дим се виеше над къщи и дървета.

Нейтив премина по цялата уличка, колкото може по-бързо. Преди да отвори портата зад къщата на Мейбъл, спря, за да почине и поеме дъх. Над върха на оградата виждаше спокойното ветрило дим, което излизаше от комина на червената тухлена къща, а задният двор имаше мирен и домашен вид.

Колкото по-дълго гледаше тази приятна домашна сцена, толкова по се надяваше, че Мейбъл няма да бъде побесняла от яд и няма да се опита да го изгони, преди той да ѝ каже искрено защо е там. („Забележете, хората, които се хвалят, че са по-добри и по-важни от Нейтив Ханикът, или поне си мислят така, са онези, които най-много се мъчат да прикрият собствените си недостатъци. Трябва да се възхищаваме на Нейтив, че е такъв, какъвто е, и не се преструва, на какъвто не е. Това не може да се каже за двуличните политици, които се правят на толкова набожни в неделя, а останалата част от седмицата прекарват, като скалпват планове за привличане на гласове и се откупват от скандали, за да останат на обществена длъжност. Откак са свършили пети клас в училище, тези хора не знаят дори и как да пишат честност или доблест.“)

Той отвори портата, после я затвори внимателно, за да не могат да го обвинят, загдето я е оставил отворена, и влезе в двора, внушил си вече, че се връща у дома, след като е бил по работа до града за няколко

часа. Обаче, преди да отиде по-нататък, спря пред купчината смет и я разрови любопитно с пръчка. Както очакваше, нищо интересно не беше изхвърлено в нея, докато го нямаше. Учуди се пак, както и първия път, защо богатата жена като Мейбъл има толкова бедна купчина смет. Беше виждал много по-добри навсякъде около Биг бой слот, без да се изключва и неговата.

По пътя до задната веранда той огледа целия двор, но не видя много промени. Вятърът може да беше счупил още няколко клона на старото чепато магнолиево дърво, върбата може да беше клюмнала по-близо до земята, но асмата беше провиснала както винаги, а посивелите от времето дървени столове стояха пак на обикновеното си място. Дори острата трева растеше още на снопове и китки и се нуждаеше от подрязване.

От земята до задната веранда имаше близо десетина дървени стъпала, които Нейтив взе по две наведнъж.

Веднага щом стигна вратата, без миг колебание, той почука силно и уверено няколко пъти бързо едно след друго. Много по-скоро, отколкото очакваше, някой се задвижи шумно някъде вътре в къщата и вратата беше откряната с няколко сантиметра.

Той видя Мейбъл да се визира в него през тесния отвор с див поглед, и я почака да отвори вратата напълно. Обаче вратата не мръдна повече. Той пристъпи по-близо.

— Здравсти — каза Нейтив с присъщата му широка усмивка и наведе глава да чуе нейния поздрав.

Последва дълго мълчание, като че Мейбъл беше твърде сепната и изненадана, за да говори. Погледът ѝ още изглеждаше див и объркан.

— Здравсти, Мейбъл — повтори той смело и се наведе напред, за да я види по-добре през тесния отвор. — Аз съм... Нейтив Ханикът. Ти не си забравила толкова скоро кой съм, нали?

Усмивка, изразяваща надежда, се разпротря широко по лицето му.

Пак последва мълчание. Междувременно тя отвори вратата с още няколко сантиметра и той я видя как го разглежда от главата до петите, сякаш още не можеше да го познае. Мейбъл стискаше на шията си избелял халат, а косата и падаше на вълма върху лицето ѝ. Изведнъж, все още без да му говори, тя хлопна вратата и той чу

отчетливо тракането на заключалката. Опита се да завърти бравата и да отвори вратата, но тя беше здраво заключена.

— Мейбъл! — извика той силно и затрака бравата. — Знаеш кой съм! Аз съм Нейтив Ханикът! Сега не можеш да ме забравиш!

Той спря да трака бравата и се послуша внимателно, но от нея не дойде нито звук. След това не му оставаше нищо, освен да стои безпомощно и да се мъчи да измисли някакъв начин за влизане в къщата.

Завесите бяха дръпнати над прозорците и той нямаше възможност да погледне в коя да е от стаите. Дойде му на ум да обиколи от другата страна на къщата, за да види дали Мейбъл ще отвори предната врата, но реши, че това ще бъде само губене на време. Обвиняваше себе си, че не е говорил, и не ѝ е казал нещо повече, докато имаше възможност — преди тя да затвори и заключи вратата под носа му, но знаеше, че сега е късно да мисли какво още е могъл да каже, което би допринесло някаква полза. При това беше дошъл в къщата ѝ, без да се съмнява, че Мейбъл ще говори и готов да изслуша докрай всичкото гълчене и беснеене, което тя би изсипала върху него, стига само да може да влезе вътре и да яде от нейното готвено.

На верандата ставаше все по-студено. Той трепереше и за да не измръзне, пъкна ръце дълбоко в джобовете си. Във въздуха подушваше къщен дим, който напорите на вятъра носеха над сградата и през верандата. Знаеше, че в камината в гостната на Мейбъл е запален топъл огън.

Точно тогава чу звук на бързо премествани столове, на хлопвани чекмеджета и започна да чука по вратата с всичка сила. След малко над шума, който той правеше, се чу силно тракане на чинии, които според звука бяха набързо струпани на кухненската мивка. Кокалчетата на дясната му ръка го заболяха и той започна да удря по вратата с другата.

След всичко това изминаха само няколко мига, докато Мейбъл отключи вратата и я отвори докрай. Този път тя не изглеждаше възбудена и разтревожена, а беше спокойна, усмихната и спретната. Беше свалила избелелия халат и носеше една от новите си рокли с щампосани цветчета. Косата ѝ бе сресана набързо и привързана с розова панделка. На лицето ѝ имаше леки петна от пудра, които не беше имала време да размаже както трябва.

— Здравсти, Мейбъл — каза той нетърпеливо. — Страх ме беше, че одеве не позна кой съм. Смятах, че затова затвори вратата и не ме пусна вътре.

Тя го гледаше и очите ѝ примигваха.

— Най-напред, Нейтив Ханикът, знаеш ли какво трябва да направя?

— Какво?

— Трябва да започна и хубавичко да ти се карам цяла седмица, загдето идваш тука така ненадейно и чукаш на вратата. Никога преди в живота си не съм била толкова изненадана. Ако ти се е сторило, че съм изглеждала поне малко изненадана, затова е.

Мейбъл му говореше без следа от гняв в гласа си. Очите ѝ още примигваха, тя дори му се усмихваше приятно.

— Нямам нищо против да ми се понакараш — каза той. — Аз горе-долу очаквах...

— В оная развлечена стара къщна дреха не бях за гледане, който и да беше дошъл. Нея слагам понякога, когато бърша праха и чистя, за да запазя хубавите си дрехи. Сигурно си помислил, че съм ужасна гледка, когато отворих вратата одеве. Беше страшно унизително ти да ме видиш толкова развлечена и неприбрана. Мъжете трябва да прощават на жените, че изглеждат такива, естествени, понякога. Само недей да мислиш, че ходя така през цялото време.

С опънати в широка усмивка бузи Нейтив предпазливо пристъпи една крачка напред.

— Искаш да знаеш какво е станало с вързопа дрехи, които остави тук заедно с тая пушка и въдицата, нали? — попита тя, като още държеше вратата отворена съвсем докрай. — Знам, че се тревожиш за тези неща. Добре де, право да ти кажа, не ги изхвърлих на улицата, както казах, че ще направя. Не се наканих, по една или друга причина. Аз съм такава. Във всеки случай всички твои неща са още там, където ги остави — вътре в къщата. Всичко е цяло и невредимо.

Тя спря и се намръщи с внезапна загриженост.

— Какво има пък сега? — попита той тревожно.

— Не знам какво става с мене! Не знам какво съм се разсеяла! Ти трепериш от студ. Не трябва така да стоиш тук отвън на това време — току-виж, хванал си някоя пневмония и си докарал смъртта си. Влез

веднага, и се стопли на огнището! Само преди малко сложих още дърва в огъня. Сега ще ти бъде приятно и топло. Хайде, влез в къщата!

Той бързо влезе в хола, като провери тялото си настрани.

— Сигурно си помислил, че никак не съм гостоприемна — каза тя и затвори вратата.

Докато отиваха до гостната, Нейтив вървеше близо зад нея, а когато стигнаха там, отиде право до огнището. Изправен пред него, той се наведе напред и сгръ ръцете си на топлината на пламтящите дъбови пънове.

Мейбъл седна и почака, мълчалива и доволна, докато той се обърна да стопли гърба си.

— Нейтив, преди да кажеш каквото и да е — заговори тя, когато той я погледна, — искам да ти призная нещо от чисто сърце. И никак няма да ме е срам да кажа истината пред тебе. Аз съм такава. Никога не си крия чувствата. Затова искам да знаеш, че бях страшно самотна в тая голяма къща през тези няколко дни. А чувството на самотност винаги ме кара да мисля много и искрено.

Той се ухили с надежда. Беше сигурен, че тя говори, като че с намерението да сготви хубаво ядене и да му каже, че може да остане да го изяде. Той започна да кима глава в очакване, готов да се съгласи с всичко, което Мейбъл каже.

— Не искам да ме обвиняваш прекалено много за миналото — говореше тя сериозно. Веднага щом чух, че Джозин Медъкс е заминала от града и няма да се връща, реших какво да направя. Аз съм такава. Казах си, че всички неприятности са по начало моя грешка и аз трябва да поема вината за станалото. Когато ме опознаеш по-добре, ще видиш, че аз съм точно такава.

Нейтив продължаваше да кима глава и да слуша.

— А сега не искам да се тревожиш. Няма да ти се карам за моите грешки и недостатъци. Аз не съм такава. Добре, аз мислих искрено и много през тия няколко дни и разбрах от какво дойде цялото нещастие — не биваше да те обвинявам за това, което стана, защото беше много естествено ти да харесаш готвенето на Джозин, както направи. Всички трябва да знаят тези неща за мъжете. Добре, да продължа, затова аз сега разбирам, че ако бях готвила сама, ти щеше мене да харесаш толкова и щеше да останеш тук в къщата, вместо да си отидеш, за да изядеш пърженото пиле и сладката картофена баница, която тя сготви

и ти донесе. Само едно не ми хареса — дето тя нямаше никакви дрехи на себе си, докато ти ядеше. Но всички знаят, че жените правят нещата по такъв начин, когато са около мъж. Недей да мислиш, че не знам какво говоря. Аз съм с ясен ум, много съм мислила и съм живяла достатъчно, за да разбера мъжете толкова добре. Всеки мъж прилича на всички други в повечето неща. Каквито и да са на вид, всички мъже искат едно и също. А когато е до готвене, те се привързват най-много към жената, която готви по техния вкус.

— Тате ми казваше, че за всеки мъж най-добрата жена... — започна Нейтив, но Мейбъл заговори, преди той да може да продължи.

— Не ме прекъсвай, когато ти говоря! — каза тя и се намръщи строго. — Каквото ти искаш да кажеш, може да си почака реда. Искам да свърша това, което започнах да ти говоря за тази сутрин. Добре, да продължа. След като мислих толкова много и искрено, докато седях тук и бях самотна, реших да се обадя на Милър Хайът тази сутрин още щом чух, че Джозин е заминала от града, и да му кажа, че искам ти да се върнеш тук веднага. Той обеща да се свърже с тебе и да ти предаде това при първа възможност. Но Милър Хайът винаги е бил един от тези досадни, разтакаващи се, бавни адвокати, които чакат да видят дали слънцето ще изгрее сутринта, преди да сложат марка на едно писмо, и нямах понятие, че той ще бъде толкова бърз и ще те изпрати тук толкова скоро. Това е причината да не бъда готова, и да те очаквам на вратата. Мислех, че сигурно ще пристигнеш тук много по-късно през деня. Но все едно, много се радвам, че Милър Хайът се е хванал на работа и ти е казал.

Нейтив клатеше глава.

— Не знам какво да ти кажа. Не знам за какво става дума.

Не знаеш ли?

— Това е съвсем ново за мене.

— Чудно.

— И на мене ми е чудно.

— Но той не ти ли каза?

— Кой? Милър Хайът ли? Милър Хайът не ми е казал дори здрасти. Не съм му виждал и очите днес.

Мейбъл се наклони напред на стола си и зачупи пръсти нервно.

— Тогава кой ти каза, Нейтив?

— Никой.

— Тогава как разбра?

— Какво как съм разбрал, Мейбъл? Още не ми е съвсем ясно и съвсем нищо не знам за това, което говориш. Знам само, каквото ти ми каза ей сега, пък и в него не мога да се оправя.

— Но защо дойде тук тогава?

— Това е лесно да се обясни. Казах ти вече. Тате разправяше, че ако някой мъж иска да яде добре и да му бъде топло през студените зимни нощи, най-добрият начин е...

— Но как разбра, че аз искам да се върнеш?

— Не знаех със сигурност. Само се надявах, и се молах, и си опитвах късмета. Толкова бях огладнял тази сутрин, та и досега дори, че трябваше да опитам. Омръзнало ми е да ям консерви със студен лют боб и спагети, а и говеждите пържоли на Ед Хауърд, и се зарекох, че няма да хапна вече зальк такава храна, пък ако ще да стана безстопанствено жълто куче и да ми вържат тенекия на опашката. Това ме накара да мисля много хубави работи за тебе, а после започнах да се ядосвам, че ти готвиш толкова вкусни гозби, а аз ги изпускам. И така просто си опитах късмета и почуках на задната ти врата. Това е всичко. Смятах, че е време късметът ми пак да се промени на хубаво, след като ми беше тръгнало наопаки тия няколко дни, и че сега е времето да го подкарам отново и да го впрегна на работа, та да ми донесе кое що полза.

Мейбъл се отпусна на стола си с дълбока въздишка. Очите ѝ примигваха от влага.

— Не мога да се съвзема — каза тя с треперещ глас. — Значи, ти наистина си се върнал, защото наистина си искал... не защото изпратих за тебе?

— Това е истината, Мейбъл. Истината, както никога не съм я казвал преди — наяве или насън.

Тя наведе глава, сложи ръце на лицето си и избърса някои от сълзите в очите си.

— Караш ме да се чувствам толкова добре, че ще се зарека да се наричам мисис Нейтив Ханикът отсега нататък. За малко време тази сутрин се чудех как да те накарам да ме оставиш да те наричам Нат или Нейт, но това просто не ти приляга. Нищо не ти подхожда по-добре от Нейтив. Никога няма пак да те гълча и да ти вдигам врява, за

да те накарам да промениш името си с нещо друго. Убедена съм, че в него трябва да има нещо щастливо.

— И тате ми казваше, че името ми е щастливо — рече той и се ухили широко. — Без него не оставам за нищо на света. А то и на тебе никак няма да навреди.

Мейбъл стана от стола и отиде до Нейтив при камината. Той започна да се върти на стола си — от глад го болеше стомахът.

— Тате ми казваше, че най-сигурният начин да харесаш някоя жена е да ядеш, каквото тя е сготвила. Сега да можеше да хапна малко...

— Аз ще ти сготвя вечеря днес, Нейтив — каза му тя, като застана до него и го погледна в очите. — Цял ден съм обмисляла какво да ти приготвя. Ще има всичко, което обичаш да ядеш.

Мейбъл се сгуши до него и сложи глава на рамото му.

— Не можеш да си представиш колко ми е приятно, когато съм тук така.

— Ами сладка картофена баница ще има ли? — попита той загрижено. — Аз комай разчитах на нея, но ме е страх, че сега може да няма време да я приготвиш.

— Аз започнах да пека четири сладки картофени баници тази сутрин, веднага щом телефонирах на Милър Хайът и го изпратих да те върне. За вечеря ще бъдат хубави и изстинали — точно както ги обичаш.

Тя остави Нейтив и тръгна към кухнята. Точно преди да стигне до вратата, спря й се обърна.

— Искам да знам едно нещо, преди да изляза от тази стая и направя още една крачка към кухнята, Нейтив Ханикът.

— Какво е то, Мейбъл?

— Ако те оставя да живееш тук отсега нататък и ти готвя всичките яденета, както ги обичаш, как да знам, че ще стоиш настрана от тези... тези другите момичета като Джозин Медъкс? Ще умра от срам, ако това се случи пак.

Нейтив сложи ръце зад гърба си и ги сгря над пламтящите дъбови пънове. Широката му усмивка се простираше по лицето му.

— А, не! Аз — не! Никога пак няма да ме хванеш така, Мейбъл. Аз съвсем сигурно ще се погрижа за това.

ПОСЛЕСЛОВ

Ърскин Престън Колдуел — един от най-големите прозаисти на съвременна Америка — е роден на 27 декември 1903 година в щата Джорджия. На петнадесетгодишна възраст той започва да работи, за да се издържа. Години наред Колдуел печели хляба си по памучните плантации, каменоделните, дъскорезните и тъкачните фабрики, зад кормилото на таксиметъра, с бележника на репортъра. Едновременно с това той посещава университетите на Пенсилвания и Вирджиния, изучава социология и започва да пише. По-късно изнася поредица публични лекции за трагедията на изостаналия Юг. Колдуел пътува много: той обикаля Чехословакия, Мексико, Китай. В 1941 година заминава за СССР; там го сваля Втората световна война и той се захваща да пише кореспонденции за хода на войната. След завръщането, си издава четири книги за Съветския съюз.

Израсъл в мизерията и страданията на Южните щати, Колдуел става певец на Юга — на нещастията и бедствията, сполетели бездомните бели изполичари и черните роби.

Ърскин Колдуел пише много. Автор е на повестта „Момчето от Джорджия“ (1943) и на романите: „Тютюнев път“ (1932), „Акър на господата бога“ (1933), „Вълнение през юли“ (1940), „Тази земя“ (1948), „Вечерната лампа“ (1952) и др. из живота на ратаите, на негрите изполичари, на дребните фермери от американския Юг, както и на множество пътеписи, очерци и социално критични студии. Той е майстор на късия разказ.

Остроумните и блестящи по форма разкази на Ърскин Колдуел привличат с тънкия си психологизъм, с верността в изобразяването на делниците и навиците на обикновените американци; в същото време те са пропити с чувство на трагизма, на безизходността на съдбата на „мъничкия човек“ в буржоазна Америка.

В „Разкази от Мексиканското крайбрежие“ (1957) пред читателя преминава цяла върволица от ярки, неповторими типове. В този сборник на Ърскин Колдуел са поместени над двадесет разказа. Някои

от тях са били печатани в различни американски списания, останалите се появяват в печата за пръв път. В много от тези разкази се описват епизоди от живота на затъntenите градчета, разположени по крайбрежието на Мексиканския залив, откъдето иде и заглавието на сборника.

С присъщия на Ърскин Колдуел мек хумор, а навремени и с иронична усмивка, той разказва за дребните конфликти в семейството на работника, канторския служител, бакалина. Най-често това са психологически скици, в които са взети под обстрел страхливостта, ревността, слабохарактерността, бездушната пресметливост, недоверието към хората, страхът от разгласяване. Както и в разказите от миналите години, Ърскин Колдуел е особено силен не в драматичните сюжети, не в колизиите с трагична развръзка, а в комичните, понякога смешни до нелепост положения, в които впрочем до трагичното има само една стъпка.

Ето например един от най-добрите разкази в сборника — „В памет на умрялата“. Тридесет години е живял Хейм Стоддарт със своята до самозабрава предана на мъжа си добра Нели. Той е вече петдесет и шест годишен, когато жена му пада в тъмнината от стълбата и умира. Хейм, ковач по професия, който на стари години се е оттеглил на спокойствие и си е отворил дюкян с железарски стоки, е силен, упорит и своенравен човек. Той тежко преживява смъртта на жена си. Нощта след погребението прекарва в опустелия дом, като се предава на скръб и размишления, с което сякаш иска да отплати на Нели за нейната преданост. Стремейки се да направи в нейна памет нещо особено хубаво и добро, той се отправя на път и изминава над десет мили до градския съд и предявява за регистрация пожълтялото извънредно много свидетелство за брака. Отказват му, по законите на щата брачното свидетелство трябва да се регистрира в течение на пет дни, иначе то губи сила. По закона излиза, че Нели, която в града наричали „святата“, тридесет години е живяла в грях, тъй като не се е намирала в законен брак със своя мъж. На въпроса, защо той не е зарегистрирал брака по-рано, Хейм отговаря: „Аз не направих това, защото по него време не знаех как ще се извърти работата... И реших — нека Нели отначало ми докаже, че ще бъде именно такава жена, каквато ми е нужна...“ Той скътва свидетелството на тавана, чакайки кога окончателно ще се убеди в нравствените достойнства на жена си.

„И ето вчера, след погребението — говори Хейм, — аз разбрах, че е настанало времето да предприема тази стъпка. Сега аз окончателно се убедих, че Нели е оправдала моите надежди.“ Хейм упорито настоява на своето, заплашвайки, че няма да напусне съда, докато на свидетелството не бъде придадена законна сила. Съдебният чиновник се обръща за съвет към съдията. Оказало се, че законът за регистрирането на браковете в петдневен срок е излязъл по-късно от сватбата на Хейм и Нели. Ето защо съдията признава искането на Хейм за законно. Обаче той искрено е удивен — за какво е притрябвало това на Хейм сега.

Последният обяснява: само тогава, той ще има право да напише върху надгробния паметник на жена си, че съпругът ѝ скърби за нея след тридесет години съвместен живот.

Колдуел не се бои от гротескната хиперболизация на характера, той я довежда сякаш до абсурд и именно така достига голяма убедителност на образа.

Чисто колдуеловска гротеска лежи в основата и на друг разказ — „Изстрел в съдията Прайс“. Една гражданка, Фери Браунинг много години подред атакува не младия вече вдовец, съдията Прайс, стремейки се да се омъжи за него. Той на драго сърце ѝ ходи на гости, благосклонно приема грижите ѝ за себе си, но избягва решителната стъпка. Доведена до отчаяние, Фери веднъж го проследява и без сама да знае това, попада след него в... публичен дом. Като го изгубва от погледа си във вестибюла, тя, обърквана, започва да стреля във въздуха с пистолета, скрит в чантичката ѝ. Един заблуден куршум ранява излезлия при шума Прайс. Фери е отчаяна. Тя е убедена, че сега навеки е изгубена надеждата за брак. Но съдията, вместо да се възмути от постъпката ѝ, с нежност глади косите ѝ: „Щом вие сте способна да стреляте в мен в такова място, значи, аз действително съм ви скъп и вие ще ми бъдете любеща и предана съпруга“.

Художествените похвати в тези разкази са различни — хиперболизация на образа в единия, гротескност на положението в другия. Но вътрешният смисъл на разказите си остава един и същ: в тях звучи вярата в човека, в доброто начало на човешките отношения.

Това е много типично за Колдуел — голямата мисъл е изразена в неговите новели чрез полуанекдотична форма и все пак запазва своя истински смисъл. Най-често Колдуел осмива онова, което му се струва

жалко, смешно, което унижава човека. Обаче при това е ясно, че писателят обича своите герои, обича ги такива, каквито са, каквито ги вижда в живота. Впрочем той съвсем не им се любува. Владеейки до съвършенство майсторството на разказвач, той и читателя кара искрено да се посмее над онова в човека, което е достойно за осмиване.

Нека си припомним шеговития коментар на Ърскин Колдуел към един от неговите разкази: „Тази история — заявява той — беше написана, с цел да видим с какво пък ще свърши“. На писателя и сега явно се харесва позата на наблюдател, пишещ уж за собствено развлечение. Обаче ключът към много от неговите произведения, изглежда, се намира в някои изразителни признания, които се съдържат в автобиографията му, излязла през 1951 година под надслов „Наричайте това опит“. „Всички художествени произведения — се говори там — са написани от мен с една-единствена цел: да се предостави на хората огледало, в което те биха могли да се видят. Принасят ли моите книги полза или вреда, зависи от това как този или онзи човек се отнася към изображението, видяно от него в това огледало.“

Осмивайки смешното, а навремени уродливото, Колдуел е снизходителен към човешките недостатъци. И ако цитираното по-горе признание и да убеждава, че Колдуел пише не просто от желание да се повесели и да повесели читателя, то той никога не му натрапва мнението си. Трябва да кажем, че в разказите от този сборник отсъстват теми с голямо социално звучене. Характерно е например, че нито един от героите на книгата не изпитва дори какви-годе осезаеми материални трудности. Ако сравним новите разкази на Колдуел с предшестваните, те биха застанали по-скоро в един ред с такива разкази като „Леко спечелени пари“ и „Вечер в Нуево-Леоне“, отколкото с новелата „Сред хорската тълпа“.

Но както съпрузите Мердок от разказа „Леко спечелени пари“, точно тъй за дълго се запомнят от читателя и Хейм Стоддарт от разказа „В памет на умрялата“, и слабоволният пияница Роди Латърдей от разказа „Подарък за Сю“, и съдията Прайс от разказа „Изстрел в съдията Прайс“, и Нел, строгата секретарка на управителя на фабриката от разказа „Мис Педълфорд“, и много други. Писателят успява да открие множество типични и ярки черти, които съставляват

характера на американския дребен буржоа, и да създаде цяла галерия от типове.

Умението да схване основното и във външния облик, и в характера дори на епизодичните герои, удивителното разнообразие на похватите за създаване на верен и точен портрет, а така също и неизтощимата фантазия помагат на Колдуел в много неща и понякога му дават възможност в най-неочакван ракурс да представи на читателя познатото му и в живота, и в литературата положение или черта от човешкия характер.

Най-новият роман на Ърскин Колдуел е озаглавен „Близо до дома“.

Простодушният и честен добряк Нейтив Ханикът не може да се ожени за момичето, което обича, защото то има негърска кръв. Градчето Пелмира — някъде в Южните щати — гледа благосклонно на връзката им, защото е „в реда на нещата“, но те не могат и да мислят за законен брак. Нейтив се принуждава да се ожени за богатата вдовица Мейбъл Бауърз, ала не възнамерява да се откаже от своята Джозин. Срещу тяхната любов обаче се опълчват еснафските предразсъдъци на Мейбъл, политическите сметки на „видния гражданин“ Делтън Бароуз, цялата гражданска власт в лицето на лицемерния шериф и безчовечно жестокия му помощник Клайд, както и собственият нерешителен характер на Нейтив, който не може да се откъсне от установените порядки.

Едва ли може да се каже, че последният роман на Ърскин Колдуел „Близо до дома“ е нов етап в творчеството му. Но тук критичният патос на „Гютюнев път“ и ранните разкази е избистрен и задълбочен. Авторът изразява по-смело и по-убедително протеста си срещу безскрупулните богаташи и двуличните политици, срещу расизма и произвола.

Романът, написан със свойствените на Колдуел драматичност и прямота, дава точна картина на живота в безправния негърски Юг на САЩ.

Както и мнозина американски писатели, Ърскин Колдуел на младини е опитал безброй професии — от ратай до работник в памукочистачна фабрика, от помощник зидар до съставител на вестникарски некролози. Но на въпроса: „Ако би трябвало да започнете живота си отначало, бихте ли се заловили пак за писателския занаят?“ — Колдуел отговорил: „Без съмнение... Аз пиша, защото ми харесва да пиша.“ Може би отчасти затова и на читателя се харесва онова, което с такова увлечение пише Колдуел.

Но само увлечението за писателя, колкото и той да е талантлив, не е още достатъчно. Нужна е определена цел. И у Колдуел това е съзнателно поставената задача на писателя — реалист. „Целта на всички мои измислици е да създам огледало, гледайки в което, хората биха познавали себе си.“ Колдуел е определил за себе си тази цел, без да изхожда от каквито и да било теории и без да прави каквито и да било задължаващи обобщения. Колдуел обича живота и с усмивка се любува на онези, които умеят да се ползват от него. Обаче писателят е достатъчно зорък, за да разбере, че неговите герои живеят в такава обстановка, която лишава от човешки образ много хора, като физически и морално прави от тях или осакатени индивиди и изроди, или затворени в себе си чудаци, или подивели чудовища. Колдуел подбира тези екземпляри, без да злорадства и не за присмех. Просто такава е жестоката правда на живота — няма какво да се прави! Пред един от своите най-силни по тема разкази „Сред хорската тълпа“ в сборника „Всякаква смес“ Колдуел туря предварителната уговорка: „Много ми е тежко, че този разказ ще види бял свят. Но аз не можех да не го напиша.“

На въпроса: „Защо вие тъй много пишете за бедните?“ — Колдуел е отговорил: „Хората, които се наслаждават на богатата на живота, са много по-малко, отколкото хората, които изпитват върху себе си всичките му тежести. И само когато тези социални условия престанат да съществуват и отлетят в миналото, аз ще мога да си кажа, че занапред няма нужда да пиша за въздействието на нищетата върху човешката душа.“

Но не е достатъчно за писателя да си постави някаква цел, нужни са още средства за нейното постигане. Извънредно богатият запас от жизнени наблюдения е позволил в 1929 година на никого неизвестният двадесет и шест годишен Колдуел да затрупва редактора на

„Скрибиър-магазин“ Макс Перкинс с десетки разкази, по пакет на седмица, докато Перкинс не им обърнал внимание. Като се предал, той публикувал в списанието два разказа на Колдуел, а още след една година прокарал в печата първия сборник от негови разкази, озаглавен „Американска земя“.

Колдуел пише така, че наистина вярваш, че той сам живее с живота на тези хора и често дори не ги отделя от себе си, макар и да въвежда разказвач от тяхната среда. У Колдуел има три главни сфери на наблюдение. Това е, първо, изостаналия и затънтен Юг, от родната Джорджия до крайбрежието на Мексиканския залив. След това, чифликчиите на Нова Англия и Зелените планини от щата Върмонт. И най-после, лесно издухваната от живота човешка пяна на големия град.

Когато четеш трудовете на Стюарт Чейз и другите американски икономисти или известния у нас роман „Гневът на мравките“ от Стайнбек, или поемата на А. Маклиш „Страната на свободните“, с очите си виждаш трагедията на пропиляването на американската земя; намалението на горите, ерозията на почвата, унищожаването на реколтата, разоряването на фермерите, нищетата на безработните. Но едновременно с това върви и пропиляването на човешките сили — духовното обедняване.

Растат в САЩ размерите на фермерските участъци, но расте и числеността на евтините работни ръце: дребните фермери, изгонвани от земята, стават ратаи. За сметка на механизацията на труда и изстискването на потта расте размерът на продукцията на житните храни, на памука, на плодовете само за да се даде възможност на монополите на безценица да я изкупват и като задържат за известно време запасите, тройно по-скъпо да я продават на самите производители. Трескавият ажиотаж на индустриалния Север набляга върху суровинните изостанали райони на Юга, а около северните конвейери и шахти създава резервна армия от безработни.

Без съмнение в САЩ има и благоденстващи фермери, и високопроизводителни земеделски окръзи, но Колдуел показва типичното за Юга разорение на фермерите, типичното за Севера подивяване на чифликчиите. Той показва идиотизма не просто на селския, а именно на чифлишкия живот. Навсякъде, където хазайнички самостоятелният чифликчия, се развива все един и същ процес — користолюбие, изолираност, рано или късно и морална, и материална

деградация и в резултат — разорение. При това у Колдуел отъпяват и собствениците — от преяждане, и безработните — от глад и нищета.

Колдуел рисува типично явление; та нали същата тази картина, само че с поправка за местните условия, възниква навсякъде, където господства този чифлишки строй? И в Нова Англия, където всички ниви са заобиколени с огради от изровен при орането объл камък, където по думите на поета Роберт Фрост: „Хубав ли е стоборът — съседите не се карат“. И във Върмонт, където чифлиците, разположени по долините, са откъснати един от друг от разклоненията на Зелените планини, и в Южните щати, където не трябва и огради — тъй сигурно храсталаците и блатата разединяват хората.

Сънната болест на чифликчиите е отразена и в самия художествен маниер на Колдуел, например в забавеното развиване на действието. Така в разказа „Претърпкано е с шведи“ безкрайните многословни повторения ни въвеждат в ограничения мъничък свят на старозаветните фермери Фростови и ние почти физически усещаме как те до смърт са наплашени от появяването на нещо поне от малко малко живо и дейно в лицето на буйните шведи.

Традиция е станала представата за мирния провинциален живот и снизходителното отношение към него: тъй да се каже, какво да ги правиш тези провинциални чудаци?! „Счита се за общопризнато и достоверно — иронично възразява Колдуел, — че животът на мъничките провинциални градчета в Америка, особено на юг, е тъй еднообразен и муден, че там може, както изглежда, да живееш без всякакви усилия и сътресения. Драскачите от списанията и популярните лектори тъй усърдно са внедрявали в съзнанието на народа тази глупост, че тя е станала своего рода ходеща истина. Меко казано, това далеч не е така. Вчера Клайд Бейли, моят съсед отдясно, внезапно се побъркал и гонил тъща си чак до телеграфния стълб; миналата нощ Сюзи Чендлър, телефонистката, избягала с току-що пристигналия в града фризьор, а чернокожата готвачка Менди дошла, пищейки, че на свобода скита някакъв си страшен звяр и тя мисли, че това е «ревящо магаре»“.

Ето ги събитията, които нарушават монотонното еднообразие на мъничките провинциални градчета на Америка. У Колдуел нараства гнусливото любопитство към изостаналата провинция. Когато тези затъпели от ситост чифликчии спят, те са отвратителни, когато се

събудят, те са страшни със своето вироглавство („Пролетен пожар“), със своята грубост („В деня когато се получават заплатите в Саванаривър“) и губят човешкия си образ („Тютюнев път“).

А колкото се отива по-нататък — става все по-лошо. Те довеждат хората до престъпления. Страшната, зловеща гротеска се сгъстява до крайност. Тук е и безсмисленото, полуслучайно убийство на госта от фермера, и насилието над беззащитната девойка; тук е и майката, която за да нахрани гладните си деца, отдава на поругание на някакъв мерзавец своята десетгодишна щерка — с една дума, верига от гаври над живота, над човешкото достойнство, над жената, над детето. Цял синодик от оскърбления и престъпления против човека. Върху всички тези силно написани, но тягостни и мрачни истински случки за провинциална Америка би могло да се разпростре авторската бележка към разказа „Краят на Кристи Тъкър“: „Тежко ми е да препрочитам този разказ. Такава болка ми причинява онова, което е там написано“. И това е толкова по-тягостно за него, че зад измислицата на Колдуел най-често все пак стои достоверната реалност. На упреците, че романите и разказите му изобилстват с насилствени действия от всякакъв род, Колдуел отговорил: „Че какво пък, нашата страна е груба. Аз видях как на пътя някакъв човек преби едно муле до смърт, защото беше горещо, и човекът се беше измъчил, и нервите му бяха обтегнати до краен предел и му беше дошло до гуша еднообразието на живота. Аз бях в склад за памук в края на работния ден, когато господарят попита един негър защо е окуцяло магарето. Негърът обясни, че кракът на магарето попаднал в заешка дупка. И ето господарят го би до пребиване, знаейки отлично, че той не е виновен и няма да се защитава. Аз сам бях неволен свидетел на няколко линчувания.“

Колдуел повече с горестите на своя народ и се стреми според силите си да се бори със социалното зло. Ситите експлоататори на Юга предизвикват в него омраза. В цяла редица разкази той показва как нуждата тласка гладните към предателство, към подлост и престъпление, как парите дават право безнаказано да се гаврят с човека и да убиват човека. И много неща са описани от него така, че прочелите разказите „В събота през деня“, „Сред хорската тълпа“, „При изгрев-слънце“ и „Кенди Бичем“ едва ли ще ги забравят. В тях се усилва у Колдуел мотивът за социален протест не само против угнетяването на бедняците, не само против самия факт на линчуването

и гаврата с негрите, но и против социалните условия, които пораждат и правят възможни тези безнаказани, узаконени престъпления.

Съчувствието към мъничкия човек прераства у Колдуел в съзнателно уважение към силните хора, способни за борба. Той уважава неизвестния парий, който се застъпва за умиращия от „бавна смърт“ и обезоръжава полицаия. Той уважава негъра Клем, на когото най-после идва в главата простата мисъл: „Че за какво да стоя така и да чакам, докато ме ударите?“

Колдуел отлично съзнава каква важна роля може да изпълнява неговото творчество. „От време на време на Юг се появяват резки статии против мене и това ми дава основание да мисля, че трудът ми не е безполезен... Показвайки на хората тяхната жестокост и страданията на жертвите им, показвайки хората, разорени до отчаяние и смазани до отчаяние, може би аз и да въздействам върху живота на някои от тях.“ Колдуел сам дава основания за такава оценка със своите очерци „Ето ги американците“ и фото книгите „Вие сами сте ги видели“, „Та това ли е САЩ?“ Обаче веднага Колдуел бърза да направи уговорката: „Аз не съм проповедник“. В едно само отношение това е вярно: Колдуел не само знае онова, за което пише и с което се бори, но въздейства в тази борба преди всичко с художествени средства. Колдуел умее да пише.

Образите на Колдуел обикновено са дадени със замах и подчертано, понякога дори гротескно. Обаче всички те са взети от живота. „Всички мои герои са измислени — говори Колдуел, — но се стремя да бъдат жизнено правдиви... И се радвам, когато със старата дата намирам за своите измислени характери някакви прототипове в действителността.“

В най-добрите произведения на Колдуел героите му не са просто характерни, те са типични. Да си спомним семейство Строупови в повестта „Момчето от Джорджия“ (1943). Бащата е човек не от този свят, безгрижен фантазьор и безделник. Възсуха, ожесточена от живота е жена му, на която се крепи домът. Синът пък е момче, на което разпадането на семейството се струва още само верига от забавни произшествия. А зад всички анекдотични положения се крие голяма жизнена драма, която лекичко прозира само в изпълнената с тъга нежност, с която момчето се стреми към скитника — баща. И макар повестта „Момчето от Джорджия“ да е поднесена в неповторимия

колдуеловски маниер, това не е изключителен случай: подобни семейни триъгълници постоянно се срещат по страниците на американските книги. Понякога Колдуел се опитва да даде и групови характеристики. Колкото и те да са повърхностни и едностранчиви, всеки ще запомни буйните шведи, изобразени като митично плашило за провинциалните еснафи, или измамените любители на чужд имот, както и не по-малко митичните цигани. Или всички тези капнали от жегата южняци от разказите. „В събота вечерта“, „Августовско пладне“ и др.

Колдуел често споменава в коментарите към разказите си за свой реално съществувал, а може би и измислен чичо, напомнящ с нещо Морис Строуп. Той не е представен като завършен герой, обаче неговият характер се проявява в много разкази на Колдуел в самия маниер на разказвача, който „през целия си живот и един ден не е работил както трябва“, но „по общо мнение се е считал за най-мъдрия човек от окръга Сикъмор, в щата Джорджия“, и минавал за несравнен майстор на небивалици, развивайки цяла теория, че „занаятът на разказвача е същинско мошеничество, защото е измислен от сладкодумци с единствената цел да направят почтен своя собствен мързел“. „И той се научил да възбужда интерес към своите измислици до такава степен, че щом се появявал на улицата, всички го заобикаляли в очакване кога ще почне.“ И ето признатият майстор на печатното слово Колдуел съжалява за недостъпното за него непосредствено общуване със слушателите. „Аз съм уверен — въздиша той, — че този разказ много би спечелил, ако разказвах устно.“

Езиковата палитра на Колдуел е много богата и разнообразна. Сочните, характерни бивалици и небивалици на неговите разказвачи със своята цветистост и буйство могат в първия момент да зашеметят читателя и да му попречат да се вслуша в чистия, ясен, лаконичен език на такива разкази като „Полски цветя“, „Мъж и жена“ и др. Смехът на Колдуел, често пъти фарсово грубичък, понякога заглушава другите му интонации, и трагичните и лиричните, а читателите заслужава да се вслушат и в недомлъвките на такива разкази като „Новата къща“ и „Мразовита зима“, и в скръбния подтекст на повестта „Момчето от Джорджия“. Колдуел широко се ползва в своите разкази от фолклора, народните поверия, поговорките, духовитите изрази, от които понякога

израства сюжетът на пял един разказ („Отвъд Зелените планини“, „Ревящото магаре“ и др.) Ту това е приказният образ на здравеняка негър Големия Бек, ту небивалицата за мухата в ковчега, която се възприема естествено от устата на лъжеца разказвач. По жанр неговите разкази са ту битов анекдот, ту лирична миниатюра, ту музикално по език стихотворение в проза, ту рязка сатирична гротеска.

Много разнообразно е сюжетното майсторство на Колдуел. Сякаш изострайки го, Колдуел нееднократно се връща към една и съща тема или дори положение, като го разработва например във формата на анекдотичния разказ „В събота през деня“ и във вид на цялата повест „Вълнение през юли“ (1940), където едно аналогично произшествие е дадено във всички свои социални взаимоотношения и където се разкриват всички тайни пружини, които заставят хората да действат или да бездействат при дадените обстоятелства именно така, а не иначе.

Тук е не само озверялата тълпа на линчуващите насилници и нейните водачи, но и доста добрият по природа шериф Джеф, който в края на книгата се измъчва, че не е могъл да действа както подобава на изборно лице, без страх по отношение на убийците на Соня и без лично пристрастие към своя черен приятел Сем Бринсън. „Нима и след това у нас в Америка няма да престанат да линчуват негрите?“ — въздиша той. Тук е и задкулисният главатар и политикан съдията Алън, и вдъхновителката на това „вълнение през юли“ фанатичната мономанка Нарциса Калхун с нейната петиция за изселването на всички негри в Африка. И трезвите лениви работодатели, които са готови да линчуват някоя и друга двойка негри, но съвсем не искат да останат без евтина работна ръка. Така това вълнение през юли придобива осезателност и типичност.

Понякога Колдуел дори като че ли парадира със своята изобретателност. Той взема до известна степен еднородни положения и пресмята — какви са най-разнообразните и неочаквани възможни решения от приблизително същите елементи. Такива са например близките по позиция разкази „Топлата река“ и „Годеникът на Марджори“. В първия разказ един човек пристига в глухата провинция, където живее харесалата му девойка, за да я овладее и по всяка вероятност на сутринта да замине. Но необикновената обстановка, разказът на баща ѝ за загубената от него любима жена,

който му разкрил вътрешния свят на девойката — всичко това поражда у него любов. Той не изпълнява нито първото, нито второто си намерение и остава. А ето и втория разказ. Отдалече пристига мъж, за да се ожени по обявление за непозната девойка, и измамил се в нещо, мълчаливо и затворено прекарва с нея вечерта и на сутринта, без да каже нито дума, заминава. Двата разказа са с много сходни обстоятелства и на много различни теми. Колдуел в тях сякаш прави експеримент — какво ли ще се получи? Или както той сам говори в бележката пред един аналогичен разказ: „Тази история беше написана, с цел да се види — с какво ще свърши“.

Колдуел не е самоук. Когато свършил училище и вече станал писател, той четири години се учил във Вирджинския университет, интересувайки се главно от литература и социология.

Този интерес се е проявил не само в художественото творчество на Колдуел, но и в публикуваната от него в 1935 година брошура „Фермерът — изполичар“, в цикъл лекции „Изполичарите на Юга“, прочетен в 1938 година пред слушателите на Прогресивната школа за социални изследвания в Ню Йорк, а така също и в неговите фото книги.

Обаче подчертавайки своята „почвеност“, Колдуел веднъж заявил: „Аз чета малко. По-малко от десетина романа на година. От преди много години вече съм разделил цялото човечество на две части: на тези, които четат, и онези, които пишат. За себе си съм избрал втория от тези разреди.“ В това изявление има елементи на позиране. По всичко се вижда, че Колдуел е чел Марк Твен или, да речем, Шеруд Андерсън, чел ги е нееднократно и внимателно, учейки се да пречупва жестоката истина на живота през призмата на марктвеновския хумор или шерудандерсъновия лиризм. Но така или иначе, Колдуел действително принадлежи към разряда на пишещите и трябва да кажем, че той пише може би дори твърде много. Да поясним какво значи това.

В разговор с един свой издател през пролетта на 1939 година Колдуел е казал: „Да, да, аз зная, критиците твърдят, че е време да напиша нов роман. Е та какво, аз ще напиша роман. Ще го напиша, ако не се заловя с поредната порция разкази. Когато ми се иска да пиша, най-драговолно пиша разказ.“ И тук му е мястото да кажем, че обикновено разказът му в тези случаи излиза добър.

Друг път Колдуел заявил: „Съмнявам се, че ще мога да печеля хляба си с нещо друго, освен със съчинителство“. И в същата тази връзка прибавя: „Но аз не бих могъл всецяло да се отдам на писателското дело, ако то не би ме хранило“. И ето, когато притрябва на Колдуел да го храни съчинителството, той се съгласява с изопачаващата романа му инсценировка на „Тютюнев път“ или пише серия посредствени разкази по образеца на един добър. И като правило в промеждутъка между добрите разкази той пише редовно по един роман в годината. Такива романи Колдуел е написал досега над петнадесет, като се започне с нашумелия със своя натурализъм роман „Тютюнев път“ (1932) и свършим с явно несполучливата „Грета“ (1954). Успехът на „Тютюнев път“ беше предизвикан в театрите на Бродуей именно от фарсовата инсценировка на романа, за която Колдуел се отзовава с нескривана злоба. Отивайки на представлението, Колдуел няколко пъти влизал в ложата си и всеки път бурният смях на публиката, която се глумяла над кълченията на главния герой Джитър Лестър, го изгонвал от залата. Този силен смях — залог за търговския успех на пиесата — го карал яростно да се разхожда по улицата пред театъра. На недоумяващите въпроси Колдуел отговорил: „Аз не виждам и не видях нищо смешно в Джитър Лестър. Аз пиша не с цел да размивам. Но ако хората искат да се смеят — то си е тяхно право. Срещу това аз нищо не мога да направя.“

Пък и романи ли е онова, което издателите на Колдуел обозначават с това име? Разбира се, то не е къси разкази, но не е и роман, а просто някакъв си вид дълъг разказ. Ала не е и повест, както я разбираха Пушкин, Балзак, Мериме, Стивънсън, Чехов, Конрад, Хемингуей. За такава повест е характерен действен сюжет, богатство на съдържанието, издигащо я над равнището на битовия анекдот, лаконизъм, яснота. А у Колдуел с малки изключения (към числото на които принадлежи например обаятелното творение „Момчето от Джорджия“ или твърде типичното „Вълнение през юли“) — това е просто удължен анекдот, построен с ярката и характерна реч на все същите любими на Колдуел герои.

За това от кого са били подсказани темите на такива романи и как те са били съчинени, намеква сам Колдуел в романа си „Любов и пари“. Ето сбито изложението на две сцени от този роман, който би могло да се нарече и по друг начин, а именно: „Творчество и пари“.

За да вдъхнови завършилия поредната си работа писател Рик Сетър, при него на крайбрежието на Мексиканския залив пристига издателят му и при чаша уиски му говори: „— Чуйте, Рик, какво бихте казали, ако напишете исторически роман? За фон може да вземете ей този залив... Нали това е родината на пиратите! Пренесете се в онези блажени времена... Представете тези фрегати или там галеони... И това как сподвижникът на Морган и Флинт, някой си Ератосфенес Тесак, забраден с червена кърпа, с обица на ухото, спасява в бурята една черно къдра хубавица. Накарайте ни да почувстваме в какъв трепет е довеждала всички жени, достойни за това име, самата мисъл, че наблизко са слезли на брега тези кръвожадни главорези. Помислете, какви възможности, Рик! Това ще бъде вашата най-хубава книга.“

Но работата у влюбения Рик не на шега спряла. И ето върху му връхлетял да спасява положението неговият литературен агент.

„— Вие вече сте закъснели с романа шест месеца... Но не унивайте, аз ще ви ожения, Рик. Разчитайте на мене. В наши дни всички печатници биха спрели и всички издателства биха фалирали, ако не съществуваха в природата хора като мен, за да подбутват авторите и да ги заставят да работят.“

— Но ако тя не поиска да се омъжи за мене?

— Глупости! Вас ли ще уча как да се залавяте за работата? Постъпвайте както героите на вашите книги. Само че в живота трябва повече живот, повече бързина, повече напор... Та ето, вие се запознавате с нея. Това е първата стъпка. Така да се каже, единият крак е отвъд прага. — Е, разправяйте й там всякакви ваши невероятни истории... Не й давайте да се опомни, зашеметете я, обезоръжете я, нека тя си представи какво щастие е това — да стане ваша жена. Ето ви и другия крак отвъд прага! Е, как да устои една слаба, беззащитна девойка, как ще затръшне вратата, когато мъжът и с двете крачища вече стои отвъд прага? Тя се убеждава, че втори такъв мъж няма да намери. Измъчва се, плаче, вашите бързина и напор вече дават хубава лихва. Тя слабее, готова е да се предаде. Ето и още един крак е отвъд прага.

— Чакайте, чакайте, Джек — прекъсва го писателят. — Значи, аз вече с три крака стоя отвъд прага, така ли? А откъде ще взема трети крак?

— Плюйте на третия крак. Той вече няма да ви потрябва. Бързината и напорът са ви донесли вече нечуван дивидент. Тя вече ви моли да се ожените за нея. И ето вие сте венчани. Щастлив край. Романът е написан. Какво по-просто?... Но само забравете, че това е ваш меден месец. Нека това бъде съблазнителен, жадуван меден месец за пет милиона читатели от двата пола и всичко това да заеме, не повече от четири-пет хиляди думи с ей такова едно гугукане — тогава тези редакционни лигльовци съвсем ще се разнежат и непременно ще си развържат кесията!

Но женитбата на Рик просто не се удада въпреки дори литературния агент. Тогава в края на неговата книга, вече на Калифорнийското крайбрежие, отново го настига издателят и го уговаря по нов начин. Щом нищо не е станало с пиратите от Мексиканския залив, е че какво пък, пишете за преселниците в покрит фургон, за пустинята и за индийците, за обетованата земя на брега на Тихия океан, където има и злато, и вино, и карти. Какъв паметник ще бъде това за цялото човечество!

Колдуел тук горчиво и злобно се смее, но над кого?

Не над себе си ли? Лесно е да си представим как него самия са го склонявали ако не на романтична красивост, то на сензационен натурализъм.

Колдуел прекрасно разбира онова, което върши, и знае цената на съчинителството, което искат от него. За своя разказ „Кенди Бичем“ Колдуел казва: „Аз бих предпочел да напиша още един такъв разказ, отколкото роман от триста страници“.

Нека да се надяваме, че неподражаемият разказвач Колдуел ще доживее най-сетне до това време, когато ще може да пише онова, което най-много му се удава — хубави разкази или такива своеобразни произведения с по-крупна форма, като „Момчето от Джорджия“.

Когато от разказите, които съставляват тази повест, бил напечатан още само триптихът „Моят старец“, Колдуел го съпроводил с такава авторска бележка: „Като правило, аз не чета разказите, които пиша. Този разказ е изключение. Аз прочетох първата част на разказа — и веднага написах втората. После се върнах обратно и прочетох първата част втори път и тутакси написах третата част. Читателят може би ще попита защо не съм написал четвърта част на разказа? Причината е проста — аз повече не се залових да го препрочитам.“ Но

по-късно, като препрочел тези три разказа, Колдуел отново се заловил за перото — и се получила повест. И ти се иска, като препрочете някога още един път „Момчето от Джорджия“, Колдуел да напише и други не по-малко силни повести, ако не за детинството, то за младостта или зрелостта си. По всичко личи, че материал и талант у него за това има повече от достатъчно.

От всички съвременни американски писатели Колдуел е най-съвременният, защото въвежда във всички, дори и в най-късите си разкази, злободневни днешни характерни белези на живота, и най-американският не само защото, произлизайки от недрата на народа, преди да се уедини зад писмената маса, е преминал тежка жизнена школа, но и защото още у нито един от неговите съотечественици описанието на бита на родния край не е станало такава неотслабваща, както у него, тематична страст.

От издателството

Издание:

Ърскин Колдуел. Близо до дома

Редактор: Кирил Хавезов

Коректори: Йорданка Маркова, Лидия Стоянова

„Народна култура“, София, 1963 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.